

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

TRESTNÍ ŘÍZENÍ, VEŘEJNOST A MÉDIA

Vypracovala :

Zuzana Jarolímová

Topolova 153, 250 66 Zdiby

Vedoucí diplomové práce:

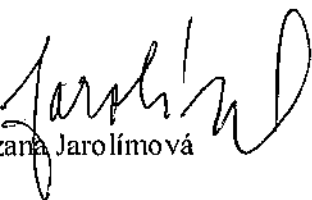
JUDr. Mgr. Jiří Herczeg, Ph.D.

Akademický rok: 2007/2008

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze 23. listopadu 2007

Zuzana Jarolímová

Obsah

Obsah.....	1
Úvod.....	3
Část I. Vymezení pojmu svoboda projevu.....	6
1.1 Svoboda projevu dle článku 17 Listiny.....	6
1.1.1 Svoboda projevu a právo na informace.....	6
1.2 Svoboda projevu dle článku 10 Ústavy.....	7
1.3 Ochrana svobody projevu.....	8
1.3.1 Ochrana vnitrostátní.....	8
1.3.2 Ochrana mezinárodní.....	9
Část 2. Svoboda projevu a soudní řízení.....	10
2.1 Kontrola a regulace médií.....	10
2.2 Vztah soudnictví a médií z hlediska evropského systému ochrany lidských práv.....	12
2.2.1 Presumpce nevinny jako pravidlo zacházení s osobou.....	12
2.2.2 K zachování autority a nestrannosti soudní moci.....	15
2.2 Svoboda projevu a soudní řízení v českém právním řádu.....	24
2.3 Svoboda projevu advokátů v souvislosti s výkonem soudnictví.....	27
2.4 Zpravodajství o trestních věcech.....	32
2.5 Doporučení Rady Evropy o poskytování mediálních informací ohledně trestních řízení.....	39
2.6 Veřejnost řízení a rozhodnutí ve vztahu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.....	42
2.7 Zásada veřejnosti řízení v českém právním řádu.....	47
2.7.1 Přístup médií na jednání soudu.....	49
Část III. Soudní řízení a média v USA.....	51
3.1. Historický vývoj.....	51
3.1.1 Tzv. mediální soudy.....	54
3.1.2 O.J. Simpson.....	59
3.2 Směrnice pro novináře.....	62
3.3 Veřejná prohlášení o vině či nevině.....	63
3.4 Svoboda tisku – konflikt mezi prvním a šestým dodatkem Ústavy USA.....	64
3.5 Závěrem k této části.....	67
Část IV. Ochrana soukromí mladistvých v trestním řízení.....	69
4.1 Základní východiska.....	69
4.2 Ústavněprávní a mezinárodněprávní rámec ochrany soukromí mladistvých a dětí mladších patnácti let.....	71
4.3 Zveřejňování a rozsah zákazu zveřejňování informací.....	72
4.4 Ochrana soukromí osob zúčastněných na řízení v trestních věcech mladistvých.....	77
4.5 Veřejnost hlavního líčení a veřejného zasedání a publikování informací o nich.....	78

4.6 Ochrana soukromí dětí dle ZSM.....	81
Závěr.....	83
Literatura.....	86

Úvod

V posledních letech se stále častěji objevují diskuse na téma vztahu trestní spravedlnosti a hromadných sdělovacích prostředků. Dochází ke kolizi různých práv a zájmů – práva na informaci a práva informovat, práva na ochranu soukromého života, práva na presumpci nevinu, práva na spravedlivý proces atd. a jejich rovnováhu je často velice obtížné udržet.

Soudobá demokratická společnost klade na fungování svých institucí kromě jiného požadavek transparentnosti, veřejnost chce participovat na její kontrole. Jakákoli zrakům veřejnosti uzavřená instituce budí nedůvěru. To se týká především trestní justice, jejíž podstatou je trestat, tedy zasahovat do základních práv a svobod jednotlivce. Patrná je snaha nedopustit, aby se výkon soudnictví nedostal do pozice tzv. „kabinetní justice“. Právo na veřejné projednání věci je obecně vnímáno jako nástroj veřejné kontroly justice. Pojem veřejnosti se podává jako protiklad tajnosti. Kontrola justice může spočívat v přímé účasti veřejnosti na soudních jednání, což je představa, která se však víceméně podobá fikci. Stěžejní a nenahraditelnou úlohu tak v tomto směru představují hromadné sdělovací prostředky, které mohou významně přispět ke zlepšení práce trestní spravedlnosti, ke „vzdělávání“ laické veřejnosti a představují tak ono pomyslné nastavení zrcadla justičním orgánům. Nicméně každá mince má dvě strany a za určitých okolností tak mohou média představovat i nebezpečí pro řádný a nestranný výkon orgánů. Evropský soud pro lidská práva (dále jen „Evropský soud“) na toto nebezpečí upozornil: „Jestliže se veřejně přetřásají okolnosti týkající se věci způsobem, že veřejnost je vedena k tomu, aby si předem učinila vlastní závěr, je zde riziko, že ztratí respekt a důvěru k soudům. Jestliže veřejnost vede k návyku sledovat pseudoprocesy v médiích, může mít dlouhodobě škodlivé následky pro uznání soudů jako orgánů povolaných řešit právní konflikty.“¹

Problematika veřejnosti trestních řízení a jejich publicity přináší řadu závažných otázek. Převáží právo obviněného na spravedlivý proces nebo právo veřejnosti na informace? Jaké informace lze veřejnosti poskytnout? Do jaké míry může být soud, resp. porota ovlivněna sdělovacími prostředky či tlakem veřejného mínění? Na tyto a další otázky jsem se pokusila ve své práci odpovědět.

¹ Rozsudek *Sunday Times v. Spojené království* z 26.4.1979, A č. 30, §63

Na problematiku zpravodajství týkajícího se trestního řízení a novinářské profese je třeba pohlížet v celém kontextu. Novináři opírají svou činnost zejména o právo na svobodu projevu. Proto jsem v následujícím textu vyšla z podstaty tohoto institutu a z jeho definice, jak vyplývá z čl. 17 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a z mezinárodních úmluv, které jsou dle čl. 10 Ústavy součástí českého právního řádu. Zároveň jsem se věnovala legitimním zájmům, pro které je možno svobodu projevu omezit, včetně odkazů na judikaturu Ústavního soudu ČR a Evropského soudu a mezinárodního srovnání. Vzhledem k tomu, že hranice veřejnosti a do jisté míry tedy i možnost realizovat právo na informace přímo při jednání soudu je výrazněji limitována ve věcech mládeže (v tomto kontextu se vynořily i názory, zda se jedná o ústavně konformní úpravu), zaměřila jsem se i na tento aspekt. Samostatnou kapitolu jsem věnovala roli veřejných sdělovacích prostředků a jejich vlivu na trestní řízení v USA, neboť tamní přístup médií k informacím týkajících se trestního řízení představuje v porovnání s evropskými zkušenostmi diametrální odlišnosti a v podstatě vedl až k vytvoření fenoménu tzv. „media trials“ (mediálních procesů).

Seznam zdrojů použitých k analýze v této práci podané je uveden v závěru. Velmi přínosnou byla publikace Meze svobody projevu od Judr. Herczega, která nahlíží na tuto problematiku v ucelenějším pohledu, nikoliv jen ze strany trestního řízení. Zároveň jsem se opřela o články publikované v odborných právních časopisech, které v mnohých případech poskytují zcela odlišné názory a interpretace zákona na danou problematiku. Bohužel televizní přenosy ze soudní síně představují v českých podmínkách poněkud neprobádané pole a tak si na výraznější počin sdělovacích prostředků v tomto směru budeme muset počkat.

V záležitostech mladistvých je dostupných materiálů značné množství, což je dáno v podstatě novou právní úpravou zákona o soudnictví ve věcech mládeže a snahou právnické obce se k tomuto zákonu vyjádřit. Tuto problematiku vyčerpávajícím způsobem například podal Judr. Sotolář, soudce Městského soudu v Praze, který se zároveň podílel na komentáři k tomuto zákonu.

Při srovnání se Spojenými státy jsem vycházela z internetových zdrojů a velmi užitečnou se ukázala zejména webová stránka URL: <<http://www.findlaw.com>>, na níž lze najít komplexní právní služby, včetně odkazů

na jednotlivé články soudního systému v USA a veškerou judikaturu Nejvyššího soudu USA. O tom, jak funguje praxe, se lze přesvědčit na stránce URL: <www.courtstv.com>.

Na internetu jsem rovněž vyhledávala judikaturu Ústavního soudu ČR a informace k Evropskému systému ochrany lidských práv (viz judikatura Evropského soudu dostupná na stránce URL: <<http://www.echr.coe.int/echr/>>), jakožto doplnění k publikaci Bohumila Repíka Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo.

Část I. Vymezení pojmu svoboda projevu

1.1 Svoboda projevu dle článku 17 Listiny

1.1.1 Svoboda projevu a právo na informace

Svoboda projevu a právo na informace jsou zakotveny v právním řádu České republiky v čl. 17 Listiny a tvoří jeden ze základních kamenů každého demokratického státu. Tato zásada je obsažena mezi právy politickými, tedy jako prostředek k účasti na politickém životě státu. Stát je zaručuje. Článek 17 není jediným ústavním předpisem, který vyjadřuje svobodu projevu a právo na informace. Tato práva jsou univerzální a zasahují i do dalších oblastí. Rovněž mezinárodní smlouvy zavazující Českou republiku podle čl. 10 Ústavy chrání svobodu projevu i právo na informace ve všech směrech a oblastech.

Svoboda projevu je konkretizována v odst. 2 a týká se jí odst. 3. Jedná se o subjektivní právo veřejnoprávní povahy, jemuž odpovídá povinnost každého, včetně státu, resp. státních orgánů, nikomu ve veřejném vyjadřování svých názorů nebránit a neomezovat ho v tom, pokud to zákon nedovoluje.

Svoboda projevu je jedním z nejvýznamnějších demokratických práv, tvoří *condition sine qua non* skutečné pluralitní demokracie, která je založena na toleranci a otevřenosti. Její podstatou je neustálá kritická veřejná diskuse a zpochybňování myšlenkového statu quo. Dokud neproběhla veřejná diskuse, není nikdy jasné, zda jsou vyjádřené názory správné či nesprávné. Evropský soud v této souvislosti judikoval, že: „Svoboda projevu představuje jeden ze základních pilířů demokratické společnosti, který je základním předpokladem pro pokrok společnosti jako celku a rozvoj každého jednotlivce.“² Svobodu projevu chápeme jako:

- svobodu zastávat názory a rozšiřovat informace nebo myšlenky,
- svobodu přijímat informace,
- zákaz zásahů státních orgánů do této svobody s výjimkami stanovenými v čl.10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“),
- její neomezenost státními hranicemi,

² Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7.12.1976, sp.zn. 1/1976/17/30, ve věci Handyside v. Spojené království.

- propojení této svobody s povinnostmi a zodpovědností.

Svoboda projevu představuje právo vyjádřit své myšlenky, ideje, vědomosti, znalosti, představy či přání apod., a to jak vůči určitému adresátu, tak erga omnes, tj. veřejně vůči komukoli.³ Může se jednat o vyjádření racionální nebo emotivní, odůvodněné nebo bezdůvodné, či zda je ostatními přijímáno jako užitečné nebo škodlivé, hodnotné nebo bezcenné.⁴

Článek 17 chrání jakýkoli způsob vyjádření projevu, lze tedy své myšlenky vyjádřit posuňkem, znakově, symbolickým projevem. Svoboda projevu je nezávislá na hranicích státu. Nositelem práva na svobodu projevu je každý, tj. každá fyzická i právnická osoba, občané i cizinci.

Právo na informace se v odstavci 3 překrývá se svobodou projevu. Jde totiž nejen o právo být informován, ale zároveň i o právo informaci šířit, dále vyhledávat, uschovávat apod. Legální definici pojmu „informace“ Listina neobsahuje, ale můžeme jí rozumět informaci veřejnou, tj. podanou veřejným sdělovacím prostředkem a přístupnou neurčitému, resp. neomezenému okruhu adresátů.⁵ Právo na informace je právo v politickém smyslu – tedy právo na takovou informaci, kterou člověk žijící ve státě (jehož nemusí být občanem) potřebuje k tomu, aby v prakticky dosažitelné míře znal, co se děje na veřejnosti v jeho blízkém i dalekém okolí. I v tomto případě odpovídá právo na informace obecná povinnost, aby nikdo (koho k tomu neopravňuje zákon, a nad míru, ve které ho k tomu opravňuje zákon) nikomu v podání informace nebránil.

1.2 Svoboda projevu dle článku 10 Ústavy

1. června 2002 nabyl účinnosti ústavní zákon č. 395/2001 (dále jen „Euronovela“), který nově formuloval čl. 10 Ústavy ČR: „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“

³ Pavlíček, V.: a kol.: Ústava – ústavní řád České republiky, Komentář, 2. díl, Práva a svobody, 2. vydání, Linde, Praha 2003, str. 180

⁴ Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 12.12.2000, sp.zn. I BvR 1762/95, I BvR 1787/95, in: Právní rozhledy č. 6/2001, s. 301.

⁵ Pavlíček, V.: a kol.: Ústava – ústavní řád České republiky, Komentář, 2. díl, Práva a svobody, 2. vydání, Linde, Praha 2003, str. 180

Smlouvy o lidských právech a základních svobodách, do té doby upřednostňovány před zákonem, tak Euronovelou ztratily svůj primát a nadále jsou postaveny na roveň běžným mezinárodním smlouvám.

Záruky svobody projevu nacházíme především v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (dále jen „Pakt“) a v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Obě tyto mezinárodní smlouvy jsou vedeny v seznamu vyhlášených mezinárodních smluv, který je veden MZV ČR; k jejich ratifikaci dal souhlas zákonodárny sbor a ČR je jimi vázána⁶; a splňují podmínky uvedené v hypotéze normy čl. 10 Ústavy. Jsou proto součástí právního řádu a použijí se vždy, když stanoví něco jiného než zákon.

Podstata této ústavněprávní úpravy pak tkví v tom, že v případě obsahového konfliktu zákona s takovou mezinárodní smlouvou, se aplikuje mezinárodní smlouva. V souvislosti s konkrétní situací se tedy nedostaví derogační účinky, ale bude uplatněna zásada *pactum derogat legi*.

Mezinárodní smlouva se tedy ve světle čl. 10 Ústavy prosadí nejen tehdy, kdy přiznává jedinci větší spektrum základních práv a svobod, ale i v případě, kdy příznivěji pro jedince působí zákon. I když zákon garantuje jedinci více práv (a působí tak příznivěji), bude použit v důsledku zpětných odkazů příslušných mezinárodních smluv. Podle čl. 53 Úmluvy totiž platí, že „nic v této Úmluvě nebude vykládáno tak, jako by omezovalo nebo rušilo lidská práva a základní svobody, které mohou být uznány zákony každé Vysoké smluvní strany.“

1.3 Ochrana svobody projevu

1.3.1 Ochrana vnitrostátní

Ochranu základních práv a svobod svěřuje čl. 4 Ústavy soudní moci. Pomineme-li Ústavní soud, jakožto poměrně samostatně stojící instanci, jsou to především obecné soudy, které představují kontrolu dodržování základních práv a svobod.

Soudce je vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, jak vyplývá z čl. 95 Ústavy, což samozřejmě pokrývá i vázanost zákonem ústavním a tedy i čl. 17 Listiny. Ona vázanost znamená, že soudce je při aplikaci a interpretaci zákonů

⁶ <http://www.mzv.cz>

povinen postupovat ústavně konformním způsobem,⁷ což představuje naplnění práva na spravedlivý proces. Čili, byl-li aplikován zákon, který je v rozporu s čl. 17 Listiny nebo byl aplikován vadně, je za splnění dalších předpokladů dán důvod k podání ústavní stížnosti. Stejně tak v případě nerespektování aplikace mezinárodních smluv, což vyplývá z čl. 10 a 95 Ústavy. Ovšem v tomto případě by podání ústavní stížnosti mohlo vést nikoliv přes porušení práva na spravedlivý proces, ale přímo přes porušení ustanovení čl. 1 odst. 2 Ústavy zakotvující dodržování mezinárodních závazků.

1.3.2 Ochrana mezinárodní

Na mezinárodním poli se významným počinem ochrany občanských a politických práv stalo v souvislosti s přijetím Úmluvy zavedení institucionálního mechanismu kontroly jejího dodržování, a to v podobě Evropského soudu pro lidská práva, který nahradil k 1.11.1998 dosavadní dvojinstanční řízení Evropské komise a Evropského soudu pro lidská práva. Vznikl tak nový, permanentně zasedající soud, na něž se lze obrátit až po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků. Není tedy čtvrtou instancí, které by příslušelo přezkoumávat skutkové a právní otázky, jaké řeší vnitrostátní soudy. Úkolem soudu je kontrola rozhodnutí z hlediska Úmluvy. Rozsudky ve věci jsou konečné, závazné pro stát a strany daného sporu, nejsou však exekučním titulem (ledaže by mu stát sám takový účinek přiznal). K výkonu rozhodnutí může být stát donucen na politický nátlak Výboru ministrů, který působí jako orgán dohledu nad výkonem rozsudků. Odmítnutí státu respektovat rozhodnutí soudu pak může vést k pozastavení členství nebo dokonce k jeho vyloučení z Rady Evropy.

Z rozhodování Evropského soudu vztahujícím se ke svobodě projevu, lze vyvodit tyto obecné principy:

- Právo na svobodu projevu je jedním ze základních pilířů demokratické společnosti a vztahuje se nejen na kladně přijímané informace, ale i na ty, které zraňují, šokují či znepokojují stát nebo skupinu obyvatel.⁸ Každý, kdo

⁷ Nález sp.zn. Pl ÚS 5/96, in: Ústavní soud ČR, sbírka nálezů a usnesení, sv.6, C.H.Beck, 1997, s. 203

⁸ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. prosince 1976, sp.zn. 1/1976/17/30, ve věci Handyside v. Spojené království

využívá svého práva na svobodu projevu má určitou „odpovědnost“ či „povinnost“, jejichž rozsah závisí na konkrétním případě.⁹

- Svoboda projevu zahrnuje především svobodu tisku, kterému přísluší při respektování určitých hranic odpovědnosti, informovat o všech otázkách obecného zájmu.
- Veřejnost má na druhou stranu právo tyto informace a myšlenky přijímat.
- Svoboda projevu podléhá řadě výjimek, které je třeba vykládat restriktivně. Omezení tohoto práva pak musí být „nezbytné v demokratické společnosti“. Posouzení, zda se jedná o takový případ, náleží do diskreční pravomoci států, avšak podléhá konečné kontrole Evropského soudu, který posoudí napadené rozhodnutí v kontextu celého případu.

Rozsudky Evropského soudu nejsou formálně pramenem práva, ale hovoří se o tzv. interpretační moci rozsudků.¹⁰

S ohledem na značné množství mezinárodních smluv o lidských právech je tak patrné, že na vnitrostátní orgány, zejména soudy, jsou kladeny mimořádné nároky na znalost judikatury jurisdikčních a parajurisdikčních orgánů. Zásada *iura novit curia* je v této oblasti ne vždy zcela naplněna. Tím více je třeba požadovat na zákonodárci, aby zajistil soulad vnitrostátního a mezinárodního práva v této sféře.

Část 2. Svoboda projevu a soudní řízení

2.1 Kontrola a regulace médií

Svoboda tisku není chráněna Listinou výslovně, ale jako součást obecné svobody projevu. Soudy nezdůrazňují úlohu médií jakožto „hlídacího psa“ demokracie. Jsou to média, která zprostředkovávají veřejnosti informace a názory jiných a tím se značnou měrou podílejí na veřejné diskusi. Pro naplnění liberálního prostředí se od státu vyžaduje, aby podporoval svobodu tisku a pluralitu sdělovacích prostředků.

Realizace svobody projevu však zahrnuje povinnost i odpovědnost. Novinářská profese vyžaduje vysokou míru profesionality a povinnost předávat

⁹ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23.9.1994, sp.zn. 36/1993/431/50, ve věci *Jersild v. Dánsko*.

¹⁰ Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, 1. vydání, Orac, Praha 2002, s. 26

veřejnosti včasné, úplné, pravdivé a nezkreslené informace. Pravda ovšem je taková, že ne vždy se podaří těmto kritériím dostát - média mnohdy neposkytují seriózní informace, odchylují se věcně od pravdy, popisují dění zkratkovitě a nepřesně. Ústavní soud v této souvislosti judikoval, že: „Ve svých tvrzeních v ústavní stížnosti má stěžovatel zřejmě za to, že ústavně zaručené svobody plynoucí z Listiny základních práv a svobod (čl. 15 a 17) jsou zcela neohraničené a tudíž v tomto slova smyslu absolutní a dále, že nejsou nikterak vázány formou, jíž se navenek projevují; teze stěžovatele, že - ve vztahu k ústavně zaručené svobodě projevu a právu vyjadřovat své názory (čl. 17 odst. 1, 2 Listiny základních práv a svobod) - "myšlenka a názor člověka mohou být svobodné pouze za předpokladu, že nebudou nikým a ničím regulovány" je očividně mylná. V daných souvislostech totiž svoboda (projevu a vyjádření vlastních názorů) nemá charakter filosofické kategorie, ale jako pojem ústavněprávní při své aplikaci na konkrétní skutkový základ podléhá obvyklým zásadám a pravidlům právní interpretace; (...) Na nutnosti dbát těchto zásad nic nemění skutečnost, že jistá část tisku má sklon před fakty (ověřenými skutečnostmi) dávat přednost síle výrazů, jimiž "své názory" tlumočí; jestliže tak zasáhne do ústavně či zákonem chráněných zájmů (práv) jiných, musí být připravena nést z takových jednání důsledky.“¹¹

Je tedy otázkou, do jaké míry, a zda vůbec, má stát regulovat činnost sdělovacích prostředků.

Základními právními předpisy obsahujícími regulaci podnikání na mediálním trhu jsou z. č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (dále jen „tiskový zákon“) a z. č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání. Zatímco první ze zákonů stojí na principu evidenčním, pro rozhlasové a televizní vysílání se uplatní režim povolovací. Zákon v tomto případě navíc rozlišuje provozovatele ze zákona (veřejnoprávní sdělovací prostředky), provozovatele s licenci a provozovatele s registrací. Stanoví rovněž regulaci obsahu vysílání.

¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 10.7.1997 sp.zn. III ÚS 359/96.

2.2 Vztah soudnictví a médií z hlediska evropského systému ochrany lidských práv

Při otázce vztahu soudnictví a médií navzájem působí dvě hodnoty právního státu:

1. demokracie, v rámci níž hraje klíčovou úlohu svoboda projevu,
2. ochrana práva, a to ze strany nezávislého a nestranného soudu.

Obě dvě tyto hodnoty jsou navzájem propojené a musí být vyvážené tak, aby byly jejich základní principy zachovány.

2.2.1 Presumpce nevinny jako pravidlo zacházení s osobou

Základním východiskem vztahu mezi soudnictvím a médií v rámci Úmluvy je čl. 10 odst. 2, který stanoví, že svoboda projevu může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nevyhnutelné v demokratické společnosti v zájmu zachování autority a nestrannosti soudní moci. Z tohoto ustanovení lze vyvodit, že za prvé, svoboda projevu je omezena všeobecně jinými lidskými právy a za druhé, že omezení svobody projevu vychází z lidských práv chráněných při výkonu soudnictví.

Do první skupiny patří např. nerovnost lidí při ochraně práva na jejich soukromí. K tomu Evropský soud zaujal jednoznačné stanovisko, a sice, že ochrana soukromých osob musí být zabezpečena v daleko větším rozsahu než ochrana osob zastávajících veřejné funkce.¹²

Do druhé skupiny, tedy do té, kde se střetává svoboda projevu a ochrana lidských práv v rámci soudního řízení, můžeme zařadit typicky princip presumpce nevinny. Podle čl.6 odst.2 Úmluvy každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem. Na tento princip můžeme nahlížet ze dvou stran:

- procesněprávně, což se týká zejména dokazování, a
- hmotněprávně, kdy jde o pravidla zakazující vyjadřovat se o obviněném jako o vinném, dokud nebude vina prokázána zákonným způsobem.

Právě hmotněprávní stránka je v našem tématu stěžejní. „Článek 6 odst. 2 představuje záruku, že představitelé státu nemohou nikoho považovat za vinného

¹² Např. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. prosince 1997, sp.zn. 35125/97, ve věci S. Panev v. Bulharsko

z trestného činu předtím, než příslušný soud zjistí jeho vinu podle zákona. Z toho ovšem nevyplývá, že orgány státu nesmějí informovat veřejnost o probíhajícím trestním řízení. Neporušují čl. 6 odst. 2, když prohlásí, že existuje podezření, že určitá osoba byla zatčena, že se přiznala atd. Co je nepřipustné, to je formální prohlášení, že osoba je vinná¹³.

Ve zprávě ve věci Sekanina v. Rakousko Komise uvedla, že „navzdory znění čl. 6 odst. 2, který zaručuje presumpci neviny každému, kdo je obviněn z trestného činu, toto ustanovení se vždy vykládalo tak, že se aplikuje též na situace, kdy dotčená osoba ještě nebyla nebo již nebyla obviněna z trestného činu. Kromě toho presumpce neviny zavazuje nejen trestní soud, který rozhoduje o vině, ale též jiné orgány, včetně jiných soudů než těch, které rozhodují o trestní žalobě.“¹⁴

V případech, kdy presumpce neviny hrála úlohu pravidla týkajícího se zacházení s osobou, se otázky presumpce neviny posuzovala vždy mimo trestní proces ve vlastním smyslu, tedy mimo řízení, v němž se rozhoduje o vině obviněného. V rozsudku Minelli v. Švýcarsko Soud řekl, že „čl. 6 odst. 2 ovládá celé trestní řízení, nikoli jen rozhodování o oprávněnosti trestního obvinění“.¹⁵ Působnost čl. 6 odst. 2 takto rozšířená od samého počátku, se pak dále rozšiřovala na další stádia řízení, v nichž osoba ještě nebyla nebo již nebyla obviněna, a na další orgány státu, nejen na soudy.

Presumpce neviny, působí-li v rámci řízení v němž se rozhoduje o oprávněnosti trestního obvinění též jako pravidlo zacházení s obviněným, je především zárukou procesní povahy. Vztahuje se k postoji soudce, který rozhoduje o vině, a zavazuje jej přistupovat k věci nezaujatě a nestranně, zdržet se před rozhodnutím jakýchkoli projevů, které by se mohly vykládat jako výraz jeho přesvědčení o vině obviněného, a posléze rozhodnout, že obviněný je vinen, jen když byla jeho vina prokázána způsobem, který vyžaduje zákon. Tento aspekt má úzký vztah k požadavku nestrannosti soudce podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Soud dosud neměl příležitost posuzovat z hlediska čl. 6 odst. 2 Úmluvy případ, kde by byl sporný postoj soudce rozhodujícího o vině.

¹³ Rozhodnutí Komise P. Krause v. Švýcarsko z 3. října 1978, DR, 13, s. 73 apod.

¹⁴ Zpráva o rozsudku Sekanina v. Rakousko z 25. srpna 1993, A č.266-A, s. 21, §30.

¹⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva z 25. března 1983, A č. 62, §30

V rozsudku *Minelli v. Švýcarsko* Soud vyslovil, že „presumpce nevinny je porušena, jestliže bez předchozího prokázání viny obviněného zákonným způsobem a zvláště bez toho, aby obviněný měl možnost uplatnit svá práva na obhajobu, soudní rozhodnutí, které se ho týká, vyjadřuje přesvědčení, že je vinen. Může tomu tak být i tehdy, když nejde o formální konstatování viny. Stačí odůvodnění, z něhož vyplývá, že soud považuje osobu za vinnou.“¹⁶ Není však v rozporu s čl. 6 odst. 2 Úmluvy, jestliže odůvodnění rozhodnutí obsahuje konstatování, že podezření vůči obviněnému nebylo rozptýleno ani po pravomocném zastavení trestního stíhání.¹⁷

Další stěžejní etapou v judikatuře Soudu je rozsudek *Alenet de Ribemont v. Francie*. Poprvé se soud zabýval výroky, které vyslovily jiné orgány než soudy, a poprvé se také zabýval zásahem presumpce nevinny ve stadiu před vlastním procesem, nikoli po něm. Na tiskové konferenci ministr vnitra a dva vysocí funkcionáři policie označili stěžovatele za iniciátora vraždy poslance a bývalého ministra J. de Broglie, ačkoli s vraždou neměl nic společného a později bylo trestní stíhání vůči němu zastaveno. Soud především převzal názor Komise, že k „zásahu do presumpce nevinny může dojít nejen ze strany soudce nebo soudu, ale také ze strany jiných veřejných orgánů (...). Čl. 6 odst. 2 Úmluvy nebrání orgánům informovat veřejnost o probíhajícím vyšetřování, ale ukládá jim, aby tak činily ve vší diskrétnosti a zdrženlivostí, které vyžaduje respektování presumpce nevinny (...). V daném případě však vysoce postavení činitelé francouzské policie označili pana Alleneta de Ribemonta, bez jakéhokoli upřesnění nebo výhrady, jako jednoho z iniciátorů vraždy. Jde o zřejmé deklarování viny, které na jedné straně vzbuzovalo u veřejnosti přesvědčení o vině stěžovatele, na druhé straně předurčovalo zjištění skutečnosti příslušným soudem.“¹⁸

Na čem se zakládá takové rozšíření působnosti presumpce nevinny nad rámec znění článku 6 odst. 2 Úmluvy?

Soud se tu opírá o princip, že Úmluva se musí vykládat a aplikovat tak, aby zaručovala konkrétní a účinná práva, nikoli práva pouze deklaratorní a iluzorní.¹⁹ Jiným principem, z něhož Soud vychází, je princip užitečnosti Úmluvy. Konkrétně důvod rozšíření dopadu presumpce nevinny viděl v tom, že podobná prohlášení

¹⁶ tamtéž, §37.

¹⁷ Rozhodnutí Komise X. v. Německo, ze 16. prosince 1961, *Annuaire*, 1961, s. 377

¹⁸ Rozsudek z 10. února 1995, A č. 308, §36, 38 a 41.

¹⁹ Tamtéž, §36.

orgánů státu mohou mít nepříznivý účinek na další chod procesu. Což se však uplatní pouze pro ta porušení presumpce nevin, ke kterým došlo před skončením trestního stíhání, nikoliv po něm, kdy presumpce nevin, jakožto záruka spravedlivého procesu již z povahy věci nepřipadá v úvahu. V takovém případě je třeba odkázat na ochranu cti a dobré pověsti bývalého obviněného, jemuž se neoprávněně vytýká, že spáchal trestný čin.

Komplikovaná je i otázka presumpce nevin před zásahy sdělovacích prostředků. Právo informovat a právo na informace o probíhajících trestních řízeních se musí uskutečňovat při respektování principu presumpce nevin.²⁰ Z judikatury Soudu a Komise vyplývá, že informace obsahující jméno obviněného je v souladu s presumpcí nevin, pokud obviněného nereprezentuje jako osobou vinnou, ale pouze jako podezřelou, zatčenou, obviněnou atd., tedy pokud věrně odráží skutečné právní a procesní postavení osoby. Některé právní řády považovaly za potřebné dát obviněnému k dispozici účinnější prostředky ochrany v tomto směru. Například francouzské právo poskytuje zadržené osobě nebo osobě ve vazbě obrátit se na soud, aby předběžným opatřením zamezil zásahům do jejího práva na presumpci nevin. Obviněný má kromě toho po zastavení trestního stíhání právo na odpověď v tisku a právo požádat soud, aby uveřejnil rozhodnutí o zastavení trestního stíhání. Nepřátelská tisková kampaň proti obviněnému porušující presumpci nevin může za určitých okolností zakládat odpovědnost státu, jestliže jeho orgány nepřijaly přiměřená opatření, aby tomu zabránily. Je však patrně obtížné takovou odpovědnost realizovat.

2.2.2 K zachování autority a nestrannosti soudní moci

Evropský soud judikoval²¹, že nezávislost a nestrannost soudu jsou jádrem a základním důvodem proč je to právě soud, který je povolán na ochranu práva. Podstata ochrany práva spočívá v tom, že soudce může svoje rozhodnutí vydat na základě vlastního názoru svobodně vytvořeného při posuzování faktů z pohledu práva bez toho, aby měl jakýkoli závazek vůči stranám nebo veřejným orgánům a

²⁰ Např. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva *Worm v. Rakousko* z 29. srpna 1997, Reports 1997- V

²¹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 23. června 1981, ke stížnosti č. 6878/75, 7238/75, ve věci *Le Compté, Van Leuven a De Meyere v. Belgie*.

bez toho, aby jeho rozhodnutí podléhalo přezkumu jiným orgánem, který by nebyl rovněž nezávislým v tomto slova smyslu.

Základní podmínkou nestrannosti soudního rozhodování je jeho nezávislost. Tato nezávislost musí zahrnovat jak nezávislost soudů, jakožto instituce, tak nezávislost soudce, jakožto jednotky. Z hlediska funkčnosti této zásady je pak nezbytné, aby stát vytvořil určité záruky, které mají vytvořit objektivní prostor pro její naplnění.

Rozhodnutí štrasburských orgánů ve věci zachování autority a nestrannosti soudní moci lze rozdělit na ta, která se týkala:

- a) informování o průběhu soudního jednání,
- b) kritiky soudců a soudnictví jako celku.

Ad a) Informování o průběhu soudního jednání je součástí práva veřejnosti na přístup k informacím, které se řídí zásadou veřejnosti soudního jednání. K omezení může dojít jen v zájmu zachování autority a nestrannosti soudní moci, a to

- v rozsahu podávaných informací,
- ve formě, kterou se tyto informace šíří.

Zásada veřejnosti jednání plní dvě základní úlohy²², a to, že poskytuje individuální ochranu účastníkům soudního jednání a možnost společenské kontroly výkonu soudnictví.

Vztah soudů k médiím má z pohledu zásady veřejnosti soudního jednání určitá specifika. Jsou to způsob přenosu informací o soudním jednání a také obsah informací o soudním jednání zprostředkovaný sdělovacími prostředky. Způsob přenosu je víceméně otázkou vnitrostátního práva, kdy se většinou ponechá na úvaze soudu, zda povolí zvukový či obrazový záznam. Obsah informací však musí respektovat princip presumpce nevinny a neměl by ovlivnit výsledek rozhodnutí soudu. V některých zemích je zakázáno podávat informace o soudním řízení, pokud by mohly ovlivnit jeho průběh nebo výsledek. Týká se to zejména řízení před porotou. Ve věci *Sunday Times v. Spojené království*²³ Soud zjistil, že bylo

²² Např. Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. prosince 1983, sp.zn. 8273/78, ve věci *Axen v. SRN*; ze dne 22. února 1984, sp.zn. 8209/78, ve věci *Sutter v. Švýcarsko*.

²³ Rozsudek z 26. dubna 1979, ke stížnosti č. 6538/74.

porušeno právo informovat. Naopak, ve věci *Worm v. Rakousko*²⁴ Soud porušení tohoto práva nezjistil, když byl novinář odsouzen proto, že rozebral průběh řízení a provedené důkazy a v podstatě konstatoval vinu obviněného před rozhodnutím soudu. Jednak tím mohl ovlivnit názor porotců, jednak tím byla dotčena presumpce viny obviněného. Jinak ale „jestliže se nepřekročí určité hranice dané v zájmu řádného výkonu spravedlnosti, zprávy a komentáře o soudních jednáních přispívají k jejich znalosti a jsou dokonale kompatibilní s požadavkem veřejnosti soudního jednání podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.“²⁵

Rozsah podávaných informací je limitovaný především předmětem soudního řízení. Je tak třeba porovnat právo veřejnosti na informace o záležitostech veřejného zájmu a ochranu soudu před možným nátlakem veřejnosti, nejčastěji médií, ohledně výsledku soudního rozhodování.

Významným v tomto směru byl rozsudek ve věci *Sunday Times č.1 v. Spojené království*. V tomto případě šlo o připravovanou reportáž, kterou chtěl stěžovatel uveřejnit a týkala se experimentálních metod používaných farmaceutickou společností před uvedením na trh přípravku pro těhotné ženy s názvem Thalidomid. Tento přípravek byl distribuován v letech 1958 až 1961. V roce 1961 došlo k sérii případů, kdy se okolo 450 ženám užívajícím tento lék narodily děti s těžkými vrozenými chorobami. Přípravek byl stažen z trhu a některé z postihnutých rodin podaly žalobu na odškodné proti výrobcí tohoto přípravku. Celý spor se vlekl neúměrně dlouho a v roce 1972 zveřejnily *Sunday Times* článek o celé aféře, ve kterém kritizovaly anglický soudní systém a výrobce předmětného prostředku. Zároveň uvedly, že v příštím čísle informují právě o laboratorních metodách výrobce a obecně o příčinách celé tragedie. Farmaceutické společnosti – jednalo se o *Distillers Company Ltd.* – se podařilo získat kopii tohoto článku, načež požádala soud o zákaz jeho publikování. Soud této žádosti vyhověl s odůvodněním, že zveřejnění článku by mohlo představovat „ohrožení výkonu soudnictví“ tím, že by se zasahovalo do chodu justice v dosud neskončeném soudním jednání.

Evropský soud se zabýval především tím, zda britské soudy dostatečně porovnaly oba dva veřejné zájmy, které byly ve hře, a to svobodu projevu a náležitý

²⁴ Rozsudek z 29. srpna 1997, týkající se stížnosti 22714/93

²⁵ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva z 27. srpna 1997, sp.zn. 22714/93, ve věci *Worm v. Rakousko*

chod justice. Soud uznal obecně přijímaný názor, že soudy nemohou působit ve vakuu. I když pouze jim přísluší rozhodovat spory, neznamená to, že by tyto spory nemohly být předtím diskutovány jinde, ve specializovaných časopisech, v denním tisku či prostě na veřejnosti. I když masmédiá nesmí překročit hranice stanovené v zájmu řádného chodu justice, náleží jim sdělovat informace a myšlenky týkající se otázek, které mají přijít před soud, stejně jako mají informovat o jiných oblastech veřejného zájmu. Nejde jenom o zprostředkování těchto informací tiskem, ale i o právo veřejnosti tyto informace přijímat. Soud prohlásil, že rodiny, které se staly oběťmi tragédie spojené s užíváním thalidomidu měly vážný zájem dozvědět se příslušná fakta a nejrůznější způsoby řešení. Tyto informace, které měly pro ně rozhodující význam by jim mohly být odepřeny, pouze pokud by bylo naprosto jisté, že jejich šíření by ohrozilo „autoritu soudní moci“. Skutečnosti spojené s tímto případem se nestaly předmětem veřejného zájmu jen proto, že se o nic začalo soudní jednání. Poskytnutím ověřených faktů měl článek posunout diskuse založené na spekulacích a nedostatku informací. Soud prohlásil, že potřeba zásahu nepřevažovala nad zásadou ochrany svobody projevu. Ingerence nebyla přiměřená cíli, kterého chtěla dosáhnout. Nebyla nevyhnutelná v demokratické společnosti pro zabezpečení ochrany soudní moci a proto Soud stížnosti vyhověl.

Problematikou informování veřejnosti o průběhu trestního soudního jednání se Soud zabýval i v případě *Worm v. Rakousko*. Stěžovatel uveřejnil v časopise *Profil* dva články, ve kterých informoval o průběhu trestního řízení proti bývalému místopředsedovi a ministroví rakouské vlády *Androschovi* a zmínil se mimo jiné o „iluzorní nevině obviněného“. Za tento komentář byl *Alfréd Worm* obviněn z neoprávněného ovlivňování trestního řízení a posléze odsouzen.

Povolené omezení svobody projevu v článku 10 odst. 2 Úmluvy neopravňuje státy omezit všechny formy veřejné diskuse o případech po dobu jejich projednávání před soudem. Obecné soudy smluvních států nemohou působit ve vakuu. Ačkoliv jsou soudy místem, kde se rozhoduje o vině nebo nevidě, neznamená to, že předtím nebo současně s rozhodováním nemůže běžet veřejná diskuse o podstatě trestní věci, ať už ve specializovaných periodikách, obecně v tisku nebo na veřejnosti (*mutatis mutandis* rozsudek *Sunday Times*). Samozřejmě, meze přijatelnosti komentářů jsou širší u politiků, než u soukromých osob, i když i těmto veřejným osobám nepochybně náleží právo na nezávislý soud ve stejném rozsahu. Stěžovatel ve svém

článku nejenže kritizoval Andrsocha, ale záměrně vedl čtenáře k závěru, že Androsh byl vinný ze skutků, z kterých byl obviněn a předpokládal tak jeho odsouzení. Soud dospěl k závěru, že vnitrostátní soud posoudil článek stěžovatele v celé jeho šířce, a na základě výše uvedeného Soud rozhodl, že v tomto případě k porušení článku 10 Úmluvy nedošlo.

Při informování veřejnosti o soudním jednání je důležitá i forma, jakou se tyto informace podávají, a to rovněž z pohledu presumpce nevinny.

V případě *News Verlags GmbH & CoKG v. Rakousko*²⁶ šlo o aféru spojenou se zasíláním výbušnin poštovními zásilkami, při kterých bylo zraněno několik politiků a jiných veřejně známých osob. Jako podezřelý byl zatknut pravicový extremist B. Časopis News informoval o této aféře, zároveň zveřejnil fotografie B. a na titulní straně umístil nadpis „Šílený svět pachatelů“. Další vydání obsahovalo opět fotografie B. a titulky ve smyslu odkazu na nacistickou scénu. Mimo to byla uveřejněná svatební fotografie B., jejíž komentář uváděl, že podle policejního vyšetřování B. a jiný podezřelý R. pravděpodobně spolupracovali na organizování bombové kampaně. V článku byl pak B. popsán jako patologicky ambiciózní, patřící k nejbrutálnějším členům neonacistické skupiny a možný nový vůdce. B. podal žalobu na zákaz publikování jeho fotografií v souvislosti s trestním řízením vedeným proti němu. Rozsudek potom zakázal publikování fotografií B. nejen ve spojení se zaujatým textem, ale i ve spojení s probíhajícím trestním řízením bez ohledu na to, jaký text k tomu bude připojen. Na rozdíl od stěžovatele, pak ostatní noviny fotografie B. a informace o trestním řízení poskytovat mohly.

Soud prohlásil, že není jeho úlohou a ani úlohou vnitrostátních soudů, aby svými názory nahradily názory tisku, co se týče techniky zpravodajství, jakou mají novináři používat. Článek 10 Úmluvy chrání nejen podstatu myšlenek a informací, ale i formu, jakou jsou oznamovány. Soud byl toho názoru, že zákaz publikování fotografií B. v souvislosti s trestním řízením, který omezil volbu stěžovatele co do formy v jaké mohla předkládat zpravodajství, představoval zásah do jeho práva na svobodu projevu.

Významným faktorem pro rozhodnutí Soudu byla zásadní úloha tisku v demokratické společnosti. Tato úloha zahrnuje i informování o soudních jednáních

²⁶ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 11. ledna 2000 týkající se stížnosti č. 31457/96.

a jejich komentování, které za předpokladu, že nepřesahuje hranice týkající se pověsti a práva jiných nebo řádného chodu justice, přispívají k veřejnosti soudního jednání a jsou tak v souladu s požadavkem článku 6 odst. 1 Úmluvy. Nejenže sdělovací prostředky mají úlohu poskytovat také informace a myšlenky, ale veřejnost má právo je přijímat. Avšak hranice přípustného komentování probíhajícího trestního řízení nemůže obsahovat výroky, které by pravděpodobně poškodily, ať už úmyslně či nikoliv, šance dotčené osoby na spravedlivý soudní proces nebo podkopaly důvěru veřejnosti v úlohu soudu při výkonu spravedlnosti. Skutečnost, že B. měl podle článku 6 odst. 2 Úmluvy právo být považován za nevinného až do prokázání viny, je rovněž relevantní pro nalezení rovnováhy protichůdných zájmů, kterou musel Soud vykonat. Soud uznal, že vláda měla pravdu v tom, že nařízení neomezilo právo stěžující si společnosti uveřejňovat komentáře o řízení proti B. Avšak omezilo volbu společnosti při prezentaci zpravodajství, i když nebylo zpochybněno, že ostatní sdělovací prostředky měli volnost při dalším publikování fotografií B. po celou dobu řízení. Vzhledem k této okolnosti a k názoru vnitrostátních soudů, že to nebylo použití fotografií ale pouze jejich spojení s textem, co porušilo práva B., se Soud domníval, že absolutní zákaz publikování fotografií B. zašel dál, než bylo nutné na ochranu B. proti porušení presumpce nevinoty. Zasahování do práva stěžovatele na svobodu projevu nebylo „nezbytné v demokratické společnosti“ a tak byl porušen článek 10 Úmluvy.

Štrasburské orgány ochrany práva posuzují informování o soudním jednání různým způsobem podle toho, zda jde o informace a myšlenky šířené tiskem nebo rozhlasem a televizí. V druhém případě ponechávají větší prostor volné úvaze vnitrostátních orgánů, které mohou omezit v širší míře rozhlasové, či televizní přenosy nebo záznamy soudních jednání. Tato volnost se může dotýkat i licencí na zvukové, či obrazové rekonstrukce soudních jednání, jak to např. dokládá případ *C. Ltd. v. Spojené království*²⁷. V tomto případě šlo o zákaz vysílání televizního programu, který měl vycházet ze soudního zápisu v trestním řízení, kde bylo obžalovaných šest osob podezřených z účasti na atentátech vykonaných ve jménu zakázané Irské republikánské armády. V televizním programu měli potom účinkovat herci a šlo o rekonstrukci předmětného soudního jednání.

²⁷ Rozhodnutí Komise z roku 1989, týkající se stížnosti č. 14132/88

Komise usoudila, že rekonstrukce soudního procesu v televizi se výrazně odlišuje od reportáže uveřejněné v tisku. Přitom účastníci soudního jednání mají právo na jistotu, že soud nebyl ovlivněn vnějšími faktory a mohly by mít v tomto směru důvodné pochybnosti, pokud byl takový program odvysílán před vynesemím rozsudku. Komise přijala závěr, že soudní omezení bylo v tomto případě ospravedlněno naléhavou sociální potřebou. Současně usoudila, že omezení trvajících 8 týdnů nebylo nepřiměřené ke sledovanému účelu a stížnost hodnotila jako zjevně nepodloženou ve smyslu článku 27 odst. 2 Úmluvy.

Ad b) Druhou skupinu rozhodnutí štrasburských orgánů ochrany práva při posuzování odůvodněnosti omezení práva na svobodu projevu z pohledu zachování autority a nestrannosti soudní moci tvoří případy, kde je kritizované soudnictví, resp. konkrétní soudci.

Šlo například o rozhodnutí ve věci *Prager a Oberschlick v. Rakousko*²⁸, kdy stěžovatelé byli postihnuti za uveřejnění článku novináře Prateta „Pozor na nelítostné soudce“ v časopise *Forum*, jehož vydavatelem byl Oberschlick. V článku Prager kritizoval soudce, a to na základě vlastních zkušeností i jiných zdrojů, mimo jiné zde bylo uvedeno, že tito soudci ponižují a urážejí obžalované, vynášejí o mnoho tvrdší tresty a svévolně prodlužují trvání vazby. Nezávislost soudců se projevovala údajně v tom, že se neúměrně zvyšovalo jejich sebevědomí a v tom, že aplikovali právo v celé jeho možné krutosti a absurdnosti, bezohledně a bez jakékoli možnosti jim oponovat. Jako příklad uvedl větu, kterou se soudce J. obrátil na právního zástupce obhajoby: „Zkraťte to. Já už jsem stejně rozhodl.“

Vláda svoji argumentaci založila na tom, že stěžovatel ve svém článku překročil meze přijatelné kritiky a zanedbal při tom základní pravidla žurnalistiky, zejména ta, která vyžadují profesionálně a osobně ověřit pravdivost získávaných informací.

Soud zdůraznil, že tisk hraje vedoucí úlohu v právním státě. Přesto není možno překročit určitý soubor ohraničení, mimo jiné sloužících na ochranu postavení ostatních. I tak zůstává povinností informovat – za dodržení svých povinností a odpovědností – o politických otázkách a dalších záležitostech

²⁸ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. dubna 1995, týkající se stížnosti č. 15974/94.

společenského zájmu. Toto nepochybně obsahuje otázky týkající se fungování systému soudnictví, instituce, která je zásadní pro každou demokratickou společnost. Tisk je jediným prostředkem, kterým si politici a veřejnost mohou ověřit, že soudci nesou důležitou zodpovědnost způsobem, který je slučitelný s účelem, na základě kterého jim je tato úloha svěřená. Jako záruka spravedlnosti, základní hodnoty v právním státě, musí se soudnictví těšit důvěře společnosti, pokud má být úspěšné při výkonu spravedlnosti. Musí být zabezpečená ochrana této důvěryhodnosti proti rušivým útokům, které jsou v zásadě nepodložené a navíc, pokud jsou soudci kritizováni za výkon svých soudcovských povinností. Některá tvrzení, která se rovnala obviněním, byla závažná. Proto nepřekvapuje, že se od jejich autora očekávalo řádné vysvětlení. Tvrzením, že vídenští soudci „zacházejí od samého začátku s obviněným jako s pachatelem“ nebo charakterizováním soudce J. jako „nafoukaného“ a „zstrašujícího“ ve vztahu k plnění jeho povinností, stěžovatel obvinil soudce z toho, že porušují zákon a svoje profesní závazky. Nejenže tím poškodil jejich pověst, ale též narušil důvěru veřejnosti v bezúhonnost soudnictví jako celku. Soud rozhodl, že odsouzením novináře nedošlo k žádnému porušení článku 10 Úmluvy.

Na rozdíl od tohoto případu, ve věci *De Haes a Gijssels v. Belgie*²⁹ Soud ocenil, že novináři informace o kritizovaných soudcích získali na základě důkladného vyšetřování. Proto konstatoval porušení svobody projevu, kdy tyto dva belgičtí novináři byli stíháni za to, že obvinili soudce ze zaujatosti, vycházejí při tom z konkrétního soudního rozhodnutí odvolacího soudu, který v rozvodovém řízení ponechal děti ve výchově otce, ačkoliv ten byl podezírán z jejich týrání a pohlavního zneužívání. Štrasburský soud tu toleroval i tvrdší výroky novinářů, kteří příslušné soudce označili za zbabělce a dva z nich za sympatizování z krajní pravici, ke které údajně patřila i rodina inkriminovaného otce.

V zásadě lze říct, že štrasburské orgány ochrany práva posuzují kritiku novinářů týkající se nestrannosti a nezávislosti soudců citlivě. Poměrně složitě se ale posuzuje mediální kritika soudců z pohledu jejich stranických aktivit. Zpravidla tu jde o předkládání souvislostí mezi stranickou příslušností (stranickými sympatizacemi) a rozhodnutími, které se týkají, ať už přímo nebo nepřímo, jiných

²⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva z 24. února 1997, ke stížnosti č. 19983/92.

politických stran nebo členů politických stran. V rozhodnutí ve věci Perna v. Itálie³⁰ šlo o kritiku soudce G. Caselliho, který řídil státní zastupitelství v Palermu a mimo jiné vedl známe vyšetřování proti G. Adreottimu – významnému italskému politikovi zastávajícím vrcholné funkce ve státním aparátu. V článku, za který byl novinář odsouzený, uvedl, že už na univerzitě se soudce sblížil s italskou komunistickou stranou a když vstoupil do soudcovského stavu, tak složil trojitou přísahu: Bohu, zákonu a ulici Botteghe Oscure (sídlo komunistické strany). V dalších částech uvedl, že „pokud se komunistům nepodaří dobýt moc ve volbách, mohou tak učinit vypáčením justičních zámeků. Důkazní materiál nechybí. Křesťanští demokraté a socialisté jsou skuteční zloději a bude lehké je přiskřípnout. Druhá myšlenka je ještě geniálnější než ta první: k zničení bariér stačí zahájit trestní stíhání. Není potřebné věc dotáhnout až před soud, stačí někoho přibít na pranýř. A aby to bylo možné vykonat, je třeba ovládnout všechna státní zastupitelstva.“ Novinář dále uvedl, že soudce Caselli proto přešel z Turína do Palerma do čela státního zastupitelství, aby mohl zahájit trestní stíhání proti G. Adreottimu.

Soud při posuzování toho, zda odsouzení stěžovatele za předmětný novinový článek neporušilo článek 10 Úmluvy přistoupil zvláště k jeho první a druhé části. V první části uvedl, že metafora o trojité přísaze má symbolický význam a představuje kritický názor na politickou minulost soudce Caselliho v bývalé komunistické straně a opírá se o faktický základ. Soudce se aktivní účastí v politické straně vydává nebezpečí ztráty image nestrannosti a nezávislosti, o kterou musí justice vždy usilovat. Právě politická zainteresovanost může narušit důvěru občanů v řádné fungování justice, a proto Soud nepovažoval za excesivní kritické vyjádření stěžovatele na adresu politické militantnosti pana Caselliho, které se opíralo o solidní a nekontroverzní faktografický základ.

Na druhé straně obvinění účasti Caselliho na údajné strategii dobývání pozic státních zástupců musí být založené na velmi přesných informacích vycházejících ze skutečnosti. Inkriminovaný článek neuvedl žádný důkaz a necitoval žádný zdroj informací, které by mohly toto tvrzení potvrdit. Vzhledem k tomu, že tato tvrzení obsahovala velmi závažná obvinění vůči soudci, překročila meze přijatelné kritiky, protože jim chyběl faktografický základ.

³⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva z 25. června 2001, ke stížnosti č. 48898/99.

2.2 Svoboda projevu a soudní řízení v českém právním řádu

Svoboda projevu a právo na řádný proces před nezávislým a nestranným soudem jsou základními lidskými právy vyjádřenými v Ústavě. I tato práva se mohou dostat do konfliktu, přičemž se v tomto případě jedná o takový konflikt, který je relevantní ve vztahu k výkonu soudnictví. Kdy na jedné straně stojí právo vyjádřit své mínění a názory, na druhé straně je tu právo na řádný a nestranný proces, přičemž ponechme stranou nezávislost soudní v institucionálním slova smyslu. Tento konflikt nejčastěji vyplouvá na povrch v souvislosti se sdělovacími prostředky.

Úmluva, jak je uvedeno v předchozím pojednání, umožňuje mimo jiné omezit svobodu projevu v zájmu zachování autority a nestrannosti soudní moci. Oproti tomu Listina takový důvod pro omezení svobody projevu neobsahuje. Přímá aplikace Úmluvy, která by znamenala omezení svobody projevu nad rámec zaručený Listinou, by byla nepřijatelná. Omezit svobodu projevu v zájmu zachování autority a nestrannosti soudní moci je tedy možné jen tehdy, pokud je lze podřadit pod některý zájem uvedený v článku 17 odst. 4 Listiny. V úvahu přichází například omezení svobody projevu v zájmu „veřejné bezpečnosti“.³¹

Možností omezení svobody projevu se zabýval Ústavní soud v kauze časopisu Reflex³². V tomto případě, obecné soudy shodně dospěly k zjištění, že v č. 44 týdeníku REFLEX, ročník 1993, byla bez souhlasu JUDr. J. H. uveřejněna fotografie osobní povahy, která s jeho činností jako soudce pro informovanost veřejnosti neměla žádnou souvislost. K uveřejnění fotografie podle odůvodnění napadených rozhodnutí došlo v takové grafické úpravě, že při běžném čtení článku, v němž byla fotografie umístěna, v souvislosti s nadpisem "Nejlepší lék na vraždu je oxasepam" a text "Opilý násilník brutálně umlátí svou milenku", musel mít čtenář dojem, že nadpis a text patří k fotografii JUDr. J. H. Z uvedeného zjištění pak tyto soudy dovodily neoprávněný zásah do osobnostních práv JUDr. Jiřího Horkého.

Ve stížnosti se časopis Reflex ohradil, že rozsudky bylo zasaženo do jejich ústavně zaručeného práva na svobodu projevu. Povinností médií je šířit informace a myšlenky týkající se záležitostí, které přišly před soud, stejně jako je tomu v jiných oblastech veřejného zájmu. Uvádí dále, že tuto povinnost nelze omezit jen na

³¹ Herczeg, J.: Meze svobody projevu, 1. vydání, Orac, Praha 2004.

³² Nález Ústavního soudu, sp. zn. IV ÚS 154/97.

veřejné jednání soudu a lze tedy spravedlivě požadovat, aby veřejnost byla informována o celém průběhu řízení. Stěžovatel upozorňuje, že pro tento účel byl v souladu s čl. 17 odst. 5 Listiny novelizován trestní řád, kde v ustanovení §8a je upraven postup při poskytování informací o trestním řízení. Proto se také novináři obrátili na soudce, jako na osobu oprávněnou, s požadavkem o poskytnutí informací o průběhu trestního řízení. Z hlediska žurnalistického se jednalo o reportáž, která prostředky sobě vlastními - slovem a obrazovými snímky - popisovala konkrétní trestní řízení. V této souvislosti stěžovatel namítá, že nelze připustit omezení svobody projevu pouze na slovo a neumožnit tak prezentaci informace obrazem. Proto je třeba oba prostředky vnímat jako celek, jako způsob vyjádření ústavně chráněné svobody projevu. Podle stěžovatele, ačkoliv byl článek pojat kriticky, však přesto nedošlo k překročení mezí, které by podrývaly autoritu a nestrannost justice.

Ústavní soud pronesl, že při střetu práva na informace a jejich šíření s právem na ochranu osobnosti a soukromého života, tedy základních práv stojících na stejné úrovni, je především věcí obecných soudů, aby s přihlédnutím k okolnostem každého případu zvážily, zda jednomu právu nebyla bezdůvodně dána přednost před právem druhým.

Nicméně je třeba brát v potaz, že Ústavní soud v tomto případě posuzoval celou věc z pohledu porušení osobnostních práv jednoho soudce, nikoliv z pohledu zachování autority a nestrannosti soudní moci. Je tedy nutné posuzovat tyto zájmy na jedné straně a osobnostní práva konkrétních soudců na straně druhé.

V České republice vykonávají soudní moc nezávislé soudy, což stanoví článek 81 Ústavy.

Článek 82 odst. 1 Ústavy říká, že: „Soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí, jejich nezávislost nesmí nikdo ohrožovat“.

Konečně zákon o soudech a soudcích (dále jen „ZSS“), č. 6/2002 Sb., v znění novel, pak v § 1 uvádí: „Soudnictví v České republice vykonávají nezávislé soudy“.

§ 79 odst. 1 ZSS uvádí: „Soudci a přísedící jsou při výkonu své funkce nezávislí a jsou vázání pouze zákonem. Jsou povinni vykládat jej podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, jsou povinni rozhodovat v přiměřených lhůtách bez průtahů, nestranně a spravedlivě a na základě skutečností zjištěných v souladu se zákonem“.

V § 79 odst. 2 ZSS je pak zakotveno: „Nikdo nesmí narušovat nebo ohrožovat nezávislost a nestrannost soudců a přísedících“.

V trestním zákoně najdeme dvě skutkové podstaty, které výslovně omezují svobodu projevu ve vztahu k soudní moci. Jedná se o trestné činy zasahování do nezávislosti soudu podle §169a tr.zák. a trestný čin pohrdání soudem podle §169b tr.zák.

Objektem trestného činu zasahování do nezávislosti soudu je zájem na ochraně nezávislosti soudů a soudců před neoprávněným zasahováním do jejich činnosti a rozhodování. Otázkou vyvolává to, zda pod tento trestný čin lze podřadit např. publikaci článku, ve kterém je předjíráno, jak by měl soud rozhodnout. Vliv sdělovacích prostředků v žádném případě podceňovat nelze a skutečnost, že mohou ovlivnit průběh a výsledek trestního řízení není zanedbatelná. Média podávají informace o průběhu řízení, ty mohou být zkreslené, neúplné, může se jednat o komentáře či hodnocení. Je zde celá škála forem, jak mohou působit na veřejnost a potažmo i na soudce. Zpravidla toto působení nedosáhne takové intenzity, aby naplnilo skutkovou podstatu trestného činu zasahování do nezávislosti soudů podle §169a tr. zák, neznamená to však, že se jedná o činnost pro rozhodnutí méně nebezpečnou. Soud přitom nemá naprosto žádnou možnost tuto činnost sdělovacích prostředků ovlivnit.

Na daný problém je ovšem nutné pohlížet i z jiného úhlu pohledu, a sice právě s ohledem na svobodu projevu, jak vyplývá z článku 17 odst. 1 až 3 Listiny. Kdy sice „neexistuje žádná právní norma, která by novináře...opravňovala vyjadřovat ve sdělovacím prostředku názor, jak by měl soud rozhodovat v trestní věci“³³, ale neexistuje ani žádný zákon, který by nějakým způsobem výslovně limitoval novináře v produkování komentářů či soudů, byť podávaných bez dostatečné znalosti věci.³⁴ Navíc, i když novinář publikuje svůj i poněkud diskutabilní názor, nelze bez dalšího usuzovat, že tím usiluje o ovlivnění rozhodnutí soudu. Skutková podstata zasahování do nezávislosti soudu vyžaduje adresné, přímé ovlivňování a musí zahrnovat především úmysl působení na soudce k porušení jeho povinnosti. Tiskem vyjádřený názor tak může skutečně ovlivňovat názor veřejnosti

³³ Vantuch, P.: Je redakce oprávněna ještě před rozsudkem vyslovit názor na to, jak by měl soud rozhodnout ve věci?, Bulletin advokacie 9/1996, s. 28-38.

³⁴ Sládeček, V.:Ještě k otázce komentářů tisku o trestních věcech, Bulletin advokacie č. 3/1997.

na projednávanou věc, na druhou stranu je třeba stále mít na paměti, že se jedná primárně o realizaci práva na svobodu projevu. Tuto svobodu je pak možno omezit pouze za určitých podmínek; v daném případě by v úvahu přicházela aplikace článku 17 odst. 4 Listiny, tedy restrikce jako „opatření v demokratické společnosti nezbytné pro ochranu práv a svobod druhých“ vycházející ze zákonného podkladu, ježto však jak bylo řečeno, neexistuje. Novinář má tak plné právo vyjadřovat své stanovisko k věci či vyjádření jiného zveřejnit a za své stanovisko bere odpovědnost jen v rámci tiskového zákona, ochrany osobnosti, případně dalších právních norem, nikoliv však dle trestního řádu. Pro nestátní subjekty je tu rovněž záruka vyjádřená formou ústavní zásady právního státu, že je dovoleno vše, co není zákonem zakázáno. Zákon zakazuje pouze obracet se na soud formou petice, jež by zasahovala do nezávislosti soudů. Nikde není vysloven zákaz publikace výše uvedených názorů v tisku. Autor a rozšiřovatel takových názorů je tak odpovědný občanskoprávně, správně i trestně, ale jen v zákonem stanovených mezích, nikoliv paušálně. Osoba, která byla neoprávněně kriminalizovaná v tisku má možnost občanskoprávní žaloby a i žádosti o zveřejnění tiskové opravy.

Trestného činu pohrdání soudem podle §169b tr.zák. se dopustí ten, kdo opakovaně závažným způsobem ruší jednání soudu, nebo kdo se opakovaně při takovém jednání k soudu chová urážlivě nebo soud znevažuje, anebo kdo opakovaně jednání soud zmaří. Objektem tohoto trestného činu je ochrana nezávislosti soudnictví a důstojného průběhu jednání před soudem. Závažným způsobem rušení jednání mohou být výkřiky, hlučné projevy nevole, tyto projevy však musí být intenzivnějšího charakteru, aby ztěžovaly další průběh soudního jednání.³⁵

2.3 Svoboda projevu advokátů v souvislosti s výkonem soudnictví

Vztah advokátů a médií je záležitost, která vyvolává poměrně emotivní diskuse a v rámci advokátního stavu jsou názory na tuto otázku nejednotné a ovlivněné do jisté míry partikulárními zájmy. Tento vztah pak vyplývá z dílčích vztahů či postojů jednotlivých advokátů ke sdělovacím prostředkům.

Postavení advokátů upravuje zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, podle nějž advokát postupuje při výkonu advokacie tak, aby nesnižoval důstojnost a vážnost advokátního stavu. Což se týká samozřejmě i styků s médii, kdy je advokát povinen

³⁵ Trestní právo hmotné, Obecná část, Zvláštní část, J.Jelínek a kolektiv, Linde Praha a.s., 2005

jednat vždy v souladu se zájmy klienta. Zejména v trestních věcech jsou zúčastněné strany zřídka kdy ochotny vyjadřovat se k médiím, nechtějí být s případem spojovány a tak dávají přednost tomu, aby za ně mluvil či jednal jejich zástupce, nejčastěji advokát. Vyplývá tak pro něj povinnost informovat média (samozřejmě v případech mediálně zajímavých) v zastoupení klienta, pokud ten dá k tomuto jednání souhlas. Komunikace se sdělovacími prostředky dnes v podstatě činí běžnou součástí výkonu advokacie. Advokát by se měl vyjadřovat střízlivým způsobem, po poradě s klientem, v podstatě zhodnotit již nastalé či naopak očekávané skutečnosti a médiím předložit jasný a stručný obraz věci z jeho úhlu pohledu či z úhlu pohledu jeho klienta. Což samozřejmě u advokáta předpokládá jistou osobní integritu a schopnost formulovat své myšlenky nejen v soudní síni, ale i ve vztahu k laické veřejnosti. Lze připustit, aby u subjektivních postojů, jako např. u názorů uvedených spojením „Domnívám se...“, advokát zaujal i diskutabilní, kritické či dokonce ironické stanovisko, pochopitelně s ohledem na konkrétní situaci. Přesto by měl advokát, který publikuje názory své strany ve sporu dbát na to, aby jeho tvrzení nepřekročila jisté meze objektivity a aby neporušil obecnou povinnost respektovat právní a etické předpisy. V rozporu s advokátní etikou jsou naopak taková vyjádření, která mají podobu jednoznačných úsudků, vyznívají objektivně, a která v sobě zahrnují obvinění nebo předpokládají protiprávní jednání fyzických osob nebo subjektů zúčastněných na řízení.

Svobodou projevu advokátů se zabýval i Krajský soud v Českých Budějovicích.³⁶ Skutkově se jednalo o odsouzení advokátky za trestný čin útok na veřejného činitele podle tehdejšího §156 odst. 3 tr. zák., kterého se měla dopustit tím, že v novinách Český deník uveřejnila články, ve kterých uvedla na adresu předsedkyně Okresního soudu v Písku, že tato soudkyně jednala pod nátlakem, že vyrábí právní zmetky, zneužívá své pravomoci a že její právní názory pramení z pouhé prostoduchosti. Krajský soud prvostupňové rozhodnutí zrušil a advokátku zprostil obžaloby, když v odůvodnění mimo jiné uvedl:

- Advokát chrání práva a oprávněné zájmy svého klienta může v rámci uplatňování oprávněných zájmů svého klienta zasáhnout do cti jiného občana, a to zejména v rámci případných hodnotících úsudků; vyloučení

³⁶ Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 6.12.1995, sp.zn. 3 To 697/95.

neoprávněnosti i určitých znevažujících výroků by připadalo v úvahu pouze za předpokladu, že by šlo o výroky nutné k uplatnění zákonných práv.

- V daném případě obžalovaná napadla soudkyni rozhodující ve věci. Toto její jednání rozhodně nelze pokládat za nutné k hájení zájmů klientky. Svůj nesouhlas s rozhodnutím soudu měl obžalovaná možnost vyjádřit v podaných odvoláních, aniž by bylo potřeba vybočovat z rámce věcné a především slušné kritiky.
- I když tedy užití výše zmíněných výrazů je třeba považovat za urážející, nejde o výrazy hrubě urážející, která má na zřeteli ustanovení § 156 odst. 3 tr. zák., neboť tyto nelze samostatně ani ve vzájemných souvislostech považovat za hrubě znevažující, potupující či vulgárně zesměšňující útok na vážnost a čest.

Evropský soud posuzuje hranice svobody projevu advokátů z několika aspektů. Odlišuje kritiku procesní povahy od urážek, které směřují proti osobě státního zástupce či soudce. Takové osobně zaměřené urážky ustanovím článku 10 Úmluvy chráněny nejsou. Soud prohlásil, že obhájce má jistě právo při obhajobě svého mandanta kritizovat státního zástupce a poukazovat na jeho případné protiprávní jednání, ale nic mu nedává právo státního zástupce urážet.³⁷

Evropský soud rovněž nahlíží odlišně na projevy učiněné při jednání v soudní síni a projevy učiněné v médiích a odkazuje v tomto směru na svůj rozsudek ve věci Schöpfer v. Švýcarsko.³⁸ Stěžovatel byl advokátem a obhájel M.S., který byl vzat do vazby pro krádeže. Na tiskové konferenci, kterou svolal do své kanceláře, prohlásil, že na prefektuře v Hochdorfu se v nejvyšší možné míře porušují již dlouhá léta kantonální zákony a lidská práva. Obrací se proto na tisk jako na poslední možnost nápravy. Podstatné ve věci bylo rovněž to, že advokát se svými stížnostmi neobrátil na státní zastupitelství nebo na odvolací soud a že opravný prostředek podal až proti třetímu rozhodnutí prefekta o vazbě. S advokátem bylo posléze zahájeno disciplinární řízení, ve kterém byl postižen pokutou za porušení deontologických norem advokacie, bylo mu vytčeno porušení povinnosti

³⁷ Rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ve věci Horst Mahler v. Německo ze dne 14.1.1998, stížnost č. 29045/95, in:EuGRZ 1999, s. 119.

³⁸ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 20.5.1998, stížnost č. 25405/94..

diskrétnosti, a že svými výroky diskreditoval nejen prefekturu, ale i kantonální orgány justice jako celku. Stěžovatel podal proti rozhodnutí disciplinární komise stížnost k Federálnímu soudu, který ji zamítl. Uvedl, že advokáti mají širokou svobodu kritizovat justiční orgány, za předpokladu, že tak činí při zastupování a obhajobě klienta, nikoliv pokud se obrací na veřejné mínění. Tehdy se musí zdržet jednání, které by mohlo škodit řádnému výkonu justice. Advokát byl sankcionován za způsob, jakým na porušování lidských práv upozornil, jeho kritika byla opodstatněná jen v části, ve zbytku jí soud shledal nepravdivou a ve svém tónu nepřiměřenou.

Štrasburský Soud nezjistil porušení článku 10 Úmluvy, na které si advokát stěžoval. Zdůraznil, že advokát má „klíčovou úlohu“ mediátora mezi soudem a účastníkem jednání a proto jeho veřejná prohlášení musí respektovat dobré fungování justice. Nepochybně i advokáti mají právo na svobodu projevu, ale toto může mít určité limity, když jde o veřejné informování o výkonu soudnictví. V tomto případě je třeba vážit mezi různými právy, která jsou ve hře, a to právo veřejnosti na informace o otázkách týkajících se fungování výkonu soudní moci, imperativ spravedlivého soudního procesu a důstojnost advokátské profese. Důležitou úlohu hrála rovněž skutečnost, že advokát se obrátil na veřejnost se svou kritikou týkající se ještě neskončeného řízení a konkrétních procesních rozhodnutí předtím, než využil zákonné opravné prostředky, které měl k dispozici. Polemika mezi stranami řízení by se zásadně měla odehrávat v soudní síni nebo v kanceláři vyšetřujícího orgánů, nikoli v tisku, i když samozřejmě má advokát právo zejména uvést na pravou míru mylnou nebo jednostrannou informaci, nebo, jak uvádí Federální soud, seznámit veřejnost s porušováním lidských práv, k němuž podle jeho názoru dochází. Musí to však učinit způsobem, který odpovídá důstojnosti jeho povolání. Soud po vyhodnocení všech těchto okolností rozhodl, že disciplinární sankce uložená stěžovateli byla „nevyhnutelná v demokratické společnosti“ a proto článek 10 Úmluvy nebyl porušen.

Evropský soud rovněž odlišuje, zda se jedná o kritiku v konkrétním případě nebo o paušální zobecnování.³⁹ Advokát z Heilbronnu N. Wirgerter převzal v roce 1994 zastoupení klienta obviněného v Mannheimu. Ve věci dosáhl zproštění

³⁹ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 21.3.2002, stížnost č. 43718/98, Norbert Wingerter v. Německo, in: EuGRZ 2002, s. 329.

obžaloby. Nicméně při vyúčtování nákladů obhajoby mu nebylo přiznáno cestovné z Heilbronnu do Mannheimu, proti čemuž podal advokát stížnost, kterou odůvodnil mimo jiné takto: „Obtížnosti tohoto případu justice v Mannheimu ještě nedorostla. Od počátku bylo jasné, že obviněný musí být zproštěn obžaloby. Přesto státní zástupce dal klidně návrh na vydání trestního příkazu a soud trestní příkaz vydal. Kvalita advokátů v Mannheimu není větší než kvalita tanních soudců a státních zástupců. Proto bylo nutno angažovat advokáta z jiného města, aby se obviněnému dostalo řádné právní pomoci.“ Advokátní komora na tuto kritiku reagovala napomenutím. Evropský soud stížnost advokáta odmítl a uvedl, že svoboda projevu kryje ostrou kritiku v konkrétním případě, ale nikoliv paušální zobecňování. I když je pravdou, že předmětné trestní řízení nemůže sloužit jako příklad vzorného fungování justice a příslušné orgány udělaly zjevnou právní chybu, nedává to advokátovi právo na paušální označení všech soudců, státních zástupců a advokátů v Mannheimu za neschopné. Takový výrok není dovolenou veřejnou kritikou poměrů v justici, ale nepřiměřeným zobecněním.

Z judikatury Evropského soudu ohledně svobody projevu tak lze vyvodit tyto obecné zásady:

- Svoboda projevu je zajištěna i advokátům, kteří samozřejmě mají právo se veřejně vyjádřit k činnosti justice, avšak jejich kritika nemůže překročit jisté meze. Svoboda projevu advokáta při výkonu advokacie je neobyčejně široká a zásahy do ní jsou v zájmu svobodného a účinného výkonu obhajoby přípustné jen výjimečně.
- Soud nabádá ke zdrženlivosti při projevech učiněných mimo řízení v tisku, popř. jiných sdělovacích prostředcích, zvláště jestliže se týkají ještě neskončeného řízení, jehož průběh by tím mohl být ovlivněn. Soud opakovaně zdůraznil nezastupitelnou úlohu tisku při veřejné kontrole činnosti justice a tím i při zlepšení její činnosti. Současně však varoval, že za určitých okolností představuje tisk i nebezpečí pro její řádný a nestranný výkon. „Jestliže se veřejně přetřásají okolnosti týkající se věci způsobem, že veřejnost je vedena k tomu, aby si předem učinila vlastní závěr, je tu riziko, že ztratí respekt a důvěru k soudům. Jestliže dále se veřejnost vede k návyku sledovat pseudoprocesy v médiích, může to mít dlouhodobé škodlivé

následky pro uznání soudů jako orgánů povolaných řešit právní konflikty.⁴⁰ Varování Soudu se týká novinářů, tím spíše však i platí pro advokáty, jejichž objektivnost vždy nutně bude předmětem pochybností. Vzhledem ke specifickým okolnostem případu Schöpfer hranice svobody projevu advokáta, který se veřejně vyjadřuje k ještě neskončené věci, v níž je činný jako obhájce, nejsou zcela jasné, zejména když vnitrostátní zákonodárce tápe při zajišťování rovnováhy mezi různými zájmy, které musí respektovat.

- Soudy, jakožto garanti spravedlnosti se zásadním posláním v právním státě, potřebují důvěru veřejnosti. Vzhledem ke klíčové úloze advokátů v této oblasti od nich lze očekávat, že přispějí k řádnému chodu spravedlnosti, a tím k důvěře veřejnosti v ní.
- Advokátní komory jsou v přímém a trvalém kontaktu se svými členy a mohou proto lépe než mezinárodní soud posoudit a zvážit tyto protichůdné zájmy. Proto je jim přiznán určitý prostor pro posouzení nezbytnosti zásahů v podobných případech, a le tato diskreční pravomoc podléhá evropské kontrole, pokud jde o příslušné normy a rozhodnutí, která je aplikují.

2.4 Zpravodajství o trestních věcech

Velký význam pro informování veřejnosti o tom, co bude projednáváno, má publikování zpráv o trestních věcech, ať už se jedná o informace v tisku, rozhlasu či televizi. Státní orgány jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti, jak stanoví § 17 odst.5 Listiny. Podmínky o provedení stanoví zákon, jímž je v tomto případě trestní řád a konkrétně jeho ustanovení § 8a, které upravuje poskytování informací o trestním řízení. Jedná se o ustanovení, kterým se naplňuje účel trestního řádu a zároveň se jím vyjadřuje zájem na ochraně dobré pověsti osob, které dosud nebyly pravomocně odsouzeny či zájem na ochraně bezpečnosti svědků apod. Tato norma umožňuje odepřít poskytnutí informace, a to ze tří důvodů. Pokud je obava z ohrožení objasnění skutečností důležitých pro posouzení věci, dále orgány odepřou poskytnout informace nesouvisející s trestnou činností a nakonec jsou vyloučeny i informace porušující zásadu presumpce nevinoty. Je třeba zdůraznit, že toto ustanovení je vodítkem čistě pro orgány činné v trestním řízení, nikoliv pro tisk, či jiné osoby. Nijak neomezuje novináře ani obhájce ve svobodě slova, klade

⁴⁰ Rozsudek *Sunday Times v. Spojené království* z 26.4.1979, A č. 30, § 63.

meze pouze orgánům činným v trestním řízení. Novinář i jiný občan má ústavně zaručenou svobodu projevu a šíření informací.

Důvody pro odepření záležitosti plně na posouzení dotyčné osoby, která je o informace požádána. Nejčastěji to bude v konkrétním trestním řízení soudce, resp. předseda senátu. Proti jeho rozhodnutí o odepření poskytnutí informací není opravný prostředek, rozhodnutí soudce nelze zvrátit rozhodnutím předsedy soudu, popř. nadřízeného soudu. Lze tedy shrnout, že sdělovací prostředky mají právo požadovat poskytnutí informací i od soudce, pokud ten však ze zákona stanovených důvodů poskytnutí informací odepře, nelze se proti tomu nijak účinně bránit.

V souvislosti se zpravodajstvím o trestních řízeních se objevují citlivé a zajímavé otázky, které opakovaně řeší jak pracovníci justice, tak novináři. Je možno upozornit například na to, že ve sdělovacích prostředcích se objevují informace o tom, že orgány činné v trestním řízení vyšetřují trestnou činnost konkrétních osob, eventuelně že prověřují trestné oznámení podané na určité osoby. Odkdy jsou orgány činné v trestním řízení oprávněny informovat veřejnost prostřednictvím sdělovacích prostředků o trestním řízení? A mohou tak činit již před zahájením trestního stíhání? Je možné, aby se dotyčná osoba dověděla o zahájení trestního stíhání proti své osobě z médií dříve, než jí je doručeno usnesení o zahájení trestního stíhání? Nežádka dochází k tomu, že obviněnému je doručeno obvinění či obžaloba ve stejný den, jako je do sdělovacích prostředků vypuštěna taková informace. Nedochozí tak k porušení práva na spravedlivý proces, když obviněný nemá dostatečné množství času na to, aby se s obviněním resp. obžalobou seznámil a být tak připraven na zájem médií o jeho osobu?

Ustanovení § 8a TrŘ je formulováno nejednoznačným způsobem, který umožňuje dvojitý výklad. Buď se vztahuje za 1) k poskytování informací o celém trestním řízení, nebo za 2) k poskytování informací o trestním stíhání obviněného.⁴¹

První eventualitu přímo nabízí samotný § 8a TrŘ „poskytování informací o trestním řízení“. Ten představuje východisko pro orgány činné v trestním řízení, z něhož vyvozují, že jsou oprávněny informovat o celém trestním řízení, včetně postupu před zahájením trestního stíhání podle § 158 až § 159b TrŘ, tudíž také o šetření prováděném dle § 158 TrŘ o osobě podezřelé ze spáchání trestného činu.

⁴¹ Vantuch, P.: Mohou orgány činné v trestním řízení informovat veřejnost o trestním řízení proti osobě, jež není stíhána jako obviněný?, Bulletin advokacie, č. 7-8/2004, str. 12.

Pokud tedy policejní orgány a státní zástupci vycházejí z takového výkladu, nic jim nebrání v tom, aby informovali o každém převzetí trestního oznámení proti určité osobě, zrovna tak jako o prováděném šetření.

Trestní řízení je řízení podle trestního řádu, zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení. Je to nejširší pojem, který zahrnuje veškeré řízení upravené trestním řádem, tedy jak postup před zahájením trestního stíhání, tak i trestní stíhání samotné.

Postup před zahájením trestního stíhání je prvním stádiem trestního řízení a zároveň i přípravného řízení, protože orgány činné v trestním řízení v něm již postupují zásadně podle ustanovení trestního řádu. Jedná se tedy o první fázi přípravného řízení, na níž navazuje druhá fáze, a to vyšetřování § 161 odst. 1 TrŘ, jež začíná zahájením trestního stíhání § 160 odst. 1 TrŘ. Počátek přípravného řízení pak stanoví záznam o zahájení úkonů trestního řízení podle § 158 odst. 3 TrŘ.

Z této zákonné úpravy tak některé policejní orgány či státní zástupci usuzují, že je možné informovat veřejnost o postupu před zahájením trestního stíhání vůči určité osobě od okamžiku vypracování záznamu o zahájení úkonů trestního řízení, a to i tehdy, kdy podezíraná osoba neví, že je na základě trestního oznámení nebo podnětů jiných osob a orgánů prošetřována podezření vůči ní, i v případě, že podezřelou osobu nepožádali o podání vysvětlení, čímž jí znemožnili vyjádřit se k trestnímu oznámení, či jinému podnětu k trestnímu stíhání. Diskutabilní je, zda v takovém případě není vyloučeno právo podezírané osoby na efektivní pomoc advokáta. Trestní řád zakotvuje v § 158 odst. 4 nárok osoby podávající vysvětlení na právní pomoc advokáta. Pro orgány činné v trestním řízení to znamená povinnost umožnit zastoupení advokátem při podání vysvětlení, nakonec tento nárok vyplývá již z článku 37 odst. 2 Listiny, podle něhož má každý právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení. Tedy pokud trestní řízení již probíhá, a to postupem před zahájením trestního stíhání, má podezíraná osoba právo na právní pomoc advokáta podle zmiňovaného usnesení, pokud jí však orgány činné v trestním řízení tuto možnost poskytnou. Policejní orgány totiž jsou podle § 158 odst. 3 písm. a) TrŘ oprávněny, nikoliv povinny, vyžadovat vysvětlení od osob. Podezíraná osoba pak možnost vynutit si podání vysvětlení nemá.

Druhá možnost výkladu ustanovení §8a odst. 1 TrŘ vyplývá z Beckova komentáře⁴², v němž se uvádí: „Je třeba zajistit zejména ve fázi ověřování podezření ze spáchání trestného činu utajení určitých informací o podezřelém (později obviněném), aby byl co nejvíce omezen difamující účinek trestního řízení na takového podezřelého, u něhož nebude podezření v další fázi trestního řízení potvrzeno. Proto je nepřijatelné zveřejňovat, že určité osobě bude sděleno obvinění ještě předtím, než bude tento úkon proveden.“

S tímto názorem se lze ztotožnit. Zveřejňování informací o tom, že v brzké budoucnosti bude určitá osoba obviněna, nebo že se její obvinění zvažuje, je nepřijatelné. Takovéto informace může osoba, o níž orgány činné v trestním řízení cestou sdělovacích prostředků informují, považovat za znevažující a nactiutrháčné. Zároveň se takovou informací odhaluje jiná podstatná skutečnost. Totiž, že v momentu, kdy policejní orgány či státní zástupce učiní takové prohlášení, sdělují tím veřejnosti skutečnost, že dosud nebylo podezření ze spáchání trestného činu konkrétní osobou ověřeno natolik, aby bylo zahájeno trestní stíhání této osoby jako obviněného podle §160 odst. 1 TrŘ.

V praxi řada policejních orgánů a státních zástupců vychází z tohoto komentáře a informace o postupu dle §158 TrŘ neposkytují. Informují tak veřejnost prostřednictvím médií převážně až od okamžiku, kdy podezřelá osoba převezme obvinění.

Mezi orgány činnými v trestním řízení, které nepodávají informace o postupu před zahájením trestního stíhání vyplývá obava, že sdělením informace, že určitá osoba je prošetřována pro podezření z trestného činu nebo že bude či má být obviněna, lze naplnit skutkovou podstatu trestného činu pomluvy podle §206 odst. 1 trestního zákona. Jedná se o ustavení ochraňující dobrou pověst a osobní čest, jak je zakotveno v článku 10 Listiny. Trestného činu pomluvy se dopustí ten, kdo o jiném sdělí nepravdivý údaj, který je způsobilý značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména jej poškodit v zaměstnání, narušit rodinné vztahy a nebo způsobit mu jinou vážnou újmu. Kvalifikovaná skutková podstata je pak naplněna v případě, že pachatel spáchá tento čin tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

⁴² Šámal, P. a kolektiv: Trestní řád. Komentář. C.H.Beck, 5. vydání, Praha 2005

Tato obava může být důvodná v případě, že k trestnímu stíhání podezřelé osoby nedojde. Zda tedy byl spáchán trestný čin pomluvy či nikoliv je třeba dovodit z konkrétních okolností (protože „sdělením nepravdivého údaje je sdělení informace o jiném, která je v rozporu se skutečností“⁴³) a ze zavinění.

V případě, že na veřejnost prosáknou o někom informace o budoucím obvinění či o „vyšetřování“, je zcela pochopitelné, že se tyto osoby stejným způsobem brání a poskytují sdělovacím prostředkům svá vysvětlení.

V prvé řadě se každý čtenář či adresát zpráv zamýšlí nad tím, zda se podezřelé osoby skutečně dopustily či nedopustily jednání, pro které na ně bylo podáno trestní oznámení. Tyto diskuse je třeba, vzhledem k tomu, že proti podezřelým osobám nebylo ještě zahájeno trestní stíhání, považovat za poněkud předčasné. Tyto osoby se rovněž vyskytují v patové situaci, kdy vzhledem k tomu, že nebyly obviněny, nemají právo na obhajobu. Jsou tedy v komplikovanějším postavení než obviněný. To znamená, že v reálných případech se pak ke sdělovacím prostředkům budou stavět vyhýbavě a informace o své osobě nekomentovat (což může být médií prezentováno ve směru rčení „mlčení je souhlas“) nebo se zachovat přesně opačně a za vlastní pověst a čest verbálně bojovat. A to stále mluvíme o tom, kdy tyto osoby ještě nejsou v postavení obviněného.

Z ústavního pohledu se jeví dalším problémem, zda vyslovením zpravodajského komentáře či názoru o vině nedochází k porušování ustanovení článku 40 Listiny, který stanoví, že na každého, proti němuž je vedeno trestní řízení, se hledí jako na nevinného, dokud nebyl pravomocně odsouzen. Jde tedy o respektování principu presumpce neviny. Pokud jde o sdělovací prostředky, je řešením spíše důraz na jejich morální odpovědnost a etické normy žurnalistiky než cenzura nebo trestní sankce (u sdělení nepravdivých informací přichází v úvahu přešůpek proti občanskému soužití podle §49 odst. 1 písm. a) přestupkového zákona a zřejmě by se mělo více striktněji využívat ustanovení trestného činu pomluvy, který více či méně směřuje právě na novináře).

Problematiky presumpce neviny se týkal případ z roku 1969, kdy došlo v německém Lebachu k přepadení vojenských kasáren. Byli zavražděni čtyři vojáci, odcizeny zbraně a munice. Jednalo se o velmi medializovaný případ. Německá

⁴³ Viz pozn. cit. v 42.

televizní stanice ZDF natočila v roce 1972 (dva roky po právní moci rozsudku) dokument nesoucí název „Vražda vojáků v Lebachu“, který byl věrnou kopií okolností případu a byly v něm použity záběry pachatelů a jejich jména. Návrh na vydání předběžného opatření podaný jedním z pachatelů, kterým by bylo vysílání tohoto pořadu zakázáno, byl odmítnut. Nakonec zákaz vysílání tohoto pořadu, ve vztahu k jménu a zobrazení stěžovatele, vyslovil až Spolkový ústavní soud a svoje rozhodnutí odůvodnil: „Při aktuálním zpravodajství o závažných trestných činech má právo veřejnosti na informace zásadně přednost před právem pachatele na ochranu osobnosti. Při ohledu na nedotknutelné jádro osobnosti je i v tomto případě třeba dbát zásady přiměřenosti. Pozdější zpravodajství je nepřipustné, když je způsobilé (oproti aktuálnímu zpravodajství) způsobit nový nebo další zásah do osobnostních práv pachatele, obzvláště ohrozit jeho znovuzачlenění do společnosti (resocializaci). O takový případ jde zejména tehdy, když pořad o poškozeném jako pachateli závažného trestného činu je vysílán po jeho propuštění z výkonu trestu nebo těsně před jeho propuštěním.“⁴⁴

Druhým případem je televizní rekonstrukce probíhajícího trestního řízení, které probíhalo v roce 1987 před londýnským odvolacím soudem proti šesti členům Irské republikánské armády, kteří byli obžalováni z několika bombových útoků.⁴⁵ Společnost C.Ltd. se rozhodla na základě tésnopiseckého záznamu o hlavním líčení natočit pořad a měl představovat rekonstrukci s použitím herců. Program měl být vysílán dne 3. prosince 1987, kdy již před soudem bylo dokazování skončeno, ale k závěrečným řečem, resp. k vynesení rozsudku soud ještě nedospěl. Generální prokurátor prohlásil, že nebude mít námítky, aby byl pořad odvysílán těsně po vynesení rozsudku, pokud by byl ale odvysílán dříve, šlo by o pohrdání soudem. Na návrh generální prokuratury proto vydal odvolací soud zákaz vysílání uvedeného pořadu s odůvodněním, že pořad, který byl zamýšlen jako „zábavný“, by mohl podlomit důvěru veřejnosti v justici a zpochybnit věrohodnost svědků.

Televizní společnost ve stížnosti k Evropskému soudu tvrdila, že pořad nemohl ohrozit rozsudek profesionálních soudců, neboť:

⁴⁴ Rozsudek Spolkového ústavního soudu ze dne 5.6.1973, sp.zn. 1 BvR 536/72.

⁴⁵ Rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ve věci C.Ltd. v. Spojené království, stížnost č. 14132/88.

- scénář vycházel z oficiálního tšnopiseckého záznamu a jediným dodatkem byl krátký, zcela neutrální úvod,
- scénář neobsahoval žádné komentáře či kritické připomínky a nijak se v něm neútočilo na autoritu soudu,
- celý scénář mohl být legálně publikován v tisku.

Komise usoudila, že dramatická rekonstrukce soudního procesu v televizi se výrazně liší od reportáže uveřejněné v tisku. Přitom strany soudního řízení mají právo na jistotu, že soud nebyl ovlivněn vnějšími faktory, a mohly by mít v tomto ohledu oprávněné pochybnosti, pokud by byl televizní pořad odvysílán před vynesením rozsudku. Za uvedených okolností Komise dospěla k názoru, že soudní omezení sledovalo legitimní cíl (zachování autority a nestrannosti soudní moci) a bylo v daném případě ospravedlněno naléhavou společenskou potřebou. Současně usoudila, že omezení trvajícím osm týdnů nebylo přiměřené účelu, který sledovalo. Proto Komise shledala stížnost zjevně nepodloženou ve smyslu článku 27 odst. 2 Úmluvy.

Novináři by měli pečlivě zvažovat svá slova v komentářích o trestních případech. Nežádoucí jsou kategorická stanoviska, pro která novinář nemá jednoznačné podklady, navíc taková tvrzení se mohou později ukázat jako nepravdivá. Jsou nepřijatelné výrazy typu „byl zadržen vrah XY“, která jsou v rozporu s presumpcí nevin. Sdělovací prostředky mohou použít termín „podezřelý“ či „obviněný“ z vraždy a pouze u pravomocně odsouzeného pro trestný čin vraždy lze užít synonyma „vrah“. Kategorická a zjednodušující tvrzení tohoto typu mohou mít negativní důsledky. Zejména v situacích, kdy občan v tisku označený jako kupříkladu zloděj, byl soudem zproštěn obžaloby nebo vůči jeho osobě bylo zastaveno trestní stíhání. Ačkoliv se takový občan může bránit občanskoprávní žalobou, tak i přes její úspěch bude stín podezření na jeho pověsti ze strany veřejnosti padat vždycky.

Abychom se vyhnuli novinářské „fabulaci“, lze se inspirovat např. ve Švédsku institucí „tiskového ombudsmana pro širokou veřejnost“, která byla zřízena už v roce 1969. Jedná se o dobrovolný subjekt (nikoliv tedy orgán zřízený zákonem) dobrovolně vytvořený a hmotně zabezpečovaný třemi mediálními organizacemi (Národní tiskový klub, Švédská unie novinářů a Švédská asociace vydavatelů periodického tisku). Instituce má charakter nestátního autonomního mechanismu

k řešení neetického jednání novinářů. Tiskový ombudsman je jmenován na tříleté období zvláštním výborem, jehož členy tvoří parlamentní ombudsman, předseda Švédské advokátní asociace a předseda Tiskové rady. Hlavním úkolem tiskového ombudsmana je poskytování pomoci a rad osobám, které se cítí poškozeny nebo dotčeny publicitou, které se jim dostalo v novinách nebo jiném periodickém tisku. Jedná se o bezplatné, rychlé a jednoduše dosažitelné služby. Tiskový ombudsman šetří rovněž případy porušení profesionální etiky novináře, jak je blíže vymezena v etickém kodexu. Ten stanoví především zásady: poskytovat přesné zprávy, respektovat soukromí jednotlivce, pracovat obezřetně s fotografiemi a při zveřejňování jmen vždy umožnit vyjádření každé straně.

Švédsko není jedinou zemí s tímto fungujícím mechanismem. Např. v roce 1996 byl tiskový ombudsman zřízen v Jihoafrické republice, od začátku roku 2007 funguje také v Irsku.

2.5 Doporučení Rady Evropy o poskytování mediálních informací ohledně trestních řízení

Dne 10. července přijal Výbor delegátů ministrů (VDM) na svém 848. zasedání doporučení Rec(2003)13 o poskytování informací vztahujících se k trestnímu řízení prostřednictvím médií.⁴⁶

Doporučení vychází z možného konfliktu práva na spravedlivý proces (čl. 6 Úmluvy), práva na ochranu soukromého a rodinného života (čl. 8 Úmluvy) a svobody projevu (čl. 10 Úmluvy) a z přesvědčení, že v každém individuálním případě je třeba nalézt rovnováhu mezi uvedenými zájmy. Preambule – coby důvodová zpráva – jednak shrnuje východiska, která vedla k jeho vydání a jednak doporučuje:

- dále zakotvit ve vlastním právním řádu zásady, uvedené v příloze,
- šířit toto doporučení a připojené zásady, pokud možno včetně překladu, a
- zejména na ně upozornit justiční orgány a policejní služby a zpřístupnit je představitelům organizací právníků a novinářů.

⁴⁶

https://wcd.coe.int/rsi/common/renderers/rend_standard.jsp?DocId=51365&SecMode=I&SiteName=cm&Lang=en

Jádro textu sestává z 18 principů, které mají být dodržovány zejména státními orgány zúčastněnými na trestním řízení a novináři:

1. *Informování veřejnosti prostřednictvím médií* - Veřejnost musí mít možnost získávat informace o činnosti justičních a policejních orgánů prostřednictvím médií. Novinářům musí být poskytnuta možnost svobodně komentovat a zpravovat o fungování trestní justice, s omezením pouze dle následujících zásad.
2. *Presumpce nevinny* – Respektování presumpce nevinny je nedílnou součástí práva na spravedlivý proces. Názory a informace týkající se probíhajících trestních řízení tak mohou být šířeny prostřednictvím médií pouze způsobem, který není na úkor presumpce nevinny podezřelého nebo obviněného.
3. *Přesnost informací* – Justiční a policejní orgány by měly poskytovat pouze ověřené informace nebo informace založené na důvodných domněnkách. V druhém případě pak média musí být na povahu takových informací upozorněna.
4. *Přístup k informacím* – Pokud novináři získali od justičních nebo policejních orgánů informace týkající se probíhajících trestních řízení v souladu se zákonem, pak by tyto orgány měly poskytovat takové informace všem novinářům, kteří o ně již požádali nebo požádají, bez žádné diskriminace.
5. *Způsoby poskytování informací médiím* – Pokud justiční nebo policejní orgány rozhodly poskytnout informace médiím o probíhajících trestních řízeních, pak by takové informace měly být poskytnuty bez diskriminace a pokud možno cestou tiskových zpráv, tiskových konferencí oprávněných úředníků, nebo obdobnými autorizovanými způsoby.
6. *Pravidelné poskytování informací v průběhu trestního řízení* – V souvislosti s trestními řízeními, která se stala předmětem zájmu veřejnosti, by justiční a policejní orgány měly poskytovat médiím informace o nezbytném postupu, pakliže to není na úkor utajení policejního prověřování nebo vyšetřování nebo pokud to nezdržuje či nepřekáží výsledku řízení. V případě dlouhotrvajících trestních řízení by takové informace měly být poskytovány pravidelně.
7. *Zákaz zneužití informací* – Justiční a policejní orgány by neměly využívat informací o probíhajících trestních řízeních ke komerčním účelům nebo k jiným účelům, které by neodpovídaly výkonu práva.
8. *Ochrana soukromí v souvislosti s probíhajícím trestním řízením* – Poskytování informací o podezřelých, obviněných nebo odsouzených, případně o jiných

účastnících trestního řízení by mělo respektovat jejich právo na ochranu soukromí v souladu s článkem 8 Úmluvy. Zvláštní ochrana by měla být věnována nezletilým a jinak zranitelným osobám, stejně jako obětem, svědkům a rodinám podezřelých, obviněných či odsouzených. V každém případě je třeba věnovat zvláštní pozornost věnovat škodlivému dopadu, jaký by na zde zmíněné osoby mohlo mít odhalení údajů usnadňující jejich identifikaci.

9. *Právo na opravu nebo právo na odpověď* – Aniž by tím byla omezena možnost jiné nápravy, každý, kdo byl předmětem nesprávné nebo hanlivé zprávy v médiích v souvislosti s trestním řízením, by měl mít vůči tomu danému médiu právo na opravu nebo případně na odpověď. Právo na opravu by se mělo vztahovat i na tiskové zprávy, vydané justičními či policejními orgány, které obsahují nesprávnou informaci.

10. *Předcházení vlivům působícím předpojatě* – V souvislosti s trestními řízeními, zejména s těmi, na kterých se podílejí poroty či laičtí soudci, by se justiční a policejní orgány měly zdržet poskytování informací, které s sebou nesou riziko podstatného porušení spravedlivosti procesu.

11. *Předpojatá publicita v souvislosti s předběžným líčením* – V případech, že je obviněný schopen prokázat, že poskytování informací velmi pravděpodobně povede, nebo již vedlo, k porušení jeho práva na spravedlivý proces, měl by mít možnost dosáhnout účinné právní nápravy.

12. *Povolení přítomnosti novinářů* – Novináři by měli mít přístup k veřejnému projednávání věci a k veřejnému vyhlášení rozsudku, aniž by bylo mezi nimi činěno rozdílu či byli podrobeni předcházející akreditaci. Neměli by být vyloučeni z veřejného projednávání věci, pokud není v souladu s článkem 6 Úmluvy vyloučena veřejnost, a to pak za stejných podmínek a ve stejné míře.

13. *Přístup novinářů do soudních síní* – Kompetentní autority by měly vyhradit v jednacích síních dostatečný počet sedadel pro novináře, s ohledem na jejich poptávku. Pakliže to není zjevně neproveditelné a není-li tím vyloučena přítomnost veřejnosti jako takové.

14. *Přímé přenosy a záznamy ze soudních síní* – Přímé přenosy nebo pořizování záznamů z jednacích síní by nemělo být možné, pakliže to není výslovně povoleno zákonem nebo příslušnými justičními orgány. Takové zpravodajství by mělo být

dovoleno pouze tehdy, pokud s sebou nenesé vážné riziko nepřiměřeného vlivu na oběti, svědky, účastníky trestního řízení, poroty (senáty) či soudce.

15. *Podpora zpravodajství* – Nadcházející líčení, vznesení obvinění, podání obžaloby či jiné informace důležité pro právní zpravodajské relace, by měly být příslušnými autoritami včas dostupné na pouhé požádání, pokud to není neproveditelné.

16. *Ochrana svědků* – Totožnost svědků by neměla být odhalena, pokud k tomu svědek nedá předem svůj souhlas, nebo pokud identifikace svědka není ve veřejném zájmu, nebo pokud již jeho svědectví nebylo poskytnuto veřejnosti. Totožnost svědků by neměla být nikdy odhalena, pokud to ohrožuje jejich životy a bezpečí. Je třeba brát zvláštní zřetel na ochranné programy pro svědky, zejména v trestních řízeních proti organizovanému zločinu nebo u trestních činů spáchaných rodinnými příslušníky.

17. *Zpravodajství o výkonu rozsudků* – Novinářům by měl být umožněn kontakt s osobami zajišťujícími výkon rozsudků ve vězení, pokud to neohrožuje řádný výkon spravedlnosti, práva vězňů a vězeňských dozorců, nebo bezpečnost vězení.

18. *Zpravodajství po skončení trestu* - V zájmu resocializace osob, které právě vykonaly trest, by právo na ochranu soukromí podle článku 8 Úmluvy, mělo zahrnovat ochranu jejich totožnosti ve vztahu k předchozímu odsouzení, pakliže k jejímu odhalení nedají samy souhlas nebo pakliže se tyto osoby nebo jejich předchozí odsouzení nestaly opět předmětem veřejného zájmu.

2.6 Veřejnost řízení a rozhodnutí ve vztahu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Veřejnost řízení a rozhodnutí představuje jednu ze základních procesních garancí spravedlivého procesu. Článek 6 odst. 1 Úmluvy stanoví: „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v

rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.“

Veřejnost řízení neslouží pouze individuálnímu zájmu obviněného, ale má i další význam, jak vyplývá z rozsudku ve věci Sutter v. Švýcarsko.⁴⁷ Evropský soud v této věci judikoval, že: „Veřejnost řízení před soudními orgány podle článku 6 odst. 1 Úmluvy chrání jeho účastníky před tajným výkonem spravedlnosti vymykajícím se kontroly veřejnosti. Je též jedním z prostředků, jak zachovat důvěru veřejnosti k soudům. Zabezpečuje průhlednost výkonu spravedlnosti a tím přispívá k dosažení účelu článku 6, tj. k spravedlivému procesu, jehož záruka patří mezi základní principy demokratické společnosti v pojetí Úmluvy.“

Nabízí se otázka, zda se obviněný může práva na veřejnost vzdát. Jak vyplývá z rozsudku Pauger v. Rakousko, účastník se může vzdát práva na veřejné projednání věci, není-li to v rozporu s důležitým obecným zájmem.⁴⁸ Z článku 6 odst. 1 Úmluvy tedy nevyplývá pro obviněného právo na neveřejné projednání věci a soud nemusí brát ohled na to, že obviněný se vzdal práva na veřejnost, ledaže právo na neveřejné projednání věci vyplývá z jiných ustanovení Úmluvy, zejména z článku 8 zaručujícího právo na soukromý život.⁴⁹

Článek 6 odst. 1 Úmluvy neobsahuje požadavek, aby o soudním jednání byly zpraveny masové sdělovací prostředky, eventuelně veřejnost jako taková. Důležité je to, že účast veřejnosti vyloučena není a že jí nic nebrání.⁵⁰ Pokud však soud jedná mimo jednací síň, aniž by vyloučil veřejnost, je povinen informovat veřejnost o místě a datu jednání a umožnit jí přístup.⁵¹

Veřejnost řízení se vztahuje jen na soudní jednání a zásadně se netýká přípravného řízení, které ve všech smluvních státech má v podstatě tajný charakter. Veřejnosti nejsou procesní úkony orgánů v tomto stádiu přístupné. Rovněž informace týkající se průběhu přípravného řízení jsou redukovány v zájmu objasnění věci a ochrany práv zúčastněných osob, zejména práva obviněného na presumpci

⁴⁷ Rozsudek z 22.2.1984, A č. 74, § 26 a pod viz též zpráva Komise ve věci Axen v. Německo, A č. 57, s. 24

⁴⁸ Rozsudek z 28.5.1997, Recueil III/1997, § 58 a § 62-63.

⁴⁹ Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, 1. vydání, Orac, Praha 2002.

⁵⁰ Rozhodnutí Komise X v. Spojené království, Digest vol. 2, s. 444.

⁵¹ Rozsudek Riepan v. Rakousko z 15.6.2000.

neviny. Není v rozporu s Úmluvou, jestliže překročení zákazu zveřejňovat informace z vyšetřování je postiženo trestně.⁵²

Jestliže ve věci konají a rozhodují soudy více stupňů, řízení na všech stupních podléhá režimu článku 6 Úmluvy a tedy i principu veřejnosti: „Stát, který zřídil odvolací a kasační soudy, je povinen dbát na to, aby stranám byly před nimi poskytnuty základní záruky.“⁵³ Nicméně Soud připouští, že za určitých podmínek lze od veřejnosti upustit vzhledem k úloze, kterou příslušná instance v procesu zastává. To znamená, že lze upustit od požadavku veřejnosti řízení i nad rámec výjimek, které jsou uvedeny v druhé větě článku 6 odst. 1 Úmluvy. Přičemž si lze představit více situací.

Pokud řízení probíhá před první event. druhou instancí před jurisdikčními disciplinárními orgány, Soud umožňuje neveřejnost jednání, ovšem za předpokladu, že přezkumné řízení proběhne před soudem s úplnou jurisdikční pravomocí⁵⁴ a ve veřejném slyšení. Tento závěr vyplývá z rozhodnutí ve věci *Le Compte et al. V. Belgie*, kde belgický kasační soud sice naplnil požadavek veřejnosti řízení, ale byl oprávněn přezkoumat jen právní stránku věci.⁵⁵

Dalším případem je přezkoumání správního rozhodnutí správním soudem, kdy je situace obdobná. Pokud je řízení ve správním soudnictví jednostupňové, musí řízení před tou jedinou instancí vyhovovat všem požadavkům článku 6 Úmluvy, tedy i požadavku veřejnosti,⁵⁶ ledaže mimořádné okolnosti mohou odůvodnit upuštění od veřejného projednání věci.⁵⁷

Co se týče soustavy obecných soudů, kdy rozhoduje více instancí, zásada veřejnosti se týká především soudu prvního stupně, který zjišťuje skutkový stav a rozhoduje o všech otázkách viny a trestu. Soud výslovně odmítl, aplikovat zde zásady vyjádřené v rozsudku *Le Compte et al. V. Belgie*.⁵⁸ Výjimku z principu veřejnosti tak Soud připouští pouze u řízení před soudy vyššího stupně. Zásady, na

⁵² Rozsudek *Weber v. Švýcarsko* z 22.5.1990, A č. 177, § 45.

⁵³ Rozsudek *Ekbatani v. Švédsko* z 26.5.1988, A č. 134, § 24.

⁵⁴ Úplná jurisdikční pravomoc je pravomoc přezkoumat všechny aspekty trestního obvinění a rozhodnout o všech skutkových a právních otázkách týkajících se viny a trestu. Tento požadavek vyplývá ze slova „rozhodne“ v článku 6 odst. 1 Úmluvy.

⁵⁵ Rozsudek z 23.6.1981, A č. 43.

⁵⁶ Např. Rozsudek *Fredin v. Švédsko* z 23.2.1994, A č. 283-A.

⁵⁷ Rozsudek *Allan Jacobson v. Švédsko* č. 2 z 19.2.1998.

⁵⁸ Rozsudek *De Cubber v. Belgie* z 26.10.1984, A č. 86; a *Weber v. Švýcarsko* z 22.5.1990, A č. 177, § 45.

nichž Soud staví, vyjádřil v rozhodnutí ve věci *Ekbatani v. Švédsko*⁵⁹ a dále je upřesňoval v dalších rozsudcích. Obecně pak lze vyvodit závěr, že na požadavku veřejného projednání věci není třeba trvat v případech, kdy úloha opravné instance je omezená. Typicky je vidět rozdíl u odvolacích a kasačních soudů, kdy druhý ze zmiňovaných se zabývá pouze právní stránkou věci. Později pak Soud upustil od tohoto abstraktního kritéria a v souladu se svou judikaturou věc posuzoval podle toho, jaké konkrétní otázky soud opravné instance řešil, i když měl jinak úplnou jurisdikční pravomoc.⁶⁰ Tento přístup soudu s sebou nese určitá rizika, neboť v případech, kdy Soud rozhoduje v závislosti na konkrétních podmínkách, aniž by zde byla stanovena obecná kritéria, dochází k právní nejistotě a de facto k relativizaci principu veřejnosti.⁶¹

Druhá věta článku 6 odst. 1 Úmluvy pak taxativně vyjmenovává případy, kdy veřejnost a tisk může být ze soudní síně vyloučen. Důvod vyloučení veřejnosti musí být předvídaný zákonem, i když se o tom Úmluva výslovně nezmiňuje. Zákon však nemůže omezit právo na veřejné projednání věci nad rámec dovolený druhou větou článku 6 odst. 1 Úmluvy. Nejasné pak je, zda pro omezení práva na veřejné projednání věci platí stejné zásady, k jakým dospěla judikatura Soudu, pokud jde o omezení práv a svobod zaručených články 8 až 11 Úmluvy, zejména zda tu platí požadavek zákonnosti a proporcionality. Pokud jde o zásadu proporcionality, Úmluva ji výslovně vyžaduje, jen jde-li o vyloučení veřejnosti v zájmu spravedlnosti (srov. „v rozsahu považovaném soudem zcela za nezbytný“), ale Soud ji vyžadoval i při vyloučení veřejnosti v zájmu veřejného pořádku a bezpečnosti, když se jednalo o disciplinárních proviněních odsouzených ve věznicích.⁶² Obdobně Komise uvedla, že soud musí uvážit protichůdné zájmy, které jsou ve hře, v daném případě zájem na veřejném projednání věci a zájem na ochraně soukromého života pacientů.⁶³ Nad principem veřejnosti nemůže převážet ani ochrana soukromého života, jak vyplývá z rozsudku ve věci *Werner v. Rakousko*.⁶⁴ Zde Soud odmítl argument žalovaného státu, že řízení o odškodnění za vazbu bylo neveřejné právě

⁵⁹ Viz pozn. cit. pod bodem 55.

⁶⁰ Např. Rozsudky *Jan-Ale Anderson, Fejde a Helmers v. Švédsko* z 29.10.1991, A č. 212–A, B, C.

⁶¹ Viz *Hartus D.J., O' Boyle M., Warbrick C.: Law of the European Convention of Human Rights*, Londýn, 1995, str. 218.

⁶² Rozsudek *Campbell a Fell v. Spojené království* z 28.6.1984, A č. 80, § 87 a 88.

⁶³ Rozhodnutí Komise *Guenoun v. Francie* z 2.7.1990, DR, 66, s. 181.

⁶⁴ Rozsudek z 24.11.1997.

v zájmu ochrany soukromého života obviněného. Soud zde vycházel pravděpodobně z úvahy, že zájem na ochranu soukromého života může uplatňovat účastník řízení, nikoliv proti jeho vůli stát. Článek 6 odst. 1 Úmluvy totiž jako jeden z oprávněných důvodů vyloučení veřejnosti zmiňuje právě ochranu soukromého života účastníků řízení.

Veřejnost řízení se však může dostat nejen do konfliktu s právem na ochranu soukromého života účastníků, ale i osob na řízení vůbec nezúčastněných. U trestního řízení může být veřejnost vyloučena i v zájmu ochrany soukromého života poškozeného nebo svědka, ale též obviněného samotného, zejména jde-li o mladistvé, kteří jsou předmětem zvýšené ochrany.⁶⁵ Je tak nutné zvážit protichůdné zájmy, a sice veřejné projednání věci podle článku 6 odst. 1 Úmluvy a právo dotčené osoby na soukromý život zakotvené v článku 8 Úmluvy.

Na svém právu na ochranu soukromého života veřejným projednáním věci nebo zveřejněním údajů z řízení mohou být dotčeny i osoby na trestním řízení vůbec nezúčastněné. Ve věci *Z. v. Finsko* Soud dospěl k názoru, že bylo porušeno právo stěžovatelky na ochranu soukromého života podle článku 8 Úmluvy, když soud sice jednal s vyloučením veřejnosti, ale rozhodl, že údaje týkající se řízení mohou být zveřejněny po deseti letech. Manžel stěžovatelky byl stíhán pro úmyslné nakažení více žen virem HIV. Stěžovatelka, sama nakažena manželem, odmítla svědčit, ale její ošetřující lékaři byli donuceni vypovídat o jejím zdravotním stavu a dát soudu k dispozici její zdravotní dokumentaci. Kromě toho odvolací soud rozsudek, v němž byla uvedena totožnost stěžovatelky, která nepoužívala manžellovo jméno, a všechny podstatné údaje o jejím zdravotním stavu, dal k dispozici tisku. To mělo pro stěžovatelku závažné následky (propuštění ze zaměstnání, vyloučení ze společnosti). Soud konstatoval, že byla porušena rovnováha mezi zájmem na veřejnosti soudního řízení a rozhodnutí a zájmem účastníků řízení a třetích osob na zachování důvěrného charakteru údajů osobní povahy.⁶⁶

Co se týče pojmu zájem spravedlnosti, ten je vykládán orgány Úmluvy poměrně široce. Zahrnuje zájem na řádném výkonu spravedlnosti, a také zájmy stran i třetích osob. Může se jednat např. o zájem na ochraně svědků⁶⁷, skutečnost, že

⁶⁵ Viz rozsudky *V. a T. v. Spojené království* z 16.12.1999.

⁶⁶ Rozsudek z 25.2.1997, *Recueil* 1/1997, § 99.

⁶⁷ Rozhodnutí *Komise X. v. Spojené království*, *Digest*, sv. 2, s. 456.

svědkové by před veřejností nevypovídali vůbec nebo by vypovídali nepravdivě, ochrana profesního tajemství apod. Důvody vyloučení veřejnosti jsou formulovány tak široce, že státy disponují velikou volností úvahy. Soud však nemůže akceptovat důvod, který stát uplatňuje dodatečně, aniž by vnitrostátní soud rozhodl o vyloučení veřejnosti.

Článek 6 odst. 1 Úmluvy zakotvuje i bezpodmínečné veřejné vyhlášení rozsudku, přičemž rozsudkem je třeba rozumět každé rozhodnutí ve věci samé, tedy i usnesení.⁶⁸ Soud odmítl tezi, že princip veřejnosti rozsudku podléhá implicitním omezením.⁶⁹ Nicméně připustil, s odkazem na článek 14 odst. 1 Paktu a praxi řady smluvních států, aby zejména rozsudky nejvyšších soudů byly zveřejňovány nejen veřejným vyhlášením, ale též tím, že jsou přístupny veřejnosti, tedy každému, kdo o to projeví zájem, v kanceláři soudu.⁷⁰ Ve věci *Crociani v. Itálie* Komise považovala za dostatečné, že byl vyhlášen jen výrok rozsudku, nikoliv jeho odůvodnění.⁷¹

Úmluva nepřipouští žádnou výjimku ze zásady veřejnosti rozsudku, na rozdíl od článku 14 odst. 1 Paktu. Jeho obsah však může porušovat právo na ochranu soukromého života podle článku 8 Úmluvy. Je proto třeba např. utajit totožnost poškozených nebo svědků, popř. i dalších nezúčastněných osob, vynechat údaje osobní povahy, které by vážně poškozovaly jejich právo na ochranu soukromého života apod.⁷²

2.7 Zásada veřejnosti řízení v českém právním řádu

Zásada veřejnosti je zakotvena v § 96 odst. 2 Ústavy: „Jednání před soudem je ústní a veřejné. Výjimky stanoví zákon“. Rovněž Listina stanoví v § 38 odst. 2, že každý má právo na to, aby jeho věc byla projednána veřejně.

Zásada veřejnosti spočívá v tom, že při soudním projednávání trestních věcí jsou oprávněny být přítomny jak subjekty, resp. strany trestního řízení, tak i jiní posluchači. Tato zásada je významnou hned v několika ohledech.

Především umožněním osobní účasti jedinců - pozorovatelů na takovém jednání nebo následného seznámení se s jeho výsledkem do určité míry zaručuje, že

⁶⁸ Viz rozsudek *Axen v. Německo* z 8.12.1983, A č. 72, § 29. Šlo o usnesení, nikoliv rozsudek.

⁶⁹ Viz rozsudek cit. v pozn. 63.

⁷⁰ Např. rozsudek *Presto v. Itálie* z 8.12.1983, A č. 71, § 25-26.

⁷¹ Rozhodnutí z 18.12. 1980, DR, 22, s. 147.

⁷² V tomto smyslu rozsudek *Z. v. Finsko*, cit. v pozn. 67.

rozhodování bude probíhat podle stanovených pravidel a že přítomnost na jednání nezúčastněných a jednajícím neznámých osob bude mít pozitivní vliv na kvalitu činnosti jednajících a na jejich zodpovědný přístup k projednávané věci. Občané seznamují s činností soudů a představují tak důležitý mechanismus kontroly nad výkonem trestního soudnictví.

Je významnou rovněž ve vztahu k samotnému obžalovanému, kdy mu zajišťuje, že mu v řízení budou důsledně zachována jeho veškerá práva. Umožňuje mu hájit se a dokazovat svou nevinu před veřejností.

Konečně pak zásada veřejnosti představuje důležitý nástroj k plnění výchovných funkcí soudu.

V našem trestním řízení je veřejnosti poskytnut poměrně široký prostor. Ustanovení § 2 odst. 10 TrŘ zakotvuje veřejné hlavní líčení a veřejné zasedání (§ 199 odst. 1, § 236, 238). Zásada veřejnosti má však svůj význam ve všech stádiích trestného řízení, především pak v přípravném řízení, neboť orgány činné v přípravném řízení jsou s ohledem na projednání dané věci před soudem, nuceny přistupovat zodpovědně ke své práci. Z toho důvodu trestní řád přikazuje projednávat trestní věc před soudem tak, aby se občané mohli v široké míře projednávání zúčastnit a jednání sledovat. Jak stanoví § 199 odst. 2 trestního řádu: „Má přitom na zřeteli, aby občanům byla poskytnuta v co nejširší míře příležitost sledovat projednávání věci před soudem a aby se co nejúčinněji projevovalo výchovné působení trestního řízení na širokou veřejnost ve smyslu jejího aktivního zapojení do úsilí trestnou činnost zamezovat a jí předcházet. Ve vhodných případech provádí proto hlavní líčení přímo v místě, kde byl trestný čin spáchán, anebo na pracovišti, popřípadě v bydlišti obžalovaného (...).“

Trestní řád pak v tomto smyslu zakotvuje spolupráci soudu se zájmovými sdruženími občanů (§ 3 odst. 2). S těmito sdruženími soud spolupracuje i při zajištění účasti občanů při jednání soudu.

Veřejnost může být vyloučena jedině v případech stanovených v zákoně (čl. 96 odst. 2 Ústavy, čl. 38 odst. 2 Listiny, § 2 odst. 10 TrŘ), a to i jen pro část hlavního líčení nebo veřejného zasedání, jak vyplývá z § 200 odst. 1 a § 238 TrŘ. Veřejnost může být vyloučena:

- a) pro ohrožení utajované informace chráněné zvláštním zákonem (jedná se o zák. č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní

způsobilosti. Utajovaná informace je informace v jakékoliv podobě zaznamenaná na jakémkoliv nosiči označená v souladu se zákonem č. 412/2005 Sb., jejíž vyzrazení nebo zneužití může způsobit újmu zájmům ČR nebo by mohlo být pro tyto zájmy nevýhodné, a která je uvedena v seznamu utajovaných informací. Seznamy utajovaných informací zpracovává Národní bezpečnostní úřad a seznamy utajovaných skutečností vydává vláda svým nařízením.);

- b) pro ohrožení nerušeného průběhu jednání, např. neukázněné obecenstvo;
- c) pro ohrožení mravnosti, např. při projednávání trestných činů sexuální povahy;
- d) pro ohrožení bezpečnosti nebo jiného důležitého zájmu svědka.

I když byla veřejnost v hlavním líčení nebo veřejném zasedání vyloučena, vyhlásí se rozsudek nebo rozhodnutí ve veřejném zasedání vždy veřejně (§ 200 odst. 2 a § 236 TrŘ).

2.6.1 Přístup médií na jednání soudu

Zákon o soudech a soudcích č. 6/2002 Sb. v ustanovení § 6 odst. 3 stanoví: „Uskutečňovat obrazové nebo zvukové přenosy a pořizovat obrazové záznamy v průběhu soudního jednání lze jen s předchozím souhlasem předsedy senátu nebo samosoudce. S vědomím předsedy senátu nebo samosoudce lze pořizovat zvukové záznamy; kdyby způsob jejich provádění mohl narušit průběh nebo důstojnost jednání, může předseda senátu nebo samosoudce jejich pořizování zakázat.“ Zákon o soudech a soudcích tak rozlišuje:

- obrazové a zvukové přenosy (přímý přenos formou rozhlasového nebo televizního vysílání),
- obrazové záznamy (fotografie, videokazeta nebo film),
- zvukové záznamy (nahrávka soudního jednání formou vnímatelnou zvukem, typicky na diktafón).

Teoreticky tak, ze zákona, neexistují žádné nepřekonatelné překážky, které by bránily médiím pořádat rozhlasový nebo televizní přenos či jiný záznam. Povolení takový přenosů nebo záznamů je v diskreční pravomoci soudu, který ve své úvaze,

zda takový soud povolí či nikoliv, není nijak limitován. Záleží tak zcela na volné úvaze soudce.⁷³

Odlíšná situace je u zvukových záznamů, jejichž pořizování může být provedeno pouze s vědomím předsedy senátu, přičemž ten může ze zákonem stanovených důvodů zakázat. Takovými důvody jsou narušení průběhu či důstojnosti jednání. Přičemž důvody pro omezení nahrávky na diktafon musí být v konkrétním případě zdůvodněny, samo nahrávání na diktafon obvykle průběh ani důstojnost jednání nenarušuje.

Zvukovými záznamy ze soudního jednání se zabýval i Slovenský Ústavní soud.⁷⁴ Ústavní soud prohlásil porušení slovenské Ústavy opatřením předsedy senátu Nejvyššího soudu SR, kterým bylo zakázáno vyhotovit zvukový záznam ze soudního jednání. Zajímavé na tomto rozhodnutí je i fakt, že identická úprava platila i v ČR do 1.4.2002, kdy nabyl účinnosti zákon č. 6/2002 Sb. Soud v odůvodnění nálezu uvedl, že přijímání, vyhledávání a rozšiřování informací se děje prostřednictvím lidských smyslů. Ústava ponechává v dispozici každého oprávněného subjektu také rozhodnutí o tom, zda při využití práva přijímat a rozšiřovat informace si vyhotoví záznam v písemné formě nebo využije svoji paměť. Předseda senátu tak není oprávněn rozhodovat o tom, zda si osoby přítomné v soudní síni mohou dělat písemné poznámky, stenografický záznam nebo nahrávat jeho průběh formou vnímatelnou sluchem.

Dalším aspektem této úpravy se zabýval Spolkový ústavní soud, a sice rozhodoval otázku, zda je případný zákaz pořizování zvukových či obrazových záznamů slučitelný se svobodou tisku a právem na informace.⁷⁵ V Německu se uplatňuje absolutní zákaz pořizování obrazových a zvukových záznamů během soudního jednání. Veřejnost soudního jednání je tak omezena pouze na obecnost v soudní síni, žádné televizní a rozhlasové přenosy nejsou povoleny. Na tento paušální zákaz si stěžovala soukromá televizní stanice n-tv ke Spolkovému ústavnímu soudu, v níž brojila proti zakazu pořizovat záznamy v procesu s Egonem Krenzem a dalšími představiteli bývalé NDR. Spolkový ústavní soud stížnost zamítl a v odůvodnění uvedl, že:

⁷³ Bartoň, M.: Svoboda projevu a její meze v právu České republiky, 1. vydání, Linde, Praha, 2002, s. 207.

⁷⁴ Rozhodnutí Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 12.5.1997, sp.zn. II ÚS 28/96.

⁷⁵ Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 24.1.2001, sp.zn. I BvR 2623/95, I BvR 622/99.

- právo na informace zaručuje přístup k obecně přístupným zdrojům informací; toto právo neobsahuje právo na přístupu k určitému zdroji informací,
- soudní jednání je zdrojem informací; o jeho veřejné přístupnosti rozhoduje zákonodárce v rámci své působnosti stanovit podmínky soudního řízení,
- zákonný zákaz obrazových a zvukových záznamů při soudních jednáních platí v zájmu spravedlivého procesu a zajištění nerušeného hledání pravdy a práva, je proto ústavně konformní.

Část III. Soudní řízení a média v USA

3.1. Historický vývoj

Americká praxe přístupu médií k soudu ostře kontrastuje s evropskou soudní praxí, která se ke kamerám a mikrofonům staví poněkud nepřátelsky. Některé soudní procesy vešly do dějin USA senzacechtivou veřejností a byly obklopeny až cirkusovou atmosférou ze strany sdělovacích prostředků. O to více je pak třeba uvědomit si konflikt základních práv, ke kterému v souvislosti s publicitou soudních procesů dochází: 1. „svoboda projevu“, která je zakotvena v prvním dodatku americké ústavy; za 2. „svoboda tisku“, která je zmíněna v témže dodatku; a konečně za 3. právo obžalovaného na spravedlivý proces, zejména na spravedlivý proces před „neustrannou porotou“⁷⁶, jakožto požadavek uvedený v šestém dodatku Ústavy USA.

Na začátku procesu skládá každý porotce přísahu, že bude činit své rozhodnutí pouze na základě důkazů předložených u soudu. K tomu účelu slouží „Federální pravidla dokazování“⁷⁷, která byla velmi pečlivě sestavena, aby se vyloučily irelevantní, nespolehlivé a „nespravedlivě předpojaté“⁷⁸ důkazní

⁷⁶ Co se rozumím pod pojmem „neustranná porota“ v souvislosti s informacemi poskytovanými během vyšetřování, Nejvyšší soud formuloval v rozhodnutí Reynolds vs. USA, sp.zn. 98 U.S. 145 (1878).

⁷⁷ „The Federal Rules of Evidence“ vyhlášená v roce 1975, upravují přípustnost důkazních prostředků, kterými strany mohou prokazovat svá tvrzení. Byla přijata americkým Kongresem, slouží v podstatě jako vzorová pravidla, která si každý stát může upravit odlišně. http://en.wikipedia.org/wiki/Federal_Rules_of_Evidence

⁷⁸ Rule of evidence 403 – *Although relevant, evidence may be excluded if its probative value is substantially outweighed by the danger of unfair prejudice, confusion of the issues, or misleading the*

prostředky. Pokud je tedy porotce vystaven informacím o případu ještě před zahájením soudního jednání, může to vést k názoru, že je předpojatý, přičemž výraz „předpojatý“ v tomto smyslu znamená, že si vytvořil názor o vině obviněného ještě před samotným procesem. Takový porotce je samozřejmě neakceptovatelný a z dalšího řízení musí být vyloučen.

Je třeba si uvědomit, že zpravodajské informace v nemálo případech neodpovídají skutečnosti, jsou nafouknuté a za účelem zvýšení nákladu novin představují honbu za senzací. Přesto i tyto informace mohou na porotce působit, porotci jsou vystaveni „faktům“ (navzdory tomu, že většina z těchto informací bude u soudu neprůchodných jako důkazy irelevantní, nespolehlivé či nepravdivé) dříve, než se s nimi setkají během soudního jednání.

Před rokem 1990 bylo publikování informací o trestních řízeních v podstatě otázkou místního tisku. Aby se vyhnulo ovlivňování porotců v tomto směru, stačilo jednoduše přesunout místo konání soudního procesu do jiného města v rámci daného státu, dostatečně daleko od zainteresované veřejnosti. Po tomto roce se však s rozmachem CNN a dalších podobných rozhlasových a televizních studií, stalo obtížnější nalézt dostatečně inteligentní osoby, které by unikly všudypřítomným informacím u mediálně známějších případů.

Po roce 1991, kdy došlo k debutu televizního programu, který se věnuje soudnictví a soudním případům (tzv. court TV) na kabelových sítích, se potíže s nalezením inteligentních⁷⁹ a nezaujatých porotců ještě zhoršil. Je vůbec možné v dnešním světě novin, kabelové televize a internetu najít porotce, kteří by nebyli vystaveni informacím před zahájením soudního řízení? A budou takové neinformované, možná i negramotné či nevzdělané osoby, dobrými porotci? Přeci jenom, soudní řízení vyžaduje značnou míru vzdělanosti a inteligence, včetně schopnosti orientovat se v trestních pravidlech.

Komentáře, které probíhají ve sdělovacích prostředcích před samotným procesem je třeba odlišit od těch, které se věnují případům u soudu právě

jury. Toto pravidlo stanoví, že relevantní důkazní prostředek může být vyloučen, pokud jeho „průkazná hodnota je podstatně převážena nebezpečím, že se jedná o důkazní prostředek nespravedlivě předpojatý, nebo vedoucí k záměně sporných otázek či k uvedení poroty v omyl“

⁷⁹ V dnešní egalitářské společnosti se stává zřídka, že soudce vyjádří přesvědčení, že někteří porotci jsou inteligentnější nebo vzdělanější než jiní. Výjimkou byl soudce Thornberry ve věci *US v. Williams*, sp.zn. 568 F 2d 464, 467 (5th Cir., 1978), který se odvolával na celou řadu případů a publikací od 18. století, aby zdůraznil tuto skutečnost.

probíhající. Jde o to, že v tom druhém případě lze všech 12 porotců a několik dalších náhradníků, sekvestrovat od přístupu k novinám, televizi a internetu. Určitě nepohodlí s tím spjaté je vyváženo tím, že veřejnost se díky činnosti médií dozvídá, jak soudy vlastně pracují, seznamuje se systémem trestní justice a rovněž je to i otázka prevence, kdy se touto cestou připomíná, že pachatelé jsou potrestáni. Důležitým je rovněž fakt, že se publicitou naplňuje zásada zakotvená v šestém dodatku Ústavy USA o veřejnosti soudního jednání a zároveň právo na svobodu projevu a tisku, obsažené v dodatku prvním. Tím se zabraňuje tzv. kabinetní justici, zneužití moci ze strany státních zástupců či soudců nebo křivé přísaze ze strany svědků.

Během minulého století se vedlo několik velmi medializovaných případů, u kterých se později objevily pochybnosti o vině odsouzeného pachatele. Za zmínku stojí např. soud s Bruno Richardem Hauptmannem⁸⁰ který byl souzen a odsouzen k trestu smrti za únos a vraždu dítěte slavného pilota Charlese Lidbergha. Sdělovací prostředky tehdy věnovaly procesu značnou pozornost, několik filmových společností instalovalo kamery přímo na balkonu soudní síně ve Flemingtonu, státu New Jersey. Nebo případ Sama Shepparda, který zaujímá klíčovou pozici v otázce vlivu publicity na právo obviněného na nestrannou porotu zaručeného šestým dodatkem Ústavy Spojených států.

Manželka Shepparda byla zavražděna 4. července 1954 ve svém domě v Clevelandu, ve státě Ohio, v době, kdy byl její manžel doma. Navzdory několika vážným pochybením během vyšetřování, byl z vraždy obviněn její manžel Sam Sheppard. Kauza dosáhla masivního mediálního zájmu, přesto soudce odmítl Sheppardův návrh na změnu místa soudního jednání, což později u Nejvyššího soudu bylo uznáno jako největší útok na právo obviněného na spravedlivý proces. Další chybou bylo to, že soudce během řízení, navzdory neustálé mediální kampani, nesekvestroval porotce. Nebylo tedy překvapením, že porota uznala 21. prosince 1954 Shepparda vinným z vraždy své ženy a odsoudila jej k doživotnímu vězení. Sheppard se odvolal, ale odvolací soud potvrdil rozhodnutí soudu 1. stupně. Žádost o přezkum (Writ of Certiorari) k Nejvyššímu soudu byla zamítnuta⁸¹. Po devíti

⁸⁰ State v. Hauptmann, sp.zn. 296 U.S. 649(1935)

⁸¹ Rozhodnutí State v. Sheppard, sp.zn. 128 N.E. 2d 471 (Ohio App.1955), Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA sp.zn. 352 U.S. 910 (1956).

letech strávených ve vězení podal Sheppard tzv. habeas corpus petition, která představuje žádost o přezkoumání zákonnosti uvěznění. Soudce okresního federálního soudu ve svém rozhodnutí shledal pět různých skutečností, které byly porušením práva na spravedlivý proces, včetně porušení práva na změnu místa konání soudu a sekvestrace poroty. Stát se proti tomuto rozhodnutí odvolal k Odvolacímu soudu USA, který rozhodnutí okresního soudu zvrátil. Načež Nejvyšší soud Spojených států dal v další žádosti o přezkum za pravdu Sheppardovi a ve věci nařídil nový proces. V něm byl Sheppard shledán nevinným⁸². Sheppard zemřel o čtyři roky později, v roce 1970.

Na pozadí verdiktu Nejvyššího soudu se svým způsobem změnil přístup novinářů k trestním případům. Řada reputovaných žurnalistů začíná používat ve svých reportážích přesnější výrazy, jako např. „obviněný“ nebo „podezřelý“ namísto kategorického slova „vrah“. Otázkou ovšem zůstává, zda toto přesnější vyjadřování bude mít nějaký smysl, protože většina čtenářů (tj. možných porotců) takový jazyk bude s největší pravděpodobností ignorovat.

3.1.1 Tzv. mediální soudy

Po procesu s Hauptmannem následovaly další procesy, které tisk prezentoval jako „soudy století“ a které se proto staly předmětem mimořádné pozornosti médií. Mnohdy ovšem tato publicita byla spíše k neprospěchu věci, kdy vážně zasahovala do vedení řízení a vytvářela prostředí zcela nevhodné k výkonu spravedlnosti. Soudci, právníci i širší právnická obec se brzy začala nad touto skutečností znepokojoval, což vedlo v roce 1937 k tomu, že Sdružení amerických advokátních komor (ABA – American Bar Association) ve svém etickém kodexu (Canons of Judicial Ethics) ostře odmítlo přítomnost fotoaparátů, mikrofonů a kamer v soudní síni. V roce 1952 byl tento zákaz rozšířen i o kamery televizní.

Ačkoliv kodex amerických právníků neměl a nemá sílu zákona, byl dost striktně dodržován po celá desetiletí, a to i poté, co 6. prosince 1955 soudce ve městě Waco, stát Texas, jako vůbec první v historii USA povolil místní stanici

⁸² Rozhodnutí Sheppard v. Maxwell, sp.zn. 231 F. Supp 37 (S.D.Ohio 1964), Rozhodnutí odvolacího soudu sp.zn. 346 F. 2d 707 (6th Cir.1965); Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA sp.zn. 384 U.S. 333 (1966) – Maxwell byl správce věznice ve státě Ohio. Vzhledem k žalobě „Habeas Corpus Petition“, která se podává proti správci věznice, je tak jeho jméno navždy spjato s tímto případem.

instalovat televizní kamery v soudní síni po přímý přenos projednávání vraždy. Až do šedesátých let byly takové případy spíše ojedinělé.

V roce 1959 se před Nejvyšší soud USA dostala kauza Marshall v. U.S.⁸³. Ve svém rozhodnutí Nejvyšší soud vrátil věc k jednání okresnímu soudu právě v důsledku zájmu tisku o celý případ během procesu.

Marshall stanul před okresním soudem pro vydání amfetaminových tablet bez lékařského předpisu. Byl odsouzen a odvolací soud toto rozhodnutí potvrdil⁸⁴, když sice zvažoval vliv novinových článků na rozhodnutí poroty, ale nenašel jej dostatečně důvodný k tomu, aby rozhodnutí nižšího soudu zrušil. Během procesu s Marshalllem se v místních novinách objevily články o jeho dřívější trestné činnosti a jiné očeřující zprávy, aniž by se vztahovaly k faktům týkajících se procesu, přičemž někteří z porotců si tyto články přečetli. Některé zněly takto:

„Marshall má v rejstříku 2 záznamy z předchozí trestné činnosti“, či

„Během výkonu trestu odnětí svobody v Oklahomské věznici sdělil kurátorovi, že ačkoliv měl pouze středoškolské vzdělání, praktikoval medicínu s diplomem za 25 USD, který dostal poštou. Detailně popsal, s jakým klidem předepisoval a vydával předpisy na nebezpečné drogy“ nebo

„Záznamy ukazují, že Marshall už dříve vykonal trest odnětí svobody v Oklahomské věznici za padělání. Není žádný důkaz, že Marshall je lékař.“

Odvolací soud porotce k této věci vyslechl a na základě jejich stanoviska, že v žádném případě je články v rozhodnutí ovlivnit nemohly, návrhu na vrácení věci k novému projednání nevyhověl.

V roce 1962 se majitelé televizních a rozhlasových stanic pokoušeli přemluvit ABA ke změně stanoviska. Neuspěli, naopak v roce 1965 Nejvyšší soud vynesl další zásadní rozhodnutí, kdy osvobodil jistou Billie Sol Estas z Texasu, odsouzenou pro podvod, na základě argumentu, že přenos ze soudního jednání a vše, co se kolem něj odehrávalo, narušilo její ústavní právo na spravedlivý soud (čtrnáctý dodatek Ústavy). Vyšetřování probíhalo před zraky kamer a bylo přenášeno rozhlasem i televizí. Samotné soudní jednání probíhalo za přítomnosti minimálně 12 televizních společností a dalších fotoreportérů, po místnosti byly umístěny mikrofony, několik na soudcovské lavici, rovněž u porotců a obhájce. Soudce sice

⁸³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA sp.zn. 360 U.S. 310 (1959).

⁸⁴ Rozhodnutí Odvolacího soudu USA (U.S. Court of Appeals), sp.zn. 258 F. 2d 94 (10th Cir. 1958)

rozhodl o přesunutí hlavního líčení do jiného místa několik stovek kilometrů daleko, rovněž učinil řadu restriktivní opatření na ochranu před tiskem, přesto se tato opatření minula účinkem. Za povšimnutí stojí rovněž fakt, že Nejvyšší soud USA ve svém rozhodnutí přítomnost kamer v soudních síních předvídal, když prohlásil, že „neustále se zlepšující technika komunikačních prostředků a to, že se veřejnost přizpůsobuje přítomnosti těchto prostředků, může v budoucnu změnit vliv televizních přenosů na spravedlnost trestního řízení. Ale my se tady nezabýváme budoucím vývojem na poli elektrotechniky. Naše rozhodnutí nemůže spočívat na hypotézách ohledně zítřka, ale musí vycházet z takových faktů, které jsou předkládány dnes.“

V roce 1978 na základě vlastní studie, Konference ministrů spravedlnosti jednotlivých států (na základě hlasování 44 ku 1) schválila rezoluci, která povolila nejvyšším soudům jednotlivých států vytvořit vlastní pravidla a směrnice týkající se rozhlasového, televizního a jiného mediálního pokrytí soudních procesů.

Dalším významný moment v této problematice se odehrál v druhé polovině 70.let 20. století. Několik televizních stanic předložilo Nejvyššímu soudu státu Florida petici požadující změnu Zásady 3A⁸⁵. Načež Nejvyšší soud reagoval tak, že v roce 1976 povolil zahájit zkušební program umožňující televizní přenos jednoho trestního a jednoho civilního procesu podle specifických pravidel. Tato pravidla vyžadovala souhlas všech stran. Skutečností se ovšem stalo, že v praxi tato svolení nebylo možno opatřit. Nejvyšší soud Floridy pak upravil podmínky tak (opět na základě petice Post-Newsweek Stations, Florida, Inc., č. 347 So. 2d 402), že zahájil jednorocní pilotní program, během kterého média mohla přenášet veškeré soudní procesy, aniž by bylo nutno získat souhlas zainteresovaných účastníků. Tento experiment začal v červenci 1977 a pokračoval až do června 1978.

Poté co program skončil, Nejvyšší soud Floridy obdržel dopisy, zprávy, komentáře a studie. Rovněž provedl vlastní průzkum prostřednictvím Kanceláře koordinátora státního soudu⁸⁶ zaměřený na advokáty, svědky, porotce a soudní personál. Samostatný průzkum se týkal soudců. Soud rovněž hodnotil zkušenosti 6 států, které k roku 1979 přijaly pravidla týkající se audiovizuálních pokrytí procesů

⁸⁵ Stát Florida přijal zásady obsažené v Etickém kodexu ABA, včetně dalších dodatků. Zákaz přístupu novinářů a odmítnutí přenos umožňující techniky na soudních jednáních zakotvilo jako Zásadu 3A v Kodexu upravující vedení soudu – tzv. „Code of Judicial Conduct“.

⁸⁶ Office of State Court Coordinator

a rovněž 10 dalších států, které stejně jako Florida, s takovým pokrytím teprve experimentovaly.

Na základě zhodnocení veškerých materiálů, Nejvyšší soud státu Florida shledal, že „po bližší úvaze lze trvalou přítomností audiovizuální techniky během procesů více získat než ztratit“. Soud byl toho názoru, že vzhledem k významnému vlivu soudů na každodenní život občanů je nezbytné, aby lidé měli k jejich činnosti důvěru. Účast sdělovacích prostředků na soudních jednání přispěje k tomu, aby širší veřejnost mohla porozumět a ztotožnit se s učiněnými rozhodnutími. V roce 1979 tak Nejvyšší soud Floridy poté, co promítl výsledky svého průzkumu do Zásady 3A, rozhodl o prodloužení programu na neurčito. Nové znění zásady tak podrobně zakotvuje, jaké elektronické vybavení a jakým způsobem může být v soudní síni použito. Např. je povolena pouze jedna televizní kamera a jeden kameraman. Pokud má zájem na přímém přenosu více rozhlasových nebo televizních společností, musí se mezi sebou dohodnout a na přenosu se navzájem podílet. Není povoleno žádné umělé osvětlení. Veškeré vybavení musí být umístěno pevně a nesmí být během procesu přemísťováno. Videonahrávací zařízení musí být ovladatelné ze soudní síně. Filmové pásky ani čočky nesmí být během zasedání soudu vyměňovány. Není povoleno žádné zvukové nahrávání porad mezi právníky, mezi stranami a jejich zástupci nebo poroty. Soudce má výhradní právo vycházející ze svého vlastního uvážení rozhodnout o tom, že někteří svědci nesmí být předmětem rozhlasového či televizního přenosu, zároveň je z kamerového záběru vyloučena porota. Dále má soudce právo kdykoliv rozhodnout o zákazu natáčení, pokud je přesvědčen, že přenos by měl škodlivý vliv na práva obviněného na spravedlivý proces. Nejvyšší soud Floridy má právo přepracovat tato pravidla na základě praktických zkušeností s jejich realizací, nebo dokonce zakázat veškeré mediální pokrytí v soudních síních.

Nejvyšší soud USA poprvé výslovně potvrdil ústavní právo médií účastnit se trestních soudů a uznal rovněž postup státu Florida ve věci přímých přenosů za ústavní v roce 1980. Stalo se tak v případě *Chandler v. Florida*⁸⁷, kterému byl v mediálních prostředcích věnován značný prostor. Tento verdikt Nejvyššího soudu USA byl oslavován jako vítězství pro sdělovací prostředky a zároveň byl jinými příznivci vnímán jako otevření cesty televizních kanálů k trestním procesům. Na

⁸⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA, sp.zn. 449 U.S. 560 (1981).

druhou stranu ovšem rozhodnutí je poněkud skrovné v tom směru, že Nejvyšší soud sám pravidla týkající se rozhlasového a televizního přenosu a pořizování fotografií ze soudních síní neupravil a ponechal to na jednotlivých státech. Konkrétněji tedy z rozhodnutí vyplývají 2 závěry. Za prvé, pokud přítomnost kamer neporuší Ústavou zaručené právo na spravedlivý proces, je ponecháno na úpravě jednotlivých států, zda kamery v soudních síních povolí či nikoliv. V tomto smyslu tak byl vytvořen precedent, že procedurální záležitosti státních soudů spadají do působnosti států, nikoliv federální vlády. Za druhé, ačkoliv Nejvyššímu soud byly předloženy důkazy, ten je neshledal jako dostačující k vyslovení názoru, že přítomnost kamer vyloučila právo na spravedlivý proces. V tomto směru ovšem nedal žádné vodítko, jakých důkazů by bylo potřeba, aby rozhodl opačně, ani neposkytl nižším soudům jakýkoli návod, aby mohly zajistit, že kamery nebudou působit zaujatě. Konečně pak Nejvyšší soud rozhodl, že první ani šestý dodatek Ústavy USA neobsahují práva, která by zaručovala přístup k soudu za účelem rozhlasového, televizního nebo fotografického zhmotnění jednání⁸⁸.

O rok později již 37 států povolilo nějakou formu přístupu vysílacích médií do soudních síní a v roce 1982 také ABA změnila odmítavé znění etického kodexu, v němž se nyní připouští možnost, že soudce může povolit přístup médií všeho druhu za předpokladu, že to nenaruší práva zúčastněných na spravedlivý soud.

Významnou roli v tomto vývoji sehrál nejen tlak médií a jejich majitelů, kteří využívali argument diváckého zájmu, ale také fakt, že technologický pokrok umožnil takové techniky přenosu, které vůbec nemusí fyzicky (intenzivním svícením, přítomností a pohybem velké kamery) narušit průběh soudního líčení. V současné době již 47 států USA přijalo zákony, které ve větší či menší míře umožňují vysílání ze soudních síní. Od července 1991 se objevuje v amerických kabelových sítích televizní program, který je dokonce celý věnován soudnictví a soudní případům – Court TV (<http://www.courtTV.com>) a jehož popularita dosáhla značného významu. V listopadu 1993 pak tato stanice vydala prohlášení, že všichni její komentátoři mají právnícké vzdělání.

88

http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/custom/portlets/recordDetails/detailmini.jsp?_nfpb=true&_ERICExtSearch_SearchValue_0=ED205972&ERICExtSearch_SearchType_0=eric_accno&accno=ED205972

3.1.2 O.J. Simpson

O soudním procesu s O.J. Simpsonem se tvrdí, že to byl „soud století“. Veřejnost jej sledovala celý rok a půl, přičemž vynesení verdiktu dne 3. října 1995 sledovalo přes 100 milionů lidí po celém světě. Tento případ byl charakterizován jako dílem mýdlová opera, dílem Shakespearova tragedie, dílem Kafkova povídka a dílem fraška Keystone Kopa. Zahrnoval všechny elementy podmanivého příběhu: bohatství, slávu, řevnivost, záhady, žárlivost, zradu a korupci⁸⁹

Tento případ je výjimečně důležitý z hlediska jeho velmi intenzivní medializace ve sdělovacích prostředcích po celých Spojených státech.

O.J. Simpson, populární hráč amerického fotbalu, byl zatčen v roce 1994 pro vraždu své bývalé ženy a jejího přítele. O případu se vedl velmi dlouhý proces, který začal v lednu roku 1995 a před porotu byl vnesen 29. září 1995. Televize CNBC tehdy v rámci svého programu Gerald Rivery (právnicka, dříve působícího na poli pracovního práva, později moderátor práve na CNBC) sestavila v podstatě porotu advokátů, kteří komentovali případ téměř každý večer během jeho vyšetřovací fáze a během soudního procesu pak dokonce každodenně. Samotný proces byl přenášen přímým přenosem na CNN, s komentářem Greta van Susteren, tehdy advokátkou specializovanou se na trestní právo a významnou profesorkou působící na Georgetown University Law centre a Rogerem Cossackem, asistentem děkana na University of California at Los Angeles Law school. Vzhledem k velmi značnému zájmu novinářů, soudce sekvestroval porotu po celou dobu procesu, tedy celkem po dobu 264 dní, což bylo pro porotce skutečně obtížné. O závažnosti celého procesu svědčí i fakt, že porotci se radili téměř 4 hodiny, než vynesli své rozhodnutí.

Simpsonův proces byl počátkem v následující éře nových programů, které se začaly věnovat právním komentářům a analýzám. Van Susteren a Cossack pak společně vedli půlhodinový pořad, který běžel každý všední den, s názvem „Burden of proof“ („Důkazní břemeno“), ve kterém opět se skupinou advokátů probírali současné právní problémy a případy. Od roku 2002 se Van Susteren věnuje hodinovému každodennímu pořadu na Fox Channel News nazvanému „On the record“ („Pro záznam“), něco podobného běží pak rovněž na kanálu MSNBC pod taktovkou advokáta Dana Abramse.

⁸⁹ Gabriel, R.: How high-profile media trials affect juries, str. 726; <http://llr.ils.edu/volumes/v33-issue2/gabriel.pdf>

Po roce 1995 se objevila celá řada vysoce sledovaných případů, které vyvolaly celonárodní odezvu ve sdělovacích prostředcích, stačí zmínit např. obvinění Michaela Jacksona z obtěžování dětí nebo případ Kobe Brynta, známého basketbalového hráče, který byl obviněn ze znásilnění.

Ani v americkém soudnictví ale nelze brát kameru jako samozřejmost, či vycházet z toho, že se mohou pohybovat zcela libovolně. Na jedné straně stojí Florida, Kalifornie nebo Texas, čili státy, které jsou k přítomnosti sdělovacích prostředků dost benevolentní a je možné přenášet téměř vše a na straně druhé je třeba vidět státy jako Ohio, Michigan, kde jsou naopak v tomto ohledu dost nepřístupní. Některé státy povolují pouze přenosy odvolacích soudů. Je třeba si rovněž všimnout, že rozhodnutí Nejvyššího soudu USA hovoří jen o soudech ve věcech trestních, nezmiňuje civilní žaloby, i když některé státy přenosy civilních případů umožňují také.

Ve státě Maryland musí souhlasit s přenosem obžalovaný. Rovněž soudci si vyhrazují kontrolu nad přenosem, jejíž míra se případ od případu může lišit. Například soudce Ito v případě O. J. Simpsona měl možnost přenos, který sledoval na monitoru, kdykoli přerušit. Často se instaluje časové zpoždovací zařízení (time-delay device), které umožňuje "vymazat" z přenosu adresy svědků uváděné při jejich přísaze. Kamera bývá umístěna tak, aby nerušila a často se ovládá dálkově, mikrofonů bývá v sále několik, a účastníci většinou nevědí, zda jsou či nejsou snímáni.

Ovšem to nic nemění na tom, že přítomnost médií není neutrální a často výrazně ovlivňuje chování účastníků soudního procesu a tím i jeho průběh. Na prvním místě je třeba jmenovat advokáty, pro které je televizní přenos výbornou příležitostí k tomu, aby se zviditelnili před svými budoucími zákazníky, a kteří se někdy starají více o vlastní popularitu než o zájmy svého klienta. Je znám případ advokáta, který vystupoval ve dvojí úloze - jako obhájce svého mandanta a zároveň jako umělecký agent a spoluautor kriminálního příběhu zakoupeného velkou filmovou společností.

Dalším ovlivnitelným článkem jsou soudci, kteří rovněž cítí potřebu představit se veřejnosti v tom nejlepším světle. To může mít jak pozitivní, tak negativní dopady. Na jedné straně soudce si dává větší pozor na své vystupování, snaží se být co nejvíce korektní, nebýt arogantní ve vztahu ke stranám. Na straně

druhé je citován případ soudce Rohla, který v procesu s kapitánem ztroskotaného tankeru Exxon Valdez, nasadil neobvykle tvrdá kritéria kauce jenom proto, aby se před veřejností prezentoval jako ochránce životního prostředí.

V největší míře pak dopad medializace dopadá na porotce, kteří často mohou být pod vlivem sdělovacích prostředků. Pokud neuvažujeme o jejich sekvestraci. Vědí, že po skončení mediálně publikovaného procesu budou čelit názorům veřejnosti, která měla možnost případ rovněž sledovat a udělala si o něm svůj vlastní názor. V tomto směru se televizní diváci stávají jakýmsi "línáctým porotcem", kterému není radno příliš odporovat.

Zvláštní kapitolou jsou pak svědci, kterým bulvární tisk nabízí šanci jejich svědecké výpovědi dobře zpeněžit. Bouří kritiky vyvolal právě případ dvou svědků v Simpsonově procesu, kterým National Enquirer zaplatil za jejich příběhy 12,500 dolarů. O tom, že svědectví takového člověka pak ziráci na důvěryhodnosti, není třeba pochybovat.

Ono "drama spravedlnosti" soudu s O. J. Simpsonem na bližší pohled působí spíše jako velkolepá mediální show, kterou analytik Jay Rosen označil za "totální podlehnutí poutavému příběhu ze stran všech zúčastněných - publika, žurnalistů, bulvárního tisku, producentů i lidí bavících se při popíjení koktejlů a na společenských večírcích, zkrátka všech."

Steven Brill, advokát a zakladatel úspěšného kabelového programu Court TV, ovšem říká, že onen "mediální cirkus nemá nic společného s jednou malou, tichou a neosvětlenou kamerou, která zaznamenává důstojné a seriózní projednávání případu u soudu." Pokud prý dochází k cirkusu, pak "ten cirkus se odehrává mimo soudní síň". Kromě toho Brill uvádí argument používaný všemi zastánci kamer v soudní síni, kteří tvrdí, že přenosy rozšiřují obeznámenost s fungováním právního systému a tím vlastně provádějí právníckou osvětu mezi širokou veřejností. Brillova Court TV se totiž nezabývá jenom atraktivními případy, jakými byly například údajné znásilnění na večírku mladých Kennedyovců, uříznutý penis Lorenou Bobbitovou, případ "Lolity z Long Islandu", která chtěla zavraždit manželku svého milence, nebo vražda manželky O. J. Simpsona. Court TV totiž vysílá i drobnější "soudničky" z denního života, organizuje diskuse právníků k případům, každý proces má svého odborného komentátora. Má své zpravodaje, kteří americkému publiku pravidelně přibližují i zajímavé případy z britské soudní praxe.

Proti zastáncům televizních procesů však stojí rozhodná skupina odpůrců, jejichž hlavním argumentem jsou fakta o tom, jak přítomnost televize ovlivňuje, ne-li dokonce deformuje proces spravedlnosti, kterému by soudy měly sloužit především. Kromě toho se tady - podobně jako v jiných oblastech žurnalistiky - dostává do konfliktu právo veřejnosti na informace s právem třetích osob na ochranu osobnosti a spravedlivý soud. Dokonce i americký tisk dnes konstatuje: pokud měly televizní přenosy soudu s O. J. Simpsonem nějaký pozitivní účinek, pak jedině v tom, že američtí prokurátoři, soudci a obhájci se dnes velice rozmyšlejí nad tím, zda vpustí televizní kameru ke svému případu. Například státní zástupce Carlos Valdez z Texasu, žalující vražedkyni zpěvačky Seleny, tedy případ, jenž se přímo nabízí jako tučné sousto pro média, prohlásil: "Tou poslední věcí, kterou bych si v životě přál, je, abych se stal texaským vydáním Marcie Clark (prokurátorka v případě O.J.Simpsona).

Není asi také náhodou, že právě při "procesu století" padlo rozhodnutí o tom, že televizní kamery budou mít i nadále vstup k federálním soudům zakázán. Tak skončil tříletý experiment v šesti soudních okresech, kde se kamery mohly na zkoušku federálních soudů účastnit.

3.2 Směrnice pro novináře

V řadě států je patrná snaha po tom, aby informace o trestních případech byly poskytovány co možná nejobjektivněji a aby jimi nebyla porušována práva jednotlivce. Příkladem může být spolupráce advokátů a žurnalistů, která vyústila v soubor kritérií obecně nazývaných „Bar-Press Guidelines“, která slouží novinářům přinášejícím zpravodajství o trestných činech, vyšetřováních či soudních procesech. Tyto směrnice plní pouze poradní funkci a nepředstavují pravidla, která musí být obligatorně dodržována a jejichž porušení by bylo ze strany soudu sankcionováno. Do jisté míry však mohou sloužit jako určité vodítko pro soudce, že v případech jejich porušení mohou ukazovat na možnost ovlivnění procesu ze strany médií. Pokud k takovému porušení dojde ve fázi vyšetřování, připadala by v úvahu změna místa soudního jednání, v případech porušení během samotného líčení, kdy porota nebyla sekvestrována, by se jevilo jako vhodné nařídit ve věci nové soudní jednání.

Jako příklad lze uvést pravidla, která se uplatňují pro stát Oregon.⁹⁰ V úvodním prohlášení stojí: „Listina práv státu Oregon zaručuje jak spravedlivý proces, tak svobodu tisku. Tato práva jsou základní a bezvýhradná. Nejsou sama sebou ohraničena, ale představují nezbytnou záruku svobody jednotlivce a práva veřejnosti na informace. Nezbytnost ochrany práva na spravedlivý proces a svobody šířit zprávy, musí být v zájmu odpovědných členů právnické i žurnalistické profese a zároveň i veřejnosti. Pro případ konfliktu těchto práv, se Advokátská komora státu Oregon, Asociace novinových vydavatelů a Asociace rozhlasových stanic dohodla na následujících pravidlech, která zaručují práva veřejnosti na informace, aniž by porušovala práva jednotlivce“. Následuje výčet pěti zásad, mezi nimiž je zakotveno právo a odpovědnost sdělovacích prostředků tisknout a vysílat pravdu. Dokument dále obsahuje výčet informací, které jsou považovány za vhodné uveřejnit během trestního řízení, např. jméno, věk, pohlavní, povolání, obviněného, z jakého trestného činu je obviněn, výše kauce apod.⁹¹

Rovněž ABA vydala tzv. „Kriteria týkající se vedení trestní spravedlnosti: Kritéria spravedlivého procesu a svobodného tisku“⁹² a za zmínku stojí i aktivita několika federálních soudců, kteří revidovali případy na toto téma a vytvořili pro okresní soudy řadu doporučení vztahující se k postupu v trestním řízení⁹³.

3.3 Veřejná prohlášení o vině či nevině

Poměrně zřídka se v novinách objevují zprávy, že se nějaký prominentní politik vyjádřil k vině či nevině stíhané osoby, ať už k tomuto vyjádření došlo před samotným procesem nebo během něj. Zřejmě nejznámějším výrokem v tomto směru je ten učiněný prezidentem Spojených států Richardem Nixonem, který řekl 4. srpna 1970 během procesu s Charlesem Mansonem, že byl „očividně vinen“. Kvůli značné publicitě kolem tohoto případu byla porota sekvestrována, takže by projev Nixona zůstal porotě utajen, kdyby ovšem Charles Manson v soudní síni nepozvedl noviny

⁹⁰ Viz http://www.open-oregon.com/New_Pages/Statement_Of_Principles.shtml.

⁹¹ obdobně například pro stát Missouri – <http://www.mobar.org/handbook>; ve státě Nebraska – <http://www.court.nol.org/press/BarPress.htm>; Pro stát Washington – <http://www.courts.wa.gov/newsinfo/content/pdf/mediaGuide.pdf>, <http://www.wsba.org/media/benchbar/default.htm>

⁹² „Standards Relating To Administration Of Criminal Justice: Fair Trial and Free Press Standards“

⁹³ Revised Report of the Judicial Conference Committee on the Operation of the Jury System on the „Free Press – Fair Trial“ Issue 87 F.R.D. 519 (1980).

tak, aby si porota mohla přečíst jejich titulek: „Nixon says Manson Guilty“(Nixon tvrdí, že Manson je vinen)⁹⁴.

Komplexnější příklad z nedávné minulosti se objevil v souvislosti s ubytím afroameričana příslušníkem policie v Detroitu bílé pleti. Starosta Detroitu pak řekl celonárodnímu zpravodajskému kanálu, že: „Mladý muž byl při zatýkání doslova zavražděn policií“. Po takovém prohlášení viny samotným starostou pak není překvapivé, že onen policista byl u soudu státu Michigan shledán vinným z vraždy druhého stupně. Federální soudy pak na základě habeas corpus petition ve věci nařídily nový proces, právě vzhledem k negativní publicitě⁹⁵.

3.4 Svoboda tisku – konflikt mezi prvním a šestým dodatkem Ústavy USA

Na mediální prezentaci trestních případů je třeba nahlížet i z jiného pohledu. Nejvyšší soud se sice tímto tématem zabýval mnohokrát, ale stojí za povšimnutí to, že se ve svých rozhodnutích vyhnul jinému pohledu na celou věc. Tím je konflikt ústavně zaručených práv – za 1) absolutní svobody tisku (první dodatek) a za 2) práva obviněného na spravedlivý proces před nestrannou porotou (šestý dodatek).

V klíčových rozhodnutích Nejvyššího soudu týkajících se ovlivnění spravedlivého procesu informacemi zveřejněnými před zahájením soudního jednání, nenajdeme výslovné odkazy na první dodatek Ústavy USA, ačkoliv v případě Sheppard se o svobodě tisku Nejvyšší soud zmínil⁹⁶ v rámci části IV. rozhodnutí:

„Zodpovědný tisk byl vždy považován za služebníka efektivního výkonu soudní moci, zvláště pak na poli trestním. Jeho funkce v tomto směru je patrná z impozantního množství záznamů nashromážděných během několika staletí. Jeho činnost nespočívá v pouhém publikování informací o soudních procesech, ale rovněž chrání před špatným vedením justice tím, že vystavuje policii, státní zástupce a soudní přelíčení zkoumání a kritice ze strany veřejnosti. Soud proto není ochoten vytvořit přímé překážky svobodě vykonávané zpravodajskými médii.“

⁹⁴ Rozhodnutí *People v. Manson* sp.zn.132 Cal.Rptr.265,316 n. 82 (Cal.App. 1976), Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA sp.zn. 430 U.S. 986 (1977).

⁹⁵ Rozhodnutí *Nevers v. Killinger* sp.zn. 990 F. Supp. 844, 859, 862-3 (E.D. Mich. 1997), 169 F.3d 352, 366 (6th Cir, 1999), Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA sp.zn. 527 U.S. 1004 (1999).

⁹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci *Sheppard v. Maxwell* sp.zn. 384 U.S. 333 (1966).

Jedinými případy, ve kterých se Nejvyšší soud USA zabývá konfliktem mezi prvním a šestým dodatkem byly *Estes v. stát Texas*, sp.zn. 381 U.S. 532 (1965) a *Press Ass'n v. Start*, sp.zn. 427 U.S. 539 (1976).

Velkým bojovníkem za právo na spravedlivý proces i za cenu potlačení práva na svobodu tisku, byl soudce Felix Frankfurter. V případě z roku 1941, ve kterém noviny otiskly úvodník očividně se záměrem ovlivnit rozhodnutí soudce, verdikt Nejvyššího soudu se vyslovil ve prospěch novin s ohledem na první dodatek (rozhodnutí bylo přijato 5 ku 4)⁹⁷ Soudce Frankfurter tímto hlasoval pro nesouhlasné stanovisko: „Samozřejmě, že svoboda slova a tisku jsou nezbytnou součástí svobodných lidí a brání těm, kteří vládnou. (...) Svoboda vyjadřování může sotva svým významem přemoci záruku nestranných soudů. A protože soudy jsou základními instancemi pro obhajobu Listiny práv, stát může jistě přijmout odpovídající prostředky k tomu, aby proces takové obhajoby nebyl překroucen ve snůšku vášní a nátlaku. Potřeba, aby soudy byly podrobeny kritice, je velká, ale stejně velká je i potřeba, aby jim bylo umožněno vykonávat svoji povinnost.“ O pět let později pak v podobném případě souhlasil s většinovým názorem⁹⁸: „Bez svobodného tisku nemůže být svobodná společnost.(...) Svobodný tisk nemůže mít přednost před nezávislým soudnictvím, ale ani nezávislé soudnictví před svobodným tiskem. Jeden nemá primát nad druhým, oba jsou nezbytní pro svobodnou společnost. Svoboda tisku jako taková předpokládá nezávislé soudnictví prostřednictvím kterého může, pokud je to nezbytné, být obhajována. A jedním z mocných prostředků jak zajistit soudcům jejich nezávislost, je svobodný tisk.“

V roce 1961 se soudce Frankfurter podílel na rozhodnutí, kterým byl obviněnému přiznán nový proces vzhledem k publicitě během vyšetřovací fáze: „Tento Soud po důkladné úvaze dosud nerozhodl, že spravedlivý výkon trestní justice musí být podřízen jiné záruce našeho ústavního systému – svobodě tisku.“⁹⁹

Dalším ze soudců, který si uvědomoval konflikt mezi prvním a šestým dodatkem, byl soudce Jackson. Ten prohlásil: „Právo lidí na svobodný tisk je životně důležité, ale stejně tak důležité je právo na klidný a spravedlivý proces oproštěný od vnějších vlivů a nátlaku. Každé jiné právo, včetně práva na svobodný

⁹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci *Bridges v. stát Kalifornie*, sp.zn. 314 U.S. 252 (1941) – nesouhlasné stanovisko soudce Frankfurtera

⁹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci *Pennekamp v. stát Florida*, sp.zn. 328 U.S. 331 (1946)

⁹⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci *Irwin v. Dowd*, 366 U.S. 717 (1961)

tisk, může záviset na schopnosti domoci se soudního projednání tak objektivního a nestranného, jak lidská slabost dovoluje. Myslím si, že tento vydavatel překročil zákonné hranice svobody tisku a narušil právo občana na klidný a nestranný proces.“¹⁰⁰

Vedle zmíněných dvou soudců se tomuto problému věnovaly v několika rozhodnutích i Odvolací soudy USA (U.S. Court of Appeal).¹⁰¹ Alespoň dva z těchto soudů výslovně prohlásily, že právo na spravedlivý proces před nestrannou porotou je důležitější než právo na svobodný tisk.¹⁰²

To jakým způsobem se soudci v USA podrobili svobodě tisku paradoxně přineslo téměř absolutní právo novinářů ublížit lidem, aniž by za to soud činil odpovědnými. Například:

- Publicita během přípravného řízení může poškodit integritu trestního řízení.
- Novináři často zveřejňují údaje ze soukromého života podezřelých či obviněných, čímž narušují jejich právo na soukromí. Dá se říct, že mnoho z uveřejňovaných zpráv týkajících se obviněného nebo oběti, jsou pouze pomluvy.
- Po rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci *New York Times v. Sullivan*, sp.zn. 376 U.S. 254 (1964) a *Gertz v. Robert Welch, Inc.*, sp.zn. 418 U.S. 323 (1974) je nadmíru nemožné žalovat novináře, noviny, televizi za urážku na cti, navzdory tomu, že špatné informace skutečně uškodily něčí reputaci.
- Tisk je dokonce svobodný i v tom, že může uveřejnit utajované vládní dokumenty.¹⁰³

Toto jsou pouze čtyři příklady, jak vnímání svobody tisku jakožto absolutního práva, dává bezohledným novinářům zelenou k tomu, aby mohli

¹⁰⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ve věci *Craig v. Harney*, sp.zn.331 U.S. 367 (1947) – nesouhlasné stanovisko soudce Jacksona

¹⁰¹ Viz např. rozhodnutí *U.S. v. Woodley*, sp.zn 721 F. 2d 1008 n.15 (9th Cir. 1985); *Bailey v. Innovation, Inc.*, 852 F. 2d 93, 97 (3rd Cir 1988).

¹⁰² Ve věci *Globe Newspaper Co.*, sp.zn. 729 F. 2d. 47, 53 (1st Cir. 1984) „Pokud se práva obviněného a práva veřejnosti dostanou do neslučitelného konfliktu, obviněného právo na spravedlivý proces v šestém dodatku musí logicky převážit nad právem veřejnosti na informace o soudním řízení v dodatku prvním. Získáme velmi málo tím, že umožníme přístup veřejnosti k před-soudním řízením, abychom podpořili zdání spravedlnosti, když už samotná přítomnost veřejnosti činí spravedlivý proces nemožným.“ Obdobně - ve věci *Chicago Council Lawyers v. Bayer*, 522 F. 2d 242, 248 (7th Cir. 1975).

¹⁰³ Rozhodnutí ve věci *New York Times Co. v. U.S.*, sp.zn. 403 U.S. 713 (1971) – Vláda nemohla zabránit *Times*ům uveřejnit utajovanou studii o vývoji politice týkající se války ve Vietnamu, obecně známou jako „Pentagon papers“.

poškodit nějaké osoby a potažmo tak celou společnost. Lze konstatovat, že u „velkých“ případů nejde mnohdy novinářům o vyšší cíle, ale spíš o finanční zisk – zvýšit náklady novin nebo zvýšit počet televizních diváků a tím získat víc peněz z reklamy. Pro svobodu slova a svobodu tisku jsou velmi pádné důvody, které chrání novináře. Ale je nezbytné, aby tyto svobody koexistovaly vedle práva na spravedlivý proces s nestrannou porotou, práva na soukromí a neměly difamující účinky.

První dodatek Ústavy USA vedle svobody tisku zakotvuje rovněž svobodu projevu. Ani svoboda projevu nemůže být absolutním právem. Nejvyšší soud USA poskytuje nejrozsáhlejší zákonnou ochranu politickým projevům, zatímco ostatní formy projevu mají nižší ochranu nebo vůbec žádnou.¹⁰⁴ Analogicky by tak svoboda tisku mohla být absolutní ve vztahu k politickým projevům (tj. reportáže, názory, kritiky na zákonodárce, vládu, kandidáty na politické pozice atd.). Na druhou stranu vydavatelé a rozhlasové či televizní stanice by měli být odpovědní za škodu způsobenou tím, že vytvoří takovou atmosféru, kterou naruší právo jedince na spravedlivý proces před nestrannou porotou nebo naruší sféru soukromí jednotlivce či se dopustí pomluvy. Což by bylo nejlépe uzákonit.¹⁰⁵ Nicméně, vzhledem k tomu, že zákonodárcům záleží na znovuzvolení (což znamená i být viděn v příznivém světle ze strany médií) je dost nepravděpodobně, že by poté zvedli ruku pro omezení vydavatelů a rozhlasových či televizních stanic.

3.5 Závěrem k této části

Zajímavou se jeví sledovat určitou posloupnost soudních jednání a odvolání, která se může objevit u mediálně sledovaného případu např. vraždy:

1. obviněný odsouzen k trestu smrti namítá, že v důsledku předpojaté publicity byl ovlivněn minimálně jeden z porotců, kteří se vyslovili pro.
2. Odvolací soud daného státu (state Court of Appeals) potvrzuje rozsudek a trest soudu nižšího stupně.

¹⁰⁴ Viz rozhodnutí ve věci *R.A.V. v City of St. Paul, Minn.*, sp.zn. 505 U.S. 377,422 (1992)

¹⁰⁵ Takový zákon navrhován např. studenty Harvardské univerzity v *Harvard Law review* č. 63, březen 1950. Nebo např. v případě *Bridges v. stát Kalifornie*, sp.zn. 314 U.S. 252 (1941) „Měli bychom si konečně uvědomit, že legislativa státu Kalifornie nám nedává žádné příkazy k tomu, aby uveřejňování komentářů o probíhajících procesech bylo nějakým způsobem trestně postihováno.“

3. Nejvyšší soud daného státu (state Supreme Court) se odmítá daným případem zabývat.
4. Nejvyšší soud USA zamítá žádost o přezkum (Writ of certiorari).
5. Okresní soud může vyhovět žádosti o přezkoumání zákonnosti uvěznění (habeas corpus petition) pro publicitu před zahájením soudního jednání a protože soudce odmítl uložit povinnost mlčenlivosti.
6. Odvolací soud USA (U.S. Court of Appeals) vyhovuje nebo odmítá žádost o přezkoumání zákonnosti uvěznění.
7. Nejvyšší soud USA zamítá žádost o přezkum.
8. Pokud bylo vyhověno žádosti o přezkoumání zákonnosti uvěznění, obviněný je opět souzen (a zpravidla odsouzen k smrti na základě rozhodnutí porotců, kteří si pamatují na zájem médií a jejich komentáře ještě před prvním procesem).
9. Odvolací soud daného státu potvrzuje předešlý verdikt a uložený trest.
10. Nejvyšší soud daného státu opět odmítá se případem zabývat.
11. Nejvyšší soud USA zamítá žádost o přezkum.
12. Odsouzený je popraven, zhruba 12 až 20 let poté, co spáchal trestný čin.

Pro upřesnění – Nejvyšší soud USA je zásadně třetí instancí. Přezkoumává rozhodnutí federálních okresních soudů až poté, co o nich rozhodnou federální odvolací soudy (jedná se o tzv. appeal). Dále se pak lze odvolat k Nejvyššímu soudu USA tehdy, pokud se jedná o odvolání proti rozhodnutí nejvyšších státních soudů a pokud byla vznesena otázka ústavnosti federálního zákona nebo mezinárodní smlouvy (tzv. direct appeal). Writ of certiorari je další procesní prostředek v oblasti kontroly ústavnosti, kterým je žádáno o přezkum případu za situace, kdy nelze využít odvolání.

Při podrobném prozkoumání některých případů je patrné, že publicita mnohdy dělá z trestního procesu, navzdory celému systému pravidel týkajícího se jednání a dokazování, svým způsobem frašku:

- Porotci si mohou učinit názor na vinu či nevinu na základě novinových článků či sledováním televize, a to ještě před zahájením líčení.

- Porotci se mohou vycházet z nespolehlivých, irelevantních a nespravedlivých předpojatých „faktů“ prezentovaných v tisku či televizi, namísto důkazů provedených před soudem.
- Porotci mohou shledat obviněného vinným jen proto, aby se vyhnuli opovržení a posměchu ze strany svých rodin, přátel a sousedů, jejichž zainteresovanost je pouze pocitová a vychází ze senzacechtivého tisku.

Procesy nejsou pouhou formální záležitostí, nepředstavují pobavení pro zvědavou veřejnost, ale jejich výsledek může zásadním způsobem ovlivnit zbytek života obviněného. Spravedlivý proces je více než správné rozhodnutí. Měl by být v první řadě založen na nestranné porotě, která si utvoří názor o vině či nevině pouze na základě důkazů provedených před soudem.

Část IV. Ochrana soukromí mladistvých v trestním řízení

4.1 Základní východiska

Systémy soudnictví ve věcech mládeže a soudnictví ve věcech dospělých se odlišují svými východisky, a to jak v případě hmotného, tak i procesního práva. V souvislosti se soudnictvím ve věcech mladistvých se objevil i termín miniaturizace trestního práva resp. trestního řízení dospělých.¹⁰⁶

Od 1. ledna 2004 nabyl účinnosti nový zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „ZSM“), který s sebou přinesl zcela nově pojatou ochranu soukromí mladistvých a dětí mladších patnácti let, jejichž činy jsou projednávány v tomto systému. Tato právní úprava a zejména její slučitelnost s ústavně zaručeným právem na informace vyústila až k podání návrhu Okresního soudu v Kladně na zrušení ustanovení § 53 a 54 ZSM k Ústavnímu soud ČR. Ústavní soud v nálezu č. Pl. ÚS 28/4 z 8.11.2005 potvrdil opodstatněnost právní úpravy ochrany soukromí trestně stíhaných mladistvých a výše uvedený návrh zamítl.

¹⁰⁶ Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, 1. vydání, Orac, Praha 2002.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže obsahuje zcela striktní ochranu soukromí mladistvých a dětí po dobu celého řízení. Do účinnosti tohoto zákona byly informace o trestním stíhání mladistvých či řízení vedených proti nim stejně přístupné, jako informace týkající se dospělých pachatelů. Ve vztahu k oběma těmito typům řízení platila obecná právní úprava obsažená zejména v § 8a TrŘ, která upřednostňovala právo na informace a svobodu projevu před právem na ochranu osobních údajů a soukromí. Nový zákon zásadně omezuje přístup osob, které nejsou přímo dotčeny stíhanou trestnou činností a bezprostředně se nepodílí na jejím řešení, k informacím o vedeném trestním řízení, o osobě mladistvého a o dalších osobách zúčastněných na řízení. Činí tak s ohledem na věk a rozumovou a mravní vyspělost mladistvých ve snaze minimalizovat jejich stigmatizaci z probíhajícího řízení. K mladistvým totiž přistupuje jako k dosud nezrálým dospívajícím jedincům s vyvíjející se hodnotovou stupnicí, často psychicky labilním a snadno manipulovatelným, ovlivnitelným a zranitelným.¹⁰⁷ Zákon tak projevuje specifický zájem na ochraně osobnosti mladistvého před škodlivými vnějšími vlivy a publicitou. To je zároveň důvodem upřednostnění utajení informací týkající se provinění mladistvých před ústavně zaručenou zásadou veřejnosti trestního řízení a právem na informace.

Základní principy ochrany soukromí trestně stíhaných mladistvých a omezení veřejnosti proti nim vedených řízení jsou v obecné rovině zakotveny v § 3 odst. 5 ZSM a podrobně rozvedeny v § 52 – 54 téhož zákona. Důraz v tomto kontextu zákon klade na důsledné uplatnění ústavní zásady presumpce nevinu a na eliminaci škodlivých a necitlivých zásahů do integrity mladistvých z vnějšího prostředí. Vychází přitom z toho, že zveřejňovány mohou být pouze takové informace, které neohrozí dosažení účelu trestního řízení a neodporují požadavku ochrany osobnosti osob zúčastněných na řízení. Neomezuje se proto pouze na ochranu mladistvých, ale zaručuje i nedotknutelnost osobních údajů poměrně širokého okruhu dalších osob participujících na řešení jejich případů, a to po celou dobu trestního stíhání, jak vyplývá z § 52 ZSM. Nicméně, oproti mladistvým je ochrana dalších osob zúčastněných na řízení užší a časově omezenější. U mladistvých totiž obecně platí, že s výjimkami výslovně stanovenými zákonem nesmí

¹⁰⁷ Sotolář A.: Ochrana soukromí mladistvých a dětí mladších 15 let v řízení podle zákona o soudnictví mládeže – 1. část, Právní rozhledy, č. 7/2004.

nikdo zveřejnit žádnou informaci obsahující jejich jméno a příjmení, ani žádnou jinou informaci, která by je umožnila identifikovat. Přičemž tento zákaz není ve smyslu § 53 ZSM nijak časově omezen a uplatní se pro každého, kdo se o mladistvém provinilci dověděl. Ochrana mladistvého slouží též výrazné zúžení okruhu osob, které se mohou zúčastnit hlavního líčení a veřejného zasedání.

Jak vyplývá z ustanovení § 92 a 94 ZSM, obdobný režim ochrany soukromí se uplatní rovněž v jednáních ve věcech dětí mladších 15 let a trestně neodpovědných mladistvých, kteří se dopustili činů jinak trestných.

4.2 Ústavněprávní a mezinárodněprávní rámec ochrany soukromí mladistvých a dětí mladších patnácti let

Nedotknutelnost osoby mladistvého a jeho soukromí je ústavně proklamovaným a zaručeným právem, což vyplývá z čl. 7 odst. 1, čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 1 Listiny. Rozumí se tím právo na nerušené zachování integrity mladistvého a na nerušené užívání oné sféry jeho života, do které nikdo nesmí bez jeho souhlasu nebo bez výslovného dovození zákona zasahovat ani o ní požadovat či získávat informace. Tomuto právu pak odpovídá zákaz porušování osobní integrity mladistvého a jeho soukromí, který se vztahuje jak na veřejnoprávní oblast, tak na oblast soukromoprávní.

Specifickou formou ochrany před zneužitím informací o osobě mladistvého, představuje kromě jiných ustanovení i čl. 10 odst. 3 Listiny, který zakotvuje ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním a jiným šířením osobních údajů. Toto ustanovení doplňuje soukromoprávní ochranu osobnosti a je třeba na něj nahlížet tak, že každé nezletilé dítě – stejně jako dospělý člověk – má právo na utajení informací o sobě samém, a to konkrétně o svém soukromí, pokud mu zákon neukládá, aby tyto informace o sobě podal, resp. nedovoluje, aby je někdo získal i bez jeho souhlasu. V důsledku toho, se tak právo na ochranu podle čl. 10 odst. 3 dostává do konfliktu s právem na informace a právem na svobodu projevu podle čl. 17 Listiny. S tímto právem a touto svobodou je navíc spojeno právo vyhledávat a šířit informace, které je ve smyslu čl. 17 odst. 4 omezené jen zákonem. Východisko z této situace pak je třeba hledat v odlišné povaze těchto práv: zatímco čl. 17 Listiny se týká informací vůbec a vymezuje obecné právo na ně, čl. 10 odst. 3

Listiny dopadá jen na informace o osobě (v našem případě o osobě mladistvého nebo dítěte mladšího patnácti let). Čl. 10 odst. 3 Listiny tak představuje speciální ustanovení k článku 17 Listiny a jako takový tak ve smyslu čl. 17 odst. 3 Listiny představuje zákonné omezení práva vyhledávat a šířit informace podle čl. 17 odst. 2 Listiny, dané nezbytně „v zájmu ochrany práv a svobod druhých,“ tedy v daném kontextu v zájmu ochrany soukromí mladistvých a dětí mladších 15 let.

Taková koncepce ústavněprávní a na ní navazující zákonné ochrany soukromí mladistvých a dětí mladších patnácti let je plně v souladu s ochranou poskytovanou mezinárodněprávními normami. Naše úprava našla inspiraci v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (zejména v čl. 17) a v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (zejména v čl. 8 odst. 1). Tato ustanovení přitom platí obecně, bez ohledu na věk. Specifickou úpravou ve vztahu k nezletilým dětem pak obsahuje Úmluva o právech dítěte, či právo dětí na zvláštní péči zakotvené ve Všeobecné deklaraci lidských práv (zejména její čl. 14) nebo v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (zejména v čl. 10).

4.3 Zveřejňování a rozsah zákazu zveřejňování informací

Okruh informací, které lze zveřejnit o řízení vedeném proti mladistvému vymezuje §52 ZSM. Toto ustanovení je speciálním k ustanovení § 8a TrŘ, které se v trestních věcech mladistvých neuplatní. Jedná se o provedení čl. 17 Listiny, jímž je zaručena svoboda projevu a právo na informace.

Zákon nijak nedefinuje, co se rozumí pod pojmem zveřejnění. Proto je třeba vyjít z judikatury, konkrétně z rozhodnutí publikovaným pod č. 5247/1935 Vážného sbírky soudních rozhodnutí. Podle něj je zveřejněním ve smyslu § 52 ZSM třeba rozumět takové jednání, které je způsobilé učinit obsah informace přístupným většímu počtu osob. Nestačí tedy sdělení informace jednotlivci, není-li ovšem z okolností zřejmé, že jeho zájem o ně je motivován snahou dát ji k dispozici většímu okruhu osob, a že i tomu, kdo mu je sděluje, je zřejmé, že je hodlá dále šířit (např. tiskem, televizí). Předpokladem zveřejnění je rovněž to, že účelem jejich sdělení dalším osobám je samo o sobě právě seznámení těchto osob s nimi. Zákaz zveřejňování se přitom nevztahuje pouze na jejich zveřejňování prostřednictvím

sdělovacích prostředků, což má samozřejmě největší dopad, ale i na veškeré zveřejňování ostatními způsoby (např. šíření letáků).

Podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže je tedy až do pravomocného skončení trestního stíhání možné zveřejnit pouze takové informace o řízení vedenému proti mladistvému, které splňují následující požadavky:

1. neohrožují dosažení účelu trestního řízení,
2. neodporují požadavku ochrany osobnosti mladistvého a osobních údajů týkajících se jeho i jiných osob zúčastněných na řízení, neboť zveřejnění takových informací může vážně zasáhnout do osobních poměrů dotčených osob a vystavit je velkému psychickému tlaku.

Základním účelem trestního řízení je náležité objasnění skutku, který naplňuje znaky provinění podle trestního práva, odhalení pachatele a vyvození jeho odpovědnosti a trestněprávních následků jeho činu. Ve vztahu k mladistvým se pak projednáváním jejich činů sleduje přijetí opatření účinně přispívajících k tomu, aby se nadále páčání protiprávních činů zdrželi a našli si společenské uplatnění odpovídající jejich schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěli k odčinění újmy vzniklé spáchaným činem. Samotné řízení přitom musí být vedeno tak, aby přispělo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů (§1 odst. 2 ZSM).

Požadavek ochrany osobnosti a osobních údajů mladistvého i všech dalších osob zúčastněných na řízení (např. svědků, poškozených, zákonných zástupců) je opřen o čl. 10 Listiny, který obsahuje právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života a právo na ochranu před neoprávněným zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě. Tyto hodnoty je tak třeba mít na paměti a zveřejnit informace pouze v takovém rozsahu, v jakém je nenarušují. Zohlednit je třeba i specifické osobní poměry mladistvých (či osob zúčastněných na řízení), vyvarovat se zveřejnění osobních údajů (např. jméno, příjmení) nebo takových informací, které sice osobní údaje přímo neobsahují, ale lze s nich vyčíst jiné skutečnosti, které umožní identifikaci zákonem chráněných osob. V praxi to pak znamená omezit se na poskytování základních charakteristických informací o řízení, které jsou dosud provedenými důkazy dostatečně podloženy, aniž by byly sdělovány osobní údaje.

Další důležitý faktor, který se uplatňuje ve vztahu ke zveřejňování informací je respektování zásady presumpce nevinny. Vzhledem k tomu, že veřejnost se tohoto principu příliš nedrží, je ochrana mladistvého prostřednictvím restriktivního přístupu k zveřejňování informací zcela namístě.

Povinnost chránit osobnost mladistvého a bránit zveřejňování údajů o něm a dalších osobách zúčastněných na řízení je stanovena primárně orgánům činným podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, jimiž jsou ve smyslu § 2 písm. f) ZSM policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež. Např. projednávané věci je možno na soudní vývěsce specifikovat pouze uvedením spisové značky, event. iniciály prvních písmen jmen a příjmení mladistvých.

Rozsah zákazu zveřejňování těch údajů o mladistvém, které ho umožňují identifikovat, a okruh subjektů, na něž tento zákaz dopadá, upravuje § 53 ZSM. Ve vztahu k mladistvému tedy rozvádí a rozšiřuje základní právní úpravu obsaženou v § 52. Tímto ustanovením sleduje ochranu soukromého života mladistvého a omezení negativních vlivů na jeho psychiku pramenících z publicity projednávaného případu a z tlaku veřejného mínění. Ustanovení § 53 ZSM nevyčerpává všechny aspekty ochrany osobností a soukromí trestně stíhaného mladistvého, ale soustředí se pouze na ochranu osobních údajů mladistvého a stanoví meze v jejich zveřejňování. To znamená, že se tu nejedná o snahu o izolaci mladistvého, ale zákonodárce touto cestou posiluje snahy o znovuzачlenění mladistvého do společnosti.

Podle § 53 odst. 1 ZSM nesmí být – pokud zákon nestanoví jinak – zveřejněna žádná informace,

- a) která obsahuje jméno a příjmení mladistvého,
- b) která by umožnila mladistvého identifikovat.

Zákon tak zakazuje zveřejnění nejen osobních údajů, ale i např. popis okolností, reálií či místa činu, z kterých by se dalo usuzovat na konkrétní osoby.

Co dále ze zákona vyplývá je, že není rozhodné, jakým způsobem a za jakých okolností se ta která osoba tyto informace sama dozvěděla. Zákon totiž zakazuje zveřejnění:

- a) jakýmkoliv způsobem a
- b) kýmkoliv.

Podstatné je, aby tato osoba informace nešířila dále. Zákaz zveřejňování se vztahuje i na osoby, které mají právo nahlížet do trestního spisu, mimo jiné na

zákonně zástupce mladistvého, obhájce, poškozené, jejich zmocněnce, probační úředníky a kurátory sociálně právní ochrany dětí. Svou povahou se tak jedná o zvláštní případ zákonem stanovené povinnosti mlčenlivosti o těchto údajích.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže ovšem v § 53 odst. 2 pamatuje i na jiné situace. Jedná se o případy seznámení dalších osob s informacemi např. zjištění osobních poměrů mladistvého pro účely rozhodnutí soudu. Je stanoveno, že zveřejněním informací o obviněném mladistvém ve smyslu zákona není sdělení informací o něm, pokud účelem takového postupu není jejich veřejné šíření. Zákon pak *expresis verbis* uvádí případy sdělení informací o mladistvém probačním úředníkem dalším osobám za předpokladu, že jejich sdělení je nutné pro získání informací, které se vztahují k vypracování zprávy vyžadované zákonem o soudnictví ve věcech mládeže, nebo bez nichž nelze kvalifikovaně provádět dohled nad mladistvým nebo o něj pečovat, popř. kontrolovat plnění podmínek a omezení, které mu byly stanoveny, a zajistit bezpečnost osob, jež s ním přicházejí do kontaktu. Takovéto sdělování informací směřuje k naplnění účelu zákona a účelu trestního řízení.

Následující odstavce – tedy odst. 3 § 53 ZSM zakotvuje dále důležitou povinnost osobám, kterým byly v souvislosti s trestním řízením sděleny informace o mladistvém. A sice povinnost tyto informace dále nikomu nesdělovat, pokud toto sdělení není nutné pro účely uvedené v tomto ustanovení. V praxi půjde nejčastěji o případy sdělení informace o mladistvém dalším osobám těmi, kteří provádí určité úkony a činnosti v rámci řízení o trestních věcech mladistvých nebo ve spojitosti s ním. Příkladem může být např. sdělení informací o mladistvém vyslychanému svědkovi, přičemž o zákazu dalšího sdělování takto získaných informací musí být svědek vyslychajícím poučen.

Osoby, kterým byly takovým způsobem sděleny informace o mladistvém, jsou povinny zabránit jejich zneužití, což vyplývá z § 53 odst. 4 ZSM. Zákon v této souvislosti požaduje, aby:

- a) uložily tyto informace odděleně od jakýchkoliv dalších záznamů o mladistvém, kterého se tyto informace týkají,
- b) zajistily, aby nikdo další neměl k těmto informacím přístup.

Smyslem takového odděleného uložení informací o mladistvém v souvislosti se spáchaným proviněním a zajištění, aby k nim nikdo další neměl přístup, je zabránění dalšího šíření takových informací.

Na základní úpravu ochrany informací o mladistvém obsaženou v § 52 a 53 ZSM navazuje i specifický režim zakotvený v § 54 odst. 2 ZSM v souvislosti s hlavním líčením a veřejným zasedáním. Toto ustanovení stanoví, že publikování informací o průběhu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, které by vedly ke ztotožnění mladistvého ve veřejných sdělovacích prostředcích nebo jiným způsobem, je zakázáno. Stejně tak je zakázáno publikování každého textu nebo každého vyobrazení týkajícího se totožnosti mladistvého. Tento zákaz se vztahuje na všechny osoby a na všechny formy publikace daných informací, textů a vyobrazení. Opatření k zabránění šíření informací o mladistvém a o řízení vedeném proti němu mezi veřejnost, která se vyskytuje v soudním objektu, je povinen učinit soud (předseda senátu nebo samosoudce). Jedná se např. o situace, aby nebyla jména mladistvých uvedena na vývěskách před jednacími síněmi.

Nedodržení zákazu zveřejňování informací o mladistvém podle § 53 odst. 1 ZSM, porušení zákazu dále šířit informace o mladistvém ve smyslu § 53 odst. 3 ZSM a nesplnění povinností vyplývajících z § 53 odst. 4 ZSM je postížitelné jako přestupek na úseku soudnictví mládeže podle § 26 přestupkového zákona.

Co se týče výjimek ze zákazu zveřejňování informací, ty může ve smyslu § 53 odst. 1 ZSM stanovit pouze zákon. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže tak činí především v § 53 odst. 2, nepřímo i v § 54 odst. 4.

Ustanovení § 53 odst. 2 umožňuje zveřejnit informace o mladistvém, včetně jeho vyobrazení, za účelem policejního pátrání po něm. Obdobně v případě zveřejnění údajů o uprchlém mladistvém v souvislosti s uveřejněním jeho předvolání k hlavnímu líčení a k veřejnému zasedání postupem § 306 TrŘ. Pokud ale důvody pro vedení řízení proti mladistvému jako proti uprchlému pomínou, je třeba nadále postupovat podle obecných předpisů a aplikovat režim § 53 odst. 1 ZSM (za předpokladu, že se jeho osobní údaje nestaly veřejně známými).

Další výjimku představuje oprávnění předsedy senátu rozhodnout o formě zveřejnění odsuzujícího rozsudku vyneseného v trestní věci mladistvého podle § 54 odst. 4 ZSM. Předseda senátu může svým rozhodnutím umožnit zveřejnit odsuzující rozsudek s jménem i příjmením – ačkoliv standardně smí být rozsudek zveřejněn jen

bez uvedení jména a příjmení – za předpokladu, že náležitě zohlední charakter provinění mladistvého a potřebu ochranu společnosti. Všechna ostatní konečná rozhodnutí ve věci samé jsou pak ze zveřejnění vyloučena.

4.4 Ochrana soukromí osob zúčastněných na řízení v trestních věcech mladistvých

Omezení zveřejňování informací o probíhajícím řízení v trestních věcech mladistvých se ve smyslu § 52 ZSM vztahuje na všechny osoby na řízení zúčastněné. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže tu má kromě samotného obviněného mladistvého na mysli zákonné zástupce (§ 43 ZSM), svědky (§ 97 a násl. TrŘ), poškozené (§ 43 a násl. TrŘ, § 45 ZSM), zúčastněné osoby (§ 42 TrŘ), znalce (§105 a násl. TrŘ), tlumočníky (§ 28 TrŘ) a další osoby určitým způsobem participujícím na řízení. Mezi tyto osoby však nelze počítat orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže ani pracovníky dalších státních orgánů podílejících se na řešení trestních věcí mladistvých. Z osob zúčastněných na řízení je třeba zvláště upozornit na osoby nezletilé – svědky a poškozené, neboť na ně může medializace trestního řízení stejně neblahý vliv jako na mladistvé obviněné.

V porovnání s ochranou údajů mladistvých obviněných je ochrana údajů dalších osob zúčastněných na řízení zakotvena minimálněji. A sice, povinnost chránit osobní údaje osob zúčastněných na řízení vyplývá ze zákona pouze orgánům činným podle zákona o soudnictví mládeže, zatímco u mladistvých obviněných je taková ochrana rozšířena dle § 53 ZSM na všechny osoby, které se takové osobní údaje dozvěděly. Informace o mladistvém obviněném nesmí s výjimkou případů stanovených zákonem, zveřejnit nikdo.

Ohledně formy zveřejňování zákon pak žádné rozdíly mezi informacemi o mladistvém a informacemi o dalších osobách zúčastněných na řízení nečiní. Zákaz zveřejňování informací o řízení vedeném proti mladistvému, které ohrožují dosažení účelu trestního řízení a které odporují požadavku ochrany osobností a osobních údajů osob na řízení zúčastněných, se až do pravomocného skončení trestního stíhání vztahuje jak na jejich zveřejňování prostřednictvím veřejných sdělovacích prostředků, tak i na veškeré ostatní způsoby jejich zveřejňování.

4.5 Veřejnost hlavního líčení a veřejného zasedání a publikování informací o nich

Konání hlavního líčení a veřejného zasedání v trestních věcech mladistvých se ve smyslu § 54 ZSM koná zásadně s vyloučením veřejnosti. Možnost veřejného konání připouští zákon pouze výjimečně na návrh samotného mladistvého. Zákon tímto vyjadřuje specifický způsob ochrany soukromí a osobnosti mladistvého. Vyloučením veřejnosti - tedy blíže neurčitého okruhu osob odlišných od procesních subjektů - zákon sleduje zájem na ochraně mladistvých a na zajištění jejich nápravy, na omezení psychických tlaků a na odstranění negativních vlivů spojených s pozorností veřejnosti. Zároveň je tím vyjádřena snaha o eliminaci difamujících vlivů, škodolibosti či senzacechtivosti na adresu mladistvých.

Konání hlavního líčení a veřejného zasedání v trestních věcech mladistvých s vyloučením veřejnosti představuje zákonnou výjimku z ústavní zásady veřejného projednání věci před soudem, zakotvené v čl. 96 odst. 2 Ústavy, čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 SSZ. Zároveň je tím uplatněn naprosto opačný princip, než jaký se aplikuje v případě hlavního líčení a veřejného zasedání v trestních věcech dospělých. Proto ustanovení § 199 až 201 TrŘ a § 238 TrŘ se uplatní oblasti soudnictví ve věcech mládeže jen tehdy, kdy se koná hlavní líčení nebo veřejné zasedání v přítomnosti veřejnosti z podnětu mladistvého.

Z ustanovení § 54 ZSM vyplývá, že vyloučení veřejnosti je obligatorní, tzn. že veřejnost je vyloučena z těchto soudních jednání přímo ze zákona, a není proto třeba o jejím vyloučení jednotlivě rozhodovat. Zákon ovšem taxativním výčtem vyjmenovává osoby, které se mohou hlavního líčení a veřejného zasedání účastnit. Jde o obžalovaného mladistvého, dva důvěrníky mladistvého, obhájce, zákonné zástupce, příbuzné v přímém pokolení, sourozence, manžela nebo druhu, poškozeného a jeho zmocněnce, svědky, znalce, tlumočnický, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, úředníky Probační a mediační služby a zástupce školy, jejímž žákem mladistvý je, nebo výchovného zařízení, v němž je umístěn.

Varianta konání veřejného hlavního líčení nebo veřejného zasedání je vyjádřena v zákoně fakultativně (arg.:...může být...konáno v § 54 odst. 1 věta druhá ZSM), přičemž předpokladem je návrh mladistvého. Musí se jednat o osobní projev vůle mladistvého, nemůže být nahrazen návrhem jeho obhájce, jeho zákonného

zástupce ani orgánem sociálně-právní ochrany dětí. O právu podat takový návrh není třeba mladistvého poučovat a soud není povinen mu vyhovět. Při rozhodování soud zohledňuje především zájem mladistvého. Pokud návrhu vyhoví, koná hlavní líčení nebo veřejné zasedání veřejně a řídí se ustanoveními § 199 a § 201 odst. 1 TrŘ. I v takovém případě však může soud ve smyslu § 201 odst. 1 TrŘ odepřít přístup do jednací síně nezletilým, a těm, u nichž je obava, že by mohli rušit důstojný průběh hlavního líčení nebo veřejného zasedání. Shledá-li soud v průběhu jednání, že nadále nejsou podmínky pro konání hlavního líčení nebo veřejného zasedání v přítomnosti veřejnosti, neboť to není na prospěch mladistvého, vyloučí ji usnesením dle § 64 odst. 3 a) ZSM, proti němuž není stížnost přípustná.

Hlavní líčení nelze konat v nepřítomnosti mladistvého (§ 64 odst. 1 ZSM) ani jeho obhájce (§ 202 odst. 4 věta druhá TrŘ).

Mladistvý má právo na přístup důvěrníků k hlavnímu líčení a veřejnému zasedání, pokud však o to požádá. O tom je soud povinen mladistvého poučit (§ 42 odst. 5 ZSM). Na výslovnou žádost musí být přístup dvěma důvěrníkům povolen vždy. Pokud je obžalovaných mladistvých více, má právo na volbu důvěrníků každý z nich. Pokud by tak celkový počet důvěrníků vzrostl na více než šest mladistvých a se mezi sebou o výběru nedohodnou, provede výběr soud (§ 201 odst. 2 TrŘ).

Režim ochrany osobního soukromí a informací o řízení vedeném proti mladistvému pro fázi hlavního líčení a veřejného zasedání specifikuje § 54 odst. 2 ZSM, který v tomto směru doplňuje základní úpravu obsaženou v § 52 a § 53 ZSM.

Zakázáno je publikování

- a) informací o průběhu hlavního líčení a veřejného zasedání, které by vedly ke ztotožnění mladistvého ve veřejných sdělovacích prostředcích nebo jiným způsobem,
- b) textů a vyobrazení týkajících se totožnosti mladistvého.

Zákaz se vztahuje na všechny osoby bez rozdílu i na všechny formy publikace daných informací, textů a vyobrazení. Je tedy nepodstatné, zda se jedná o uveřejnění informace v médiích nebo jiným způsobem. Z hlediska obsahu publikovaných informací nesmí tyto obsahovat jméno a příjmení mladistvého, ani žádný jiný údaj, jenž by mohl umožnit identifikaci mladistvého, tedy ani jména rodičů, sourozenců apod. Za vyobrazení je třeba považovat nejen fotografie, ale i veškeré obrazové záznamy, jakož i kreslené podobizny, dle kterých by bylo možno

identifikovat určitou osobu apod. Vzhledem k tomu, že právní úprava ZSM je právní úpravou důsledně podřízenou zájmům a ochraně mladistvých, je třeba ustanovení § 54 odst. 2 ZSM vykládat spíše extenzivně a pod pojem „vyobrazení týkající se totožnosti mladistvého“ je nutné subsumovat rovněž např. i fotografie rodičů mladistvého či sourozenců, které jednoznačně vedou k identifikaci samotného mladistvého, minimálně v okruhu známých, spolupracovníků atd., zvláště pak pokud mladistvý bydlí v menším městě či na vesnici.

Omezení vyplývající z § 54 odst. 2 je nutné navíc vztáhnout i do souvislosti s § 6 odst. 3 ZSS. Podle tohoto ustanovení lze uskutečňovat obrazové nebo zvukové přenosy a pořizovat obrazové záznamy v průběhu soudního jednání jen s předchozím souhlasem předsedy senátu nebo samosoudce. Zvukové záznamy lze pořizovat s vědomím předsedy senátu nebo samosoudce. Pokud by však způsob jejich provádění mohl narušit průběh nebo důstojnost jednání, může předseda soudu nebo samosoudce jejich pořizování zakázat. Právní úprava obsažená v § 54 odst. 2 ZSM však brání v trestních věcech mladistvých nejen povolení uskutečnění obrazových a zvukových přenosů a pořizování obrazových záznamů, ale měla by vést i k zakázání pořizování zvukových záznamů určených k publikaci.

Bez ohledu na to, zda se hlavní líčení nebo veřejné zasedání koná s vyloučením veřejnosti či nikoliv, rozsudek se ve smyslu § 54 odst. 3 ZSM vyhlašuje vždy veřejně v přítomnosti mladistvého. Jedná se o provedení ústavní zásady zakotvené v čl. 96 odst. 2 Ústavy a čl. 38 odst. 2 Listiny. Oba tyto články požadují veřejné vynesení rozsudku a nepřipouští z něj žádné výjimky.

Výsledek řízení může být uveřejněn pouze v případě vynesení odsuzujícího rozsudku, ať už jím bylo uloženo trestní opatření či nikoliv (§ 54 odst. 4 ZSM). Ze zákona tak vyplývá zákaz uveřejnění ostatních konečných rozhodnutí ve věci samé, včetně zprošťujících rozsudků, schválení narovnání, podmíněného zastavení trestního stíhání a odstoupení od trestního stíhání. Samozřejmě, pokud se údaje o mladistvém a o řízení proti němu nestaly již veřejně známými. Odsuzující rozsudky mohou být uveřejněny v médiích jen bez uvedení jména a příjmení mladistvého, čímž zákon usiluje o omezení negativních vlivů na osobu mladistvého. Zároveň ustanovení § 54 odst. 4 ZSM poskytuje předsedovi senátu pravomoc rozhodnout usnesením (proti němuž není stížnost přípustná § 141 odst. 2 TrŘ) o jiném způsobu uveřejnění odsuzujícího rozsudku než vyplývá přímo ze zákona, a o omezeních

s tím spojených. Předseda senátu může jak zpřísnit podmínky pro uveřejnění rozsudku (zúžit okruh informací, které z něj lze čerpat), tak je také zmírnit (umožnit jeho publikaci s osobními údaji mladistvého). Druhá varianta pak bude přicházet v úvahu pouze v případech nejzávažnějších provinění, přičemž předseda senátu nemůže ani za této situace pominout přiměřenou ochranu zájmů mladistvého.

Nesplnění povinností vyplývajících z § 54 (obdobně i z § 52 a 53) naplňuje skutkovou podstatu přestupku na úseku soudnictví mládeže podle § 26 PřesZ, za nějž lze uložit pokutu až do výše 50 000 Kč.

4.6 Ochrana soukromí dětí dle ZSM

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže rozlišuje dvě kategorie osob, jež souhrnně označuje pod pojmem „mládež“. Jedná se o tzv. „mladistvé“, osoby ve věku 15 – 18 let a o „dětí“, tj. jedince, kteří doposud nedosáhli patnáctého roku věku, resp. dne následujícího po dni jejich patnáctých narozenin, jež nejsou trestně odpovědné.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže zajišťuje nejen ochranu soukromí mladistvých, ale rovněž i ochranu soukromí dětí, které spáchaly čin, který by v případě jeho spáchání dospělým bylo trestným činem. Toto vyplývá z § 92 ZSM, který výslovně odkazuje na § 52 až 54 ZSM, a § 94 ZSM.

V případě, že se dítě dopustí činu jinak trestného, učiní soud pro mládež opatření potřebná k jeho nápravě. Ačkoliv jsou tato opatření ukládána v rámci občanskoprávního řízení dle ustanovení § 176 – 180 OSŘ, uplatní se stejně jako u mladistvých zásada neveřejnosti řízení, pakliže soud pro mládež nerozhodne jinak.

Řízení o uložení opatření dítěti se vždy mohou zúčastnit úředníci Probační a mediační služby, dále kromě samotného dítěte rovněž jeho zákonní zástupci, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, opatrovník dítěte, kterým je ustanovený advokát, a dále osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno. Bylo-li řízení zahájeno z podnětu státního zástupce, účastní se jej rovněž státní zástupce. V zájmu dítěte může soud povolit účast na řízení i jiným osobám, např. důvěrníku dítěte.

I v případě řízení o uložení opatření dítěti je důsledně dodržována zásada veřejného vyhlášení rozsudku. Vzhledem k tomu, že při vyhlášení rozsudku zazní osobní údaje o dítěti, uplatní se i v tomto případě zákaz použít a šířit informace

umožňující identifikaci dítěte (§ 53 ZSM). Zákaz zveřejnit informaci obsahující jméno a příjmení dítěte, ani žádnou jinou informaci, která by je umožnila identifikovat, není nikterak časově omezen. Vztahuje se tedy nejen na dobu trvání řízení, ale i na období následující po jeho skončení.

Ustanovení § 94 ZSM stanoví, že výsledek řízení je možné uveřejnit ve veřejných sdělovacích prostředcích až po nabytí právní moci rozhodnutí, kterým bylo řízení skončeno, a to jen bez uvedení jména a příjmení dítěte, dalších účastníků řízení a jejich opatrovníků nebo jiných zástupců. Výjimky ze zákazu uveřejnění může v odůvodněných případech povolit soud pro mládež.

Závěr

Jak je patrné, existuje mnoho možností přístupu k řešení vztahu sdělovacích prostředků a výkonu soudnictví. Zákonodárci a soudci vycházejí nejen z právních norem, ale svou roli hrají i vlivy, které svým způsobem stojí mimo zákonnou úpravu: zvyklosti, tradice, převládající hodnotové systémy nebo i etické normy v dané společnosti. Tento vztah tak díky tomu má řadu podob. Na jedné straně vidíme k tisku benevolentní právní úpravu v USA, kde se zahájení trestního řízení pro investigativního novináře rovná jedinečné příležitosti vlastní prezentace. Zatímco dříve musel důsledně dodržovat právo na soukromí osoby, o které se trestní řízení vede, nyní jediný korelát ve vztahu ke sdělovacím prostředkům představuje princip presumpce nevinny. Dovedeno ad absurdum, jako by scházelo snad jediné známé televizní spojení (trochu modifikované): „Tento případ vám přináší...“ Na soudní procesy v USA je třeba nahlížet jako na kulturní události. Navíc Amerika miluje silné příběhy a mediální procesy přináší vše, co se od takových příběhů očekává: konflikt, napětí, vzestupy a pády, zklamání a překvapení, hrdiny a zloduchy. Jako u sportovních klání i soudní jednání končí s jasným výsledkem, kdo je vítěz a kdo poražený. Představují nevyčerpatelný zdroj nových zápletek, každý nový svědek a nový důkaz vytváří další premisy daného příběhu. Co však ze soudů dělá „soudy století“? Může to být fakt, že se jedná o procesy se slavnými osobnostmi? Jak je tomu o O.J.Simpsona, či Charlese Lindbergha? Nebo je tím spojovacím článkem to, že předmětem převážné většiny takových procesů byly násilné činy? Ne, tyto faktory nejsou tím, co mají tyto případy společné. To, co dělá „soudy století“, je fakt, že představují určitý společenský barometr, kdy každý okázalý případ nám v podstatě říká, co se v USA děje a co si o tom jejich obyvatelé myslí.

Jiný přístup představuje např. úprava anglická, kde ochrana výkonu soudnictví je v Anglii, Walesu a Severním Irsku zajištěna Zákonem o pohrdání soudem z roku 1981 (Contempt of Court Act 1981), který značně posiluje pravomoci soudů nad rámec pravomocí daných podle zvykového práva (common law). Pod vysokou pokutou je u anglických soudů zakázáno vnášení fotoaparátů, včetně filmových a video kamer, nelze pořizovat přímé přenosy a je zakázána i

filmová adaptace soudního řízení, které ještě nebylo skončeno. Rovněž je v diskreční pravomoci soudce zakázat publikování jakýchkoli zpráv nebo částí řízení po dobu, jakou uzná za vhodné. Zpravidla se bude jednat o období před vynesením verdiktu porotou. Žurnalisté mají neméně jistou výhodu v tom, že v rámci soudní budovy mají vlastní místnost s nezbytným technickým vybavením a v soudních síních mají rezervovaná lepší místa.

V českých podmínkách je ponecháno na úvaze předsedy senátu, zda umožní přítomnost kamer a mikrofonů ve své soudní síni, či určí, v jakém rozsahu povolí přímé zpravodajství. Někteří soudci např. dovolí nahrát úvodní část, kdy se kontroluje, kdo je účastníkem či jak účastníci přicházejí do jednací síně. Potom zpravidla požádají, aby byl záznam ukončen a pak povolí zaznamenat opět až vyhlášení rozsudku. Mnohdy je skutečně důvodem takového postupu zachování důstojnosti a klidu jednání, protože kameraman běžající po soudní síni zřejmě k naplnění těchto požadavků nepřispěje. Ovšem jistou úlohu při rozhodování soudce, zda povolí obrazový či zvukový přenos nebo záznam, může představovat podle mého názoru čistě profesní sebevědomí soudce či jeho osobnost. Soudce, který má proces pevně v rukou, se takovým nahrávkám jistě bránit nebude, na rozdíl od jeho odborně méně schopného, zkušeného či introvertního kolegy.

Představa, že nezainteresovaná veřejnost se bude účastnit soudních jednání v trestněprávních věcech jen čistě pro naplnění svých občanských práv, je iluzorní. V tomto ohledu by podle mého názoru záznamy zveřejněné v televizi či na internetu přispěly k „obnažení“ soudních jednání v dobrém slova smyslu. Veřejnost by mohla sledovat, jak jsou využívány prostředky, které jsou soudnímu resortu přidělovány, jaká je úroveň soudních řízení, zabránilo by se excesům v soudních síních. Toto by mohlo přispět k větší důvěře v justici, v posílení její autority či k zlepšení vztahu mezi veřejností a justicí. Realizace takových projektů by musela samozřejmě mít oporu v jednoznačné právní úpravě, v technickém vybavení soudní budovy a jednacích síní, jejich zabezpečení atd.

Na druhou stranu je však nezbytné vzít v úvahu fakt, že soudní jednání je prvé řadě jednáním o právech a povinnostech jeho účastníků. Ti jsou hlavními aktéry, jejich záležitosti, mnohdy niterné povahy, jsou předmětem soudního líčení. Tato skutečnost, jakožto součást práva na soukromí, musí dle mého názoru převážet. Soudci rozhodující o obrazových či zvukových záznamech a přenosech by tedy měli

a priori dbát práv účastníků, neboť právo na veřejné projednání věci je základním právem účastníka řízení a nikoliv základním právem soudu či soudce.¹⁰⁸ Fotografování a pořizování obrazových a zvukových záznamů tak bude vždy (pokud by k tomu nedali souhlas) zásahem do jejich práv.

Informování veřejnosti, kritika a komentáře k soudním rozhodnutím a justici jako takové jsou v dnešní společnosti činnostmi nejen nezbytnou, ale i prospěšnou. Informace však musí být poskytovány objektivně, žurnalista musí minimálně vědět, kdy se osoba stává obviněnou, obžalovanou a odsouzenou a co představuje pojem „vyšetřování“. Především však musí ctít zásadu presumpce neviny. Sdělovacím prostředkům by měly vycházet vstříc i samotné soudy a poskytovat jim informace, které se veřejnosti dotýkají. Bezesporu i tento krok by byl pro vzájemný vztah justice a veřejnosti prospěšný.

Zákony a tradice se stát od státu sice liší, cíl však zůstává stejný: spravedlnost je to, v co věříme, že se nám u soudu dostane. Většina lidí se domnívá, že spravedlnost je to, čeho má být dosaženo, vidí ji jako výsledek, nikoliv jako prostředek, který ovládá celý proces. Myslím si, že určitým způsobem by bylo chybou snažit se vyvážit právo miliony lidí na nejnovější zprávy a komentáře s právem obviněného na spravedlivý soud. Nejde o rovnováhu mezi jedním a miliony. Společnost musí mít zájem na spravedlivém procesu pro pachatele trestných činů. Spravedlivý proces totiž neovlivňuje pouze právě obviněné, ale má vliv na celou společnost.

¹⁰⁸ Nález Ústavního soudu, Pl. ÚS 28/04 z 8.11.2005

Literatura

- Císařová, D. a kolektiv: Trestní právo procesní. 4. vydání, Linde Praha, a.s., 2006
- Gabriel, R.: „This case is brought to you by“ – How high-profile media trials affect juries, <http://lr.lls.edu/volumes/v33-issue2/gabriel.pdf>
- Herceg, J.: Meze svobody projevu. 1. vydání, Orac, Praha 2004
- Herceg, J.: Meze svobody slova. Mezinárodní politika č. 2/2004
- Herceg, J.: Svoboda tisku a soudní řízení. Trestní právo, č. 7-8/2003
- Hrušková, M. ml.: Ochrana soukromí mladistvých a dětí v řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a publikace obrazových snímků. Trestněprávní revue, č. 6/2006
- Chaloupková, H.: Tiskový zákon. Komentář. 2. vydání, C.H. Beck 2006
- Chiasson, Lloyd Jr.: The press on trial – Trials and crimes as media events. Greenwood Press, 1997
- Jelínek, J.: Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení. Bulletin advokacie, č. 11-12/2003
- Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 1. vydání, Linde Praha a.s., 2005
- Koudelka, Z.: Novinářská svoboda a trestní řízení. Bulletin advokacie, č. 3/1997
- Lněnička, J.: Svoboda projevu a trestní řízení. Právní praxe, č. 4/1995
- Pavlíček V. a kolektiv: Ústava ústavní řád České Republiky. Komentář. 2. díl, Práva a svobody, 2. vydání, Linde Praha a.s., 2003
- Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, 1. vydání, Orac, Praha 2002
- Repík, B.: Svoboda projevu advokáta při výkonu obhajoby v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. Bulletin advokacie, č. 1/2003
- Sládeček, V.: Ještě kotázce komentářů tisku o trestních věcech. Bulletin advokacie, č. 3/1997
- Sotolář, A.: K ochraně soukromí mladistvých podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Trestněprávní revue č. 4/2004
- Sotolář, A.: Ochrana soukromí mladistvých a dětí mladších 15 let v řízení podle zákona o soudnictví mládeže – 1. část. Právní rozhledy, č. 7/2004

Sotolář, A.: Ochrana soukromí mladistvých a dětí mladších 15 let v řízení podle zákona o soudnictví mládeže – 2. část. Právní rozhledy, č. 8/2004

Standler, R.: Pretrial publicity prevents a fair trial in the USA, www.rbs2.com/pretrial.pdf

Standler, R.: U.S. Court opinions on publicity and fair criminal trials, www.rbs2.com/pretrial2.pdf

Svák, J.: Vztah soudnictva a médií z pohledu evropského systému ochrany lidských práv. Justiční praxe, č. 7/2002

Šámal, P., Válková H., Sotolář A., Hrušková M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. vydání, C.H.Beck, 2007

Šámal, P. a kolektiv: Trestní řád. Komentář. 5. vydání. C.H.Beck, 2005

Válková, H.: Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti. Trestněprávní revue, č. 4/2006

Vantuch, P.: Je redakce oprávněna ještě před rozsudkem vyslovit názor na to, jak by se měl soud rozhodnout ve věci?. Bulletin advokacie, č. 9/1996

Vantuch, P.: Mohou orgány činné v trestním řízení informovat veřejnost o trestním řízení proti osobě, jež není stíhána jako obviněný?. Bulletin advokacie, č. 7-8/2004

Vlk, V.: Média a advokáti, Bulletin advokacie, č. 5/2004